लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
रुपन्देही, लुम्बिनी प्रदेश

लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको स्थानीय आर्थिक विकास योजना

कन्सल्टेन्ट:
भिजन सेन्चुरी इन्स्टिच्युट प्रा. लि., भक्तपुर

मिति :२०८० माघ

स्थानीय आर्थिक विकास योजना
Local Economi Development LED Plan

लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
रुपन्देही, लुम्विनी प्रदेश,
नेपाल

विषय सूची

परिच्छेद एकः परिचय ८

१.१ पृष्ठभूमि ८

१.२ स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको उद्देश्य ८

१.३ स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको कार्यक्षेत्र ९

१.४ स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमाका कानूनी तथा नीतिगत आधारहरु ९

१.५ स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमाका चरणहरु १०

१.६ स्थानीय आर्थिक विकास योजनाका सीमाहरु ११

परिच्छेद दुईः स्थानीय आर्थिक विकास र नगरपालिकाको वस्तुस्थिति १२

२.१ नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय : १२

२.२ जनसंख्या, जातजाति र धर्म संस्कृति १५

२.२.१ जनसांख्यिक अवस्था : १५

२.२.२ जातजाति र धर्म संस्कृति १७

२.३ मानव विकास र गरिबीको अवस्था १७

२.४ आर्थिक विकासको अवस्थाः १८

२.४.१ भू-उपयोग अवस्था १८

२.४.२ कृषि, पशुपंक्षी विकास र उद्यमशीलता : २१

२.४.३ आयात निर्यातको अवस्था : २२

२.४.४ रोजगारी : २२

२.४.५ पर्यटनः २२

२.४.६ व्यापार व्यवसाय, उद्योग र पूंजिगत लगानीको अवस्थाः..२३

२.५ पूर्वाधार विकासको अवस्थाः..२४

२.५.१ सडक यातायातः..२४

२.५.२ विद्युत, वैकल्पिक उर्जा तथा इन्धन :..२५

२.५.३ सञ्चारः..२५

२.६ संस्थागत विकास..२५

परिच्छेद-तीन दीर्घकालीन सोच तथा अवधारणा..२६

३.१ पृष्ठभूमि..२६

३.२ वस्तुस्थिति विश्लेषण..२६

३.३ लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका समृद्धिका संवाहकहरु..२८

३.३.१ कृषिक्षेत्र (कृषि ग्राम)..२८

३.३.२ पर्यटन..२८

३.१.३ स्थानीय कच्चा पर्दाथमा आधारित उद्योगहरु..२८

३.४ नगरपालिका समृद्धिका आधारहरु..२८

३.२.१ गौतम बुद्ध अन्तर्राष्टिय विमान स्थलसँगको सन्निकटता..२८

३.२.२ ठूला शहर र राजमार्ग प्रणालीसँगको सन्निकटता..२८

३.२.३ अन्तर्राष्ट्रिय सीमा नाका..२९

३.२.४ जनसांख्यिक लाभांश..२९

३.२.५ भू—धरातल र प्राकृतिक सम्पदाहरु..२९

३.३ दीर्घकालीन सोच..२९

३.४ समष्टिगत लक्ष्य..२९

३.५ विषय क्षेत्रगत वृहत उद्देश्य..३०

३.६ समष्टिगत रणनीति ३१

३.७ परिमाणत्मक लक्ष्य निर्धारण ३१

परिच्छेद चारः आर्थिक विकास योजना ३४

४.१ भूमि व्यवस्थापन (भू—उपयोग) ३४

४.२ कृषि, मत्स्य, पशुपन्छी तथा जडीबुटी ३६

४.२.१ कृषि...३६

४.२.२ पशुपंक्षी विकास तथा मत्स्यपालन... ४१

४.२.३ जडीबुटी ४५

४.३ सहकारी ४८

४.४ पर्यटन ५०

४.५ खानी, खनिज, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति ५६

४.६ बैङ्क तथा वित्तीय क्षेत्र ६०

४.७ गरीबी निवारण..६३

परिच्छेद पाँच वित्तीय व्यवस्था ६६

५.१ पृष्ठभूमि...६६

५.२ वर्तमान अवस्था..६६

५.३ बजेट विश्लेषण.. ६९

५.४ संक्षिप्त बजेट अनुमान (रु हजारमा) ७२

परिच्छेद छ : कार्यान्वयन योजना.. ७४

६.१ पृष्ठभूमि ७४

६.२ वर्तमान अवस्था ७४

६.३ कार्यान्वयन कार्ययोजना ७५

६.४ मार्गदर्शन तयारी ७५

६.५ कार्यान्वयन विधिको छनौट ७५

६.६ अख्तियारी ७५

६.७ वार्षिक कार्यान्वयन कार्ययोजना ७६

६.८ अनुगमनको प्रतिवेदन र समीक्षा ७७

परिच्छेद सात : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ७८

७.१ पृष्ठभूमि ७८

७.२ वर्तमान अवस्था ७८

७.३ अवसर र चुनौती ७८

७.४ उद्देश्य ७९

७.५ रणनीति ७९

७.६ कार्यनीतिहरु ७९

७.७ कार्यक्रम ८०

७.८ अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि जिम्मेवार निकाय ८०

अनुसूचि-१ नगर क्षेत्रमा अवस्थित व्यापार, व्यवसाय, उद्योग सम्बन्धि विवरण ८२

अनुसूची-२ कार्यक्रमका तस्वीरहरु १०६

अनुसूची -३ कार्यक्रमको उपस्थिति विवरण ११२

तालिका सुची

तालिका नं.१ जनसंख्या विवरण १५

तालिका नं.२ वडा अनुसार क्षेत्रफल, जनसंख्या तथा घरधुरी विवरण १६

तालिका नं.३ धर्म अनुसार जनसंख्याको विवरण १७

तालिका नं. : ४ भू-उपयोग अवस्था १८

तालिका न. : ५ नगरपालिकाका समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्यहरु ३२

तालिका नं. : ६ कृषि विकास नतिजा खाका ४१

तालिका नं. : ७ सहकारी विकास : नतिजा खाका ५०

तालिका नं. :८ पर्यटन विकास : नतिजा खाका ५६

तालिका नं. :९ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय विकास : नतिजा खाका ६०

तालिका नं. : १० बैङ्क तथा वित्तिय क्षेत्र : नतिजा खाका ६२

तालिका नं.:११ गरीबी निवारण तथा रोजगारी विकास : नतिजा खाका ६५

तालिका नं. : १२ गत तीन आ.व.को यथार्थ तथा चालु आ. व. को अनुमानित आय ६६

तालिका नं.:१३ आगामी पाँच वर्षको आय प्रक्षेपण ७०

तालिका नं.:१४ आगामी पाँच वर्षको क्षेत्रगत बजेट अनुमान ७२

परिच्छेद एकः परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

स्थानीय सरकारले संविधानले व्यवस्था गरेको एकल तथा साझा अधिकार क्षेत्र र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिको काम कर्तव्य र अधिकारलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीय स्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत, विषय क्षेत्रगत, मध्यमकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना बनाई लागु गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । स्थानीय सरकारको योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रियालाई सहज र स्पष्ट गर्न राष्ट्रिय योजना आयोग तथा प्रदेश योजना आयोगबाट स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शनहरु जारी भएका छन । संघ, प्रदेशवाट व्यवस्था गरिएका दिग्दर्शन एवं प्रचलित कानूनी व्यवस्था तथा विधि पद्धतिको अधिनमा रही लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाले पाँचबर्षीय स्थानीय आर्थिक विकास योजना (०८१/०८२-०८५/०८६) तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ ।

यो स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमा गर्दा प्रचलित संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ तथा नेपाल सरकारले जारी गरेको स्थानीय आर्थिक विकास मूल्यांकन कार्यविधि २०७९ ले आत्मसात गरेको स्थानीय आर्थिक विकासका आधारभूत पक्षहरुमा समेत विशेष ध्यान दिइएको छ । स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमा गर्दा निरपेक्ष गरिबी न्यूनिकरणका लागि रोजगारी सिर्जना, आय वृद्धि, स्थानीय साधन स्रोत र सीपको अधिकतम उपयोग, छिट्टै प्रतिफल प्राप्त हुन सक्ने क्षेत्र र कम लागत एवं स्थानीय वासिन्दाहरुको सहभागिता जुट्न सक्ने पक्षहरुलाई प्राथमिकता दिइएको छ । त्यसैगरी आर्थिक विकास तथा समृद्धिका लागि नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारले आत्मसात गरेको अल्पकालिन, मध्यमकालिन र दीर्घकालीन नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, एवं दिगो विकास लक्ष्यसँग अनुकूल हुने गरी वातावरण मैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद व्यवस्थापन, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तर सम्बन्धित विषयलाई समेत ध्यान दिइएको छ । उपरोक्त विषयहरुलाई आधार मानी लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीतिसंग मेल खाने गरी स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमा गरिएको छ । सहभागितामूलक विधि, प्रक्रियाबाट लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको यस स्थानीय आर्थिक विकास योजना तयार पारिएको छ । यसै योजना खाका भित्र रही लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाले स्थानीय आर्थिक विकाससंग सम्वन्धित वार्षिक नीति, कार्यक्रम एवं बजेट तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्दै जाने प्रतिवद्धता समेत जाहेर भएको छ।

१.२ स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको उद्देश्य

स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमा गर्नुका मुख्य उद्देश्यहरुमा लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको दिर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य र समग्र विकासको खाकाभित्र स्थानीय आर्थिक विकाससंग सम्वन्धित आयोजना तथा कार्यक्रमहरु र गतिविधिहरुलाई एकिकृत गरी अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न सहयोगी हुनेछ । स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमाको विशेष उद्देश्य यसप्रकार रहेको छ ।

क) लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको स्थानीय अर्थतन्त्रका प्रमुख संवाहकहरू पहिचान गर्ने,

ख) समावेशी, दिगो, हरित र उत्थानशील आर्थिक विकासका सम्भावना र अवसरहरुको लेखाजोखा गर्ने,

ग) समावेशी आर्थिक अवसर प्रवर्द्धनका लागि उपयुक्त रणनीतिहरू तय गर्ने,

घ) लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको समावेशी, दिगो, हरित र उत्थानशील स्थानीय आर्थिक विकासका लागि पाँचवर्षे स्थानीय आर्थिक विकास योजना तयार गर्ने ।

ङ) साझा लाभका आधारमा अन्तरपालिका समन्वय, सहकार्य एवं साझेदारीमा स्थानीय तहहरुसंग उपलव्ध प्राकृतिक लगायतका स्रोतहरुको सुनियोजित, सुव्यवस्थित ढङ्गवाट दिगो उपयोगका लागि विकासको खाका तर्जुमा गर्नु ।

१.३ स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको कार्यक्षेत्र

क) स्थानीय आर्थिक विकासको सन्दर्भमा नगरपालिकाको वस्तुगत अवस्था खासगरी जनसांख्यिक स्वरुप, धरातलीय अवस्था, आर्थिक, सामाजिक, भौतिक पूर्वाधार, वातावरण तथा विपद र सुशासन एवं वित्तिय व्यवस्थाको विश्लेषण गर्दै नगरपालिकाको सम्भावना तथा अवसरहरुको यकिन गर्ने

ख) नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच, समष्टिगत लक्ष्य, विषयक्षेत्रगत रणनीतिको आधारमा स्थानीय आर्थिक विकासको लक्ष्य एवं उद्देश्यहरु निर्धारण गर्ने र त्यसका लागि रणनीति, आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको विकास, प्राथमिकिकरण एवं वित्तीय स्रोतहरुको प्रक्षेपण गर्ने

ग) संघ, प्रदेश र अन्तरपालिका एवं निजी क्षेत्रहरुसंग सहकार्य, साझेदारीका क्षेत्रहरु यकिन गर्ने

घ) स्थानीय आर्थिक विकास योजना कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको खाका तयार पार्ने

१.४ स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमाका कानूनी तथा नीतिगत आधारहरु

नेपालको संविधान २०७२ अनुसारको मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त तथा नीति, संघीय एवं प्रादेशिक नीति, कानूनी व्यवस्था एवं स्थानीय तहको अधिकारहरुको पृष्ठभूमिमा नगरपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो आधिकारक्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीयस्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिक, विषयक्षेत्रगत मध्यकालिन तथा दिर्घकालिन विकास योजना बनाई लागु गर्नुपर्ने व्यवस्था छ ।
स्थानीय सरकारले यस्तो योजना बनाउँदा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसिमा, र प्रकृयासंग अनुकुल हुने गरी सुशासन, वातावरण, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद व्यवस्थापन, लैगिक तथा सामाजिक समावेसीकरण जस्ता अन्तर सम्वन्धित विषयहरुलाई ध्यान दिनु पर्ने व्यवस्था छ ।

स्थानीय सरकारले कुनै पनि योजना बनाउँदा आर्थिक विकास, गरिबी निवारण, उत्पादनमूलक, छिटो प्रतिफल प्राप्त गर्न सकिने, जनताको जीवनस्तर, आम्दानी र रोजगार वढ्ने, स्थानीय सीप, साधन श्रोतको अधिकतम प्रयोग

हुने, महिला, वालवालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने, लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण अभिवृद्धि हुने, दिगो विकास, वातावरणीय संरक्षण तथा सम्बर्द्धनमा सहयोग पुग्ने, भाषिक तथा साँस्कृतिक पक्षको जगेर्ना र सामाजिक सद्भाव तथा एकता अभिवृद्धि हुने पक्षहरुलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने प्रावधान छ ।

उपरोक्त नीतिगत तथा कानूनी आधारहरुको पृष्ठभूमिमा लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको यो स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

१.५ स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमाका चरणहरु

लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको आर्थिक विकास योजना तर्जुमा गर्ने सन्दर्भमा पूरा गरिएका चरणहरु यसप्रकार रहेको छ ।

क) प्रथम चरण : सन्दर्भ सामग्रीहरुको अध्ययन

स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमाको सन्दर्भमा लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकासँग सम्बन्धित अभिलेख एवं प्रकाशनहरुको सङ्कलन, अध्ययन एवं विश्लेषण गरिएको थियो । यसका साथै नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन एवं राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग अन्तर्गतका ऐन, नियम, निर्देशिका एवं मापदण्डहरु सङ्कलन एवं अध्ययन गरिएको थियो । संघ तथा प्रदेश सरकारको आवधिक एवं वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमहरु, राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक योजना आयोगको प्रकाशनहरु र लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको विगत वर्षहरुको उपलब्धि, नीति कार्यक्रमहरुको अध्ययन गरिएको थियो ।

ख) दोश्रो चरण : प्रारम्भिक छलफल तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम

लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमा गर्ने सन्दर्भमा २०८० साल मंसिर २१ गते प्रारम्भिक छलफल तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो। लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुको सहभागिता रहेको सो अभिमुखीकरण कार्यक्रममा स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको उदेश्य तथा औचित्यको साथै योजना तर्जुमाका लागि नगरपालिका, सहयोगी संस्था, परामर्शदाता एवं सरोकारवालाहरुको जिम्मेवारी, कार्ययोजना र योजना तर्जुमा विधि प्रक्रियाका वारेमा छलफल गरिएको थियो ।

ग) तेश्रो चरण : स्थानीय सरोकारवालाहरुसंग छलफल, अन्तरक्रिया र स्थलगत अवलोकन

लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमा गर्ने सिलसिलामा २०८० मंसिर २५ देखि पौष २० गते सम्म आर्थिक विकासका विविध विषय वा क्षेत्रसंग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने स्थानीयस्तरमा वस्तु वा सेवा उत्पादन तथा उपभोग गर्ने, स्थानीय सीप, मौलिक उत्पादन, पर्यटन, उद्योग, व्यापार, व्यवसाय, रोजगारदाताहरुसंग वडा स्तरीय छलफल तथा अन्तरक्रिया संचालन गरी स्थानीय आर्थिक विकासको समस्या, संभावना, अवसर र चुनौती र यसका लागि नगरपालिका लगायत अन्य सरकारी, गैरसरकारी क्षेत्र, सहकारी, निजी क्षेत्र, वित्तीय क्षेत्रको नीतिगत पक्ष र कार्यक्रमहरुका सम्वन्धमा सुझाव संकलन गरिएको थियो ।

घ) चौथो चरणः स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी

लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमाका लागि मिति २०८० साल पौष २४ र २५ गते २ दिने कार्यशाला गोष्ठी आयोजना गरी लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको स्थानीय आर्थिक विकासको क्षेत्रमा विद्यमान समस्या, संभावना, अवसर र चुनौतीको सामाना गर्न र स्थानीय मौलिक उत्पादनको संरक्षण, सम्बर्द्धन, स्थानीय वस्तु वा सेवाको उत्पादन, प्रर्वद्धन गरी रोजगारी सृजना, आयवृद्धिको माध्यमबाट स्थानीय समृद्धिका लागि नगरपालिका लगायत सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रले अवलम्वन गर्नुपर्ने लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम, लगानी, अपेक्षित परिणाम र नतिजा सूचक, अनुगमन, मूल्यांकन विधि जस्ता विषयहरुमा सवै सरोकारवालाहरुसंग घनिभूत अन्तरक्रिया संचालन गरी स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको खाका तयार गरिएको थियो ।

ङ) पाचौ चरणः मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी र प्रस्तुतिकरण

स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी, राष्ट्रिय एवं प्रादेशिक नीति कार्यक्रम एवं स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन अनुसार स्थानीय तहको एकल एवं साझा अधिकार क्षेत्र विशेषत स्थानीय आर्थिक विकासका क्षेत्रहरुका विषयमा प्राप्त सुझाव तथा पृष्ठपोषणलाई वस्तुनिष्ठ ढङ्गबाट विश्लेषण गरी स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको मस्यौदा तयार गरिएको थियो, उक्त मस्यौदा मिति २०८० माघ २५ गते कार्यपालिका समक्ष प्रस्तुत गरी सुझाव तथा पृष्ठपोषण संकलन गरिएको थियो।

१.६ स्थानीय आर्थिक विकास योजनाका सीमाहरु

यस स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमाका सीमाहरू निम्न अनुसार रहेका छनः

क) नेपालको संविधान २०७२ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले व्यवस्था गरेको अधिकार क्षेत्रभित्र रही स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ तथा स्थानीय आर्थिक विकासको अवस्था विश्लेषण कार्यविधिले निर्दिष्ट गरेको मार्गदर्शनलाई आधार बनाई नगरपालिकाको स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

ख)नगरपालिकामा उपलव्ध सन्दर्भ सामाग्री, तथ्याङ्क तथा सूचना, वस्तु वा सेवा उत्पादक, स्थानीय उद्यमी, व्यवसायी, रोजगारदाता लगायत अन्य सरोकारवालाहरुको धारणा, विचार, सुझाव तथा प्रतिक्रियाहरुलाई मुख्य आधार बनाइ स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

ग) स्थानीय आर्थिक विकासका विविध विषय वा पक्षहरुको वस्तुस्थिति विश्लेषण, नगरपालिकाको दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, विषय क्षेत्रगत उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति एवं कार्यक्रमहरुको आधारमा सो को पूरक योजनाको रुपमा आर्थिक विकास योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

घ) यो रणनीतिक योजनाको खाका मात्र भएकोले दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, प्रमुख कार्यक्रम र नतिजाखाका तहसम्म मात्र केन्द्रीत छ ।

परिच्छेद दुईः स्थानीय आर्थिक विकास र नगरपालिकाको वस्तुस्थिति

२.१ नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय :

लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका नेपालको लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत रूपन्देही जिल्लामा पर्दछ । भौगोलिक हिसाबले ८३ डिग्री १३ मिनेटदेखि ८३ डिग्री २० मिनेट पूर्वी देशान्तर र २७ डिग्री २३ मिनेट ४० सेकेण्डदेखि २७ डिग्री ३२ मिनेट ३० सेकेण्ड उत्तरी अक्षांशमा अवस्थित लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका लुम्बिनी प्रदेशको एउटा प्रमुख पर्यटकीय क्षेत्र हो ।

सिद्धार्थ गौतम बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनी क्षेत्र यस नगरपालिका परिसरमा पर्ने भएकोले यस नगरपालिकाको नामाकरण लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका रहेको हो । करीब ११२.२१ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफल रहेको यस नगरपालिकाको उत्तरमा गैडहवा गाउँपालिका, पश्चिमतिर कपिलवस्तु जिल्ला, दक्षिणमा सम्मरीमाई गाउँपालिका र भारत तथा पूर्वमा कोटहीमाई र मायादेवी गाउँपालिका रहेका छन् । यस नगरपालिकाको घोषणा २०७१ बैशाख १५ गते गरिएको थियो । नगरपालिका घोषणा गर्दा साविकका भगवानपुर, लुम्बिनी आदर्श, तेनुहवा, एकला, खुदाबगर, मधुवनी र मसिना गा.वि.स. समावेश गरी जम्मा १८ वडा रहेका थिए भने मिति २०७२ पौष २१ गते साविकको आमा गा.वि.स. समावेश गरी जम्मा २१ वडा कायम गरेको थियो । फेरी मिति २०७३ फाल्गुन २२ गते नेपाल सरकारको निर्णय अनुसार साविकका २१ वडालाई घटाएर १३ वडा कायम गरिएको छ।

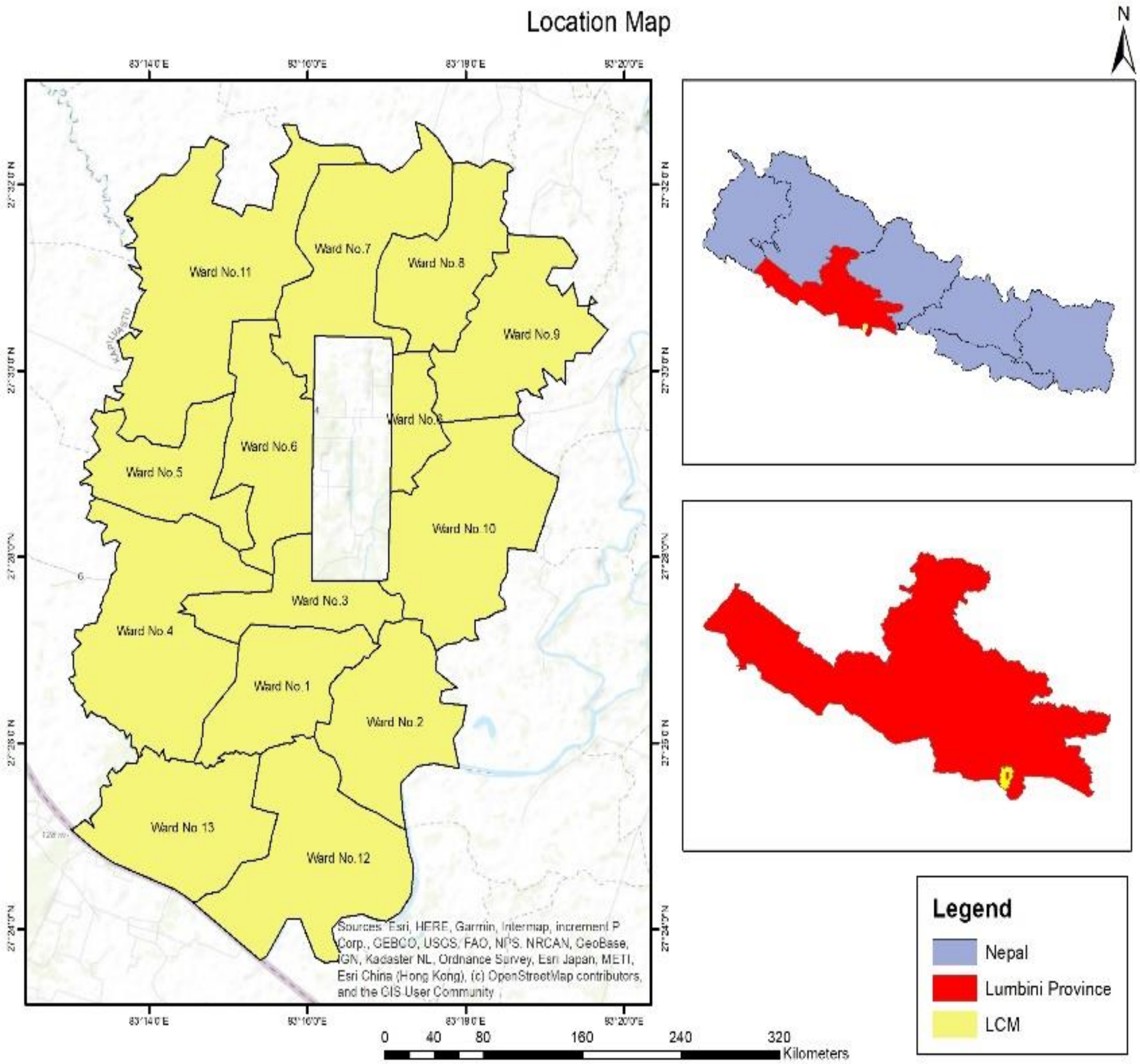

नक्सा १: Location Map of Lumbini Cultural Municipality

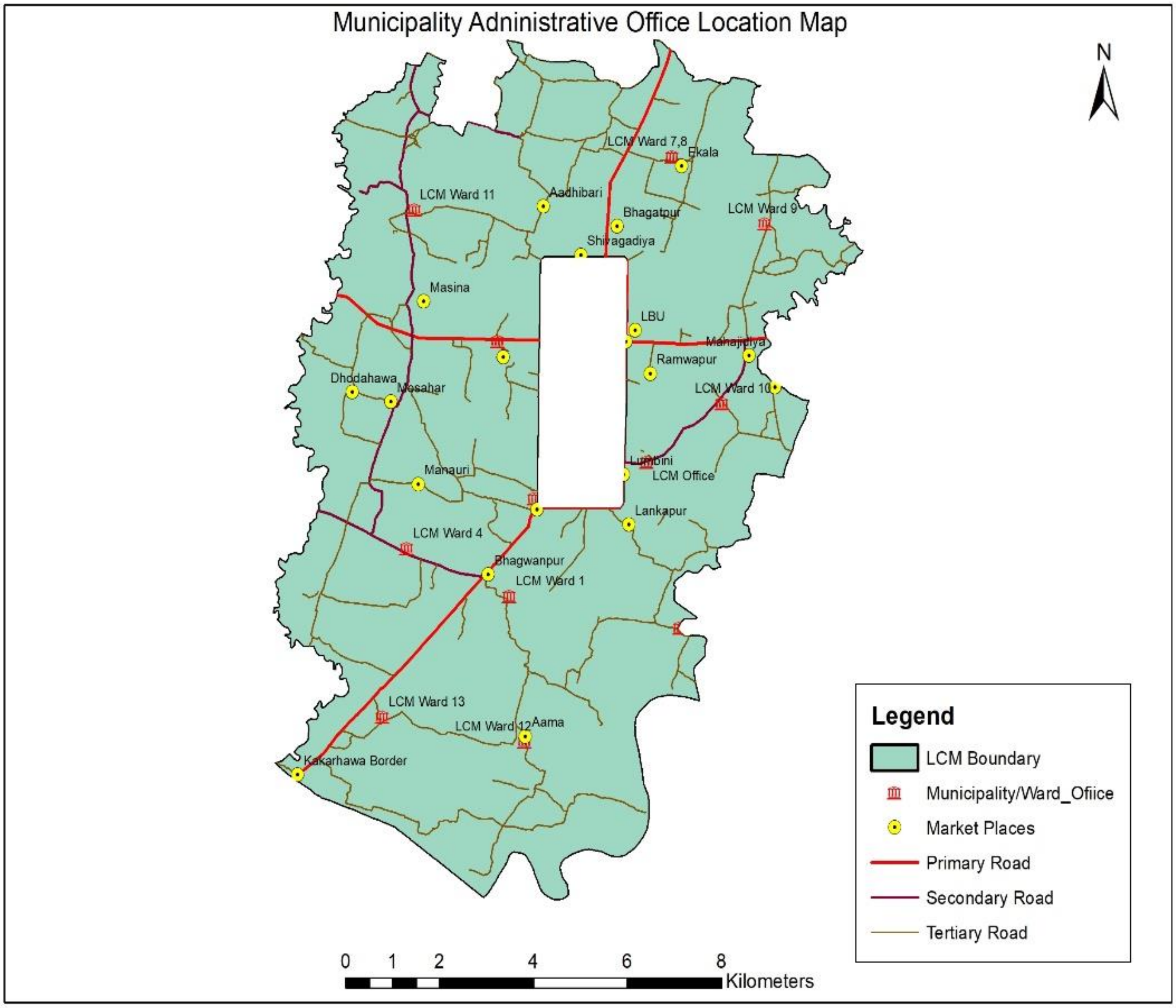

नक्सा २: Administrative Location Map.

२.२ जनसंख्या, जातजाति र धर्म संस्कृति

२.२.१ जनसांख्यिक अवस्था :

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको जनसंख्या ८७,३८३ रहेको छ जस मध्ये पुरुष ४९.४ प्रतिशत (४३,१६४ जना) र महिला ५०.६ प्रतिशत (४४,२१९ जना) रहेका छन् । यस नगरपालिकामा पुरुषको तुलनामा महिला १.२ प्रतिशतले बढी रहेको पाइन्छ । सोही अनुसार लैंगिक अनुपात प्रति १०० महिलामा पुरुषको संख्या ९७.६१ रहेको छ । जनघनत्व (प्रति वर्ग किलोमिटरमा रहेको जनसंख्या) ७७९ जना प्रति वर्ग किलोमिटर रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस नगरपालिकाको कुल जनसंख्या मध्ये ५५.६७ प्रतिशत १५ देखि ५९ वर्ष उमेर समूहका, ३६.०३ प्रतिशत १४ वर्ष वा सो भन्दा कम उमेरका र ८.२९ प्रतिशत ६० वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेर समूहका रहेका छन् । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकामा १३,६२१ घरपरीवार रहेका छन् । यस नगरपालिकामा प्रति परिवार औषत ६.४२ जना सदस्य रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं.१ जनसंख्या विवरण

विवरण	**वि.सं. २०७८**
जम्मा जनसंख्या	८७३८३
पुरुष	४३,१६४ (४९.४ प्रतिशत)
महिला	४४,२१९ (५०.६ प्रतिशत)
लैंगिक दर (प्रति १०० महिलामा पुरुषको संख्या)	९७.६१
जम्मा घरधुरी	१३६२१
औषत परीवार आकार	६.४२
५ वर्ष र सोभन्दा माथिको साक्षरता दर (प्रतिशतमा)	७१.१०%
जनघनत्व (प्रतिवर्ग कि.मी.)	७७९

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

वडाहरूको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा सबैभन्दा धेरै जनसंख्या भएको वडा नं ११ रहेको छ जसमा जम्मा जनसंख्या १०१०७ (पुरुषको ४९०२ जना र महिलाको ५२०५ जना) रहेको छ । यस वडाको औसत परीवार आकार ६.४८ र घरधुरी संख्या १५६० रहेको छ । त्यस्तै सबैभन्दा थोरै भएको वडा नं. ८ को जनसंख्या ४३४४ (पुरुषको २१२२ जना र महिलाको २२२२ जना) रहेको छ भने घरधुरी संख्या ६९९ र औसत परीवार संख्या ६.२१ रहेको छ । जसको विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरीएको छ ।

तालिका नं.२ वडा अनुसार क्षेत्रफल, जनसंख्या तथा घरधुरी विवरण

वडा नं.	जम्मा क्षेत्रफल	औषत घरधुरी आकार	जम्मा घरधुरी संख्या	जम्मा जनसंख्या	पुरूष	महिला	जनघनत्व
१	६.०२	६.६१	९०९	६००५	२९८४	३०२१	९९८
२	७.३२	६.१६	१२२०	७५१८	३८१०	३७०८	१०२७
३	४.४९	६.४२	८२९	५३२१	२५८६	२७३५	११८५
४	१२.३८	६.५२	१०२९	६७१०	३३२४	३३८६	५४२
५	५.६१	६.८६	९१६	६२८६	२९९४	३२९२	११२०
६	९.०१	७.०२	११३३	७९५५	३८५८	४०९७	८८३
७	९.११	६.३५	८९७	५७००	२८६९	२८३१	६२६
८	६.१९	६.२१	६९९	४३४४	२१२२	२२२२	७०२
९	७.७९	६.३५	९९२	६२९७	३१२४	३१७३	८०८
१०	१०.४२	५.९२	१४१२	८३५६	४२४४	४११२	८०२
११	१४.९५	६.४८	१५६०	१०१०७	४९०२	५२०५	६७६
१२	१०.७५	५.९९	१२५०	७४८७	३७८३	३७०४	६९६
१३	८.१७	६.८३	७७५	५२९७	२५६४	२७३३	६४८
जम्मा		६.४२	१३६२१	८७३८३	४३१६४	४४२१९	७७८

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको आगामी १५ वर्षको जनसंख्या वृद्धिको प्रक्षेपण

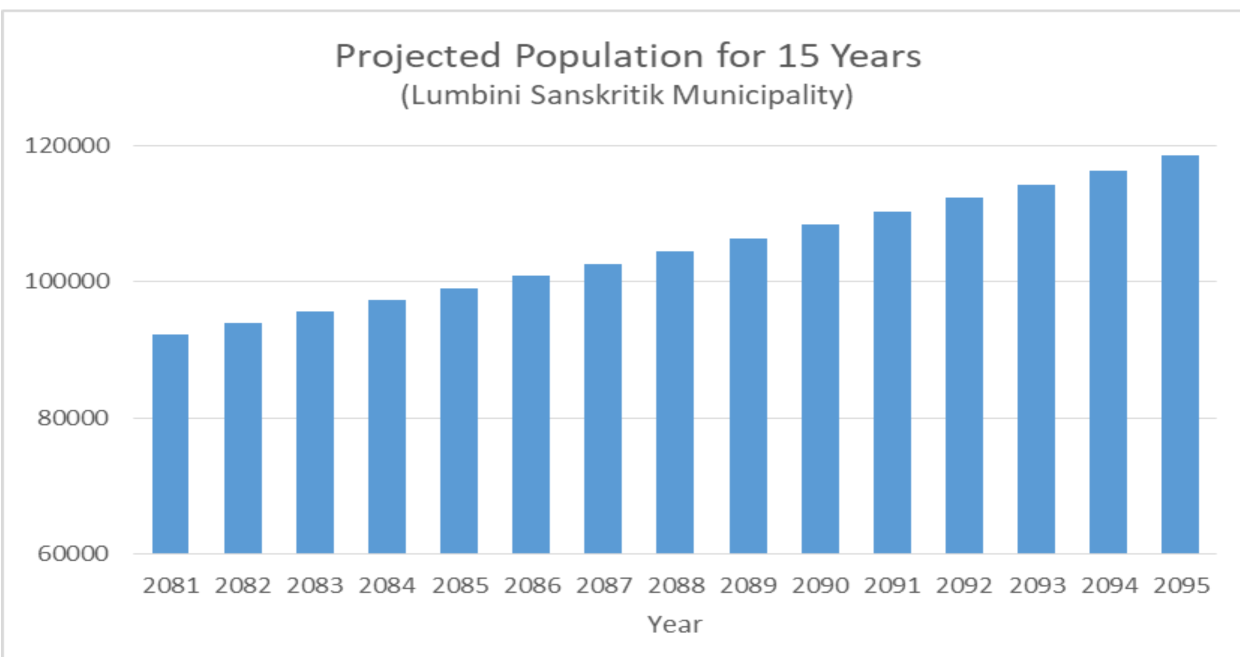

चित्र १ : जनसंख्या प्रक्षेपण

२.२.२ जातजाति र धर्म संस्कृति

तालिका नं.३ धर्म अनुसार जनसंख्याको विवरण

धर्म	हिन्दु	बौद्ध	इस्लाम	किराँत	क्रिश्चियन	प्रकृति	बोन	जैन	शिख	जम्मा
पुरूष	२८५२४	४२	१४५९१	१	६	०	०	०	०	०
महिला	२८२२३	३४	१५९५१	३	८	०	०	०	०	०
प्रतिशत	६४.९४	०.०८६	३४.९५	०.००४	०.०१	०.००	०.००	०.००	०.००	१००

माथिको तालिका अनुसार धार्मिक दृष्टिकोणले हेर्दा यस नगरपालिकामा अधिकांश हिन्दु धर्मावलम्बीहरू रहेका छन् । पछिल्लो जनगणना अनुसार यहाँको कुल जनसंख्याको ६४.९४ प्रतिशत (५६७४७ जना) हिन्दु, ३४.९५ प्रतिशत (३०५४२ जना) इस्लाम धर्मावलम्बीहरू, ०.०८६ प्रतिशत (७६ जना) बौद्ध, ०.००४ प्रतिशत (४ जना) किराँत धर्मावलम्बीहरू रहेको पाईन्छ। यस नगरपालिकामा मधेसी समुदायका मानिसहरूको बसोबास धेरै भएता पनि यहाँ अधिकांश मानिसहरू हिन्दु धर्मावलम्बीहरू रहेको पाइन्छ । यद्यपि मधेसी समुदायको भने आफ्नै भाषा, रहनसहन, भेषभुषा एवं परम्परा र संस्कार रहेको पाईन्छ । पहाडी समुदायहरूबाट वेदमूलक आर्य—संस्कृतिका विधि—विधान र धर्मशास्त्र आदिलाई रामायण, महाभारत, पुराण आदि ग्रन्थहरूको आधार मानी ती बिषयवस्तुहरूलाई लोकभाषा, लोकलय, लोकधुन, र लोकशैलीमा ढालेर लोकजीवनको सेरोफेरोसित तादात्म्य मिलाई आफ्नोपन झल्काउने गरी दोहोरी, लोकगीत आदिको रूपमा विभिन्न विशिष्ट अवसरहरूमा प्रस्तुत गरीन्छ।यो समुदायको विशेष पहिचान नै आफ्नो विशिष्ट भाषिक र सांस्कृतिक मौलिकपना नै हो ।नगरपालिकामा विभिन्न समुदायका मानिसहरूको बसोबास रहेको हुनाले उनीहरूका आआफ्नै चाडपर्वहरू छन् ।

जस्तै, हिन्दूधर्मावलम्बीहरूले बडादशैं, तिहार, रामनवमी, महाशिवरात्री, हरीतालिका, श्रीपञ्चमी, श्रीकृष्ण जन्माष्टमी, विवाह पञ्चमी, छठ (होली), चैते दशैं, साउने—माघे सङ्क्रान्ती, मागी, गोठधूप, मातातीर्थ औंसी, अक्षय तृतीया, हरीशयनी—हरीबोधनी एकादशी, नागपञ्चमी, रक्षाबन्धन (जनैपूर्णिमा), कुशे औंसी, बालाचतुर्दशी, कोजाग्रत पूर्णीमा, गोठाले, श्री स्वस्थानी पूर्णिमा, नयाँ वर्ष सोह्रश्राद्ध जितीया, सिरुवा, कूल—थानी पूजा, ग्रामथान पूजा, बोल बम आदि चाडपर्वहरू मानउँने गर्दछन् । बौद्ध धर्मावलम्बीहरूले बुद्धजयन्ती, विभिन्न ल्होसार पर्वहरू, तिहार आदि मनाउने गरेको पाइएको छ । यसैगरी ईस्लामहरूले ईद, वकरईद, इदुलफितर, सोभेरात आदि र क्रिश्चियनहरूले क्रिसमस डे, नयाँ वर्ष आदि मनाउने गर्दछन् । यस नगरमा बसोबास गर्ने मानिसहरूको भेषभूषाको बारेमा चर्चा गर्दा मधेसी मूलकाले कमेज, धोती आदि लगाउँछन् भने पहाडे मुलका क्षेत्री, बाहुन, कामी, दमाई आदि पुरुषले कमिज—सुरुवाल, दौरा—सुरुवाल लगाउँछन् तर अहिलेको समयमा सबै जातजातिका युवा, युवतीहरू क्रमशः पैन्ट, सर्ट, साडी ब्लाउज, कुर्ता—सलवार नै लगाउन रुचाउँछन् ।

२.३ मानव विकास र गरिवीको अवस्था

मानव विकास सूचकाङ्क प्रतिवेदन, २०२० अनुसार नेपालको मानव विकास सूचकाङ्क ०.५८७ रहेको पाइन्छ। यसमा लुम्विनी प्रदेशको औषत मानव विकास सूचकाङ्क ०.५६३ रहेको छ । प्रदेशको औषत भन्दा लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको अवस्था तुलनात्मक रुपमा सुदृढ भएको हुन सक्ने अनुमान भएतापनि नगरपालिका स्तरीय अभिलेखीकरण गर्ने संयन्त्र नहुँदा प्रदेशको औषत सूचकाङ्कलाई आधार मानिएको छ । यसअनुसार लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको मानव विकास सूचकाङ्क ०.५६३ रहेको मान्न सकिन्छ । जुन तुलनात्मक

रुपमा वाग्मती, गण्डकी र कोशी प्रदेशको भन्दा न्यून हो । त्यसैगरी लैङ्गिक विकास सूचकाङ्क तर्फ देशको औषत सूचकाङ्क ०.८८६ रहेको पाइन्छ । यसमा लुम्विनी प्रदेशको औषत सूचकाङ्क ०.९०१ रहेको देखिन्छ । लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको सन्दर्भमा लैङ्गिक विकास सूचकाङ्क पनि ०.९०१ हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ । मानव विकास सूचकाङ्क प्रतिवेदन २०२० नेपालको वहुआयामिक गरिवी दर २८.६ प्रतिशत, लुम्विनी प्रदेशको २९.९ प्रतिशत रहेको परिप्रेक्ष्यमा लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका प्रदेशको औषत भन्दा राम्रो रहेको अनुमानको आधारमा वहुआयामिक गरिवी २४ प्रतिशत रहेको अनुमान गरिएको छ । नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षण २०७९/८० अनुसार नेपालको निरपेक्ष गरिवी २०.२७, लुम्विनी प्रदेशको २२.७६ प्रतिशत रहेको परिप्रेक्ष्यमा स्थानीय राजनीतिक दल, नगरपालिका पदाधिकारीहरुवीचको छलफलको सहमति अनुसार लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका प्रदेशको औषत भन्दा केहि राम्रो रहेको अनुमानको आधारमा लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको निरपेक्ष गरिवी करीव २० प्रतिशत रहेको अनुमान गरिएको छ। लुम्विनी प्रदेशको औषत आय करीव ११०३ अमेरिक डलर (पिपिपि) रहेका सन्दर्भमा लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको प्रतिव्यक्ति आय अमेरिकी डलरमा ११५० रहेको अनुमान गरिएको छ ।

२.४ आर्थिक विकासको अवस्थाः

२.४.१ भू-उपयोग अवस्था

तालिका नं. :४ भू-उपयोग अवस्था

विवरण	**क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)**	**प्रतिशत**
खेति योग्य जमिन	१०१.६८	९०.६१
वनजङ्गल	५.६	४.९९
पानी	१.९२	१.७१
अन्य	३.०२	२.६९
कुल क्षेत्रफल	११२.२१	१००.००

स्रोतः लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको आर्थिक सर्वेक्षण २०८०

लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको विद्यमान भू—उपयोग हेर्दा नगरपालिकाको झण्डै ९०.६१ प्रतिशत (१०१.६७ वर्ग कि.मी.) जग्गा खेतीयोग्य जमिनको रूपमा रहेको छ भने ४.९९ प्रतिशत (५.६ वर्ग कि.मी.) वनले ओगटेको छ । खेतीयोग्य जमिनमध्ये अधिकांश जमिन मौसमी वर्षामा निर्भर रहेको छ । नगरपालिकामा बगिरहेका विभिन्न खोलानालाको किनारमा अवस्थित यस नगरपालिकाको खेतीयोग्य जमिनको उर्वराशक्ति उच्च रहेको छ। लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकामा पानी क्षेत्रले करीब १.७१ प्रतिशत (१.९२ वर्ग कि.मी.) ओगटेको छ ।

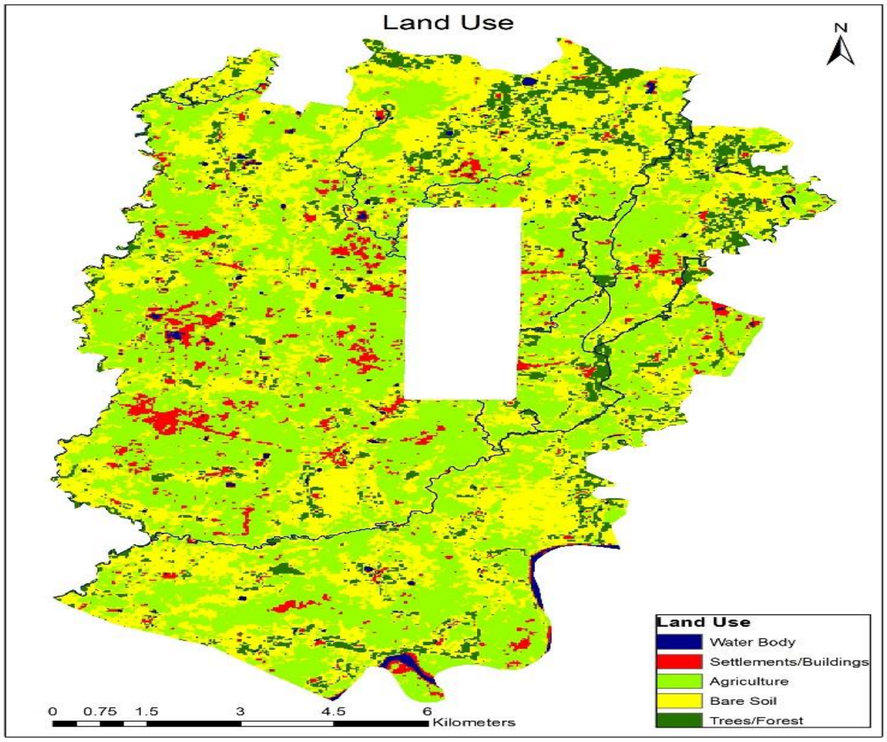

नक्सा ३: भू-उपयोगको अवस्था

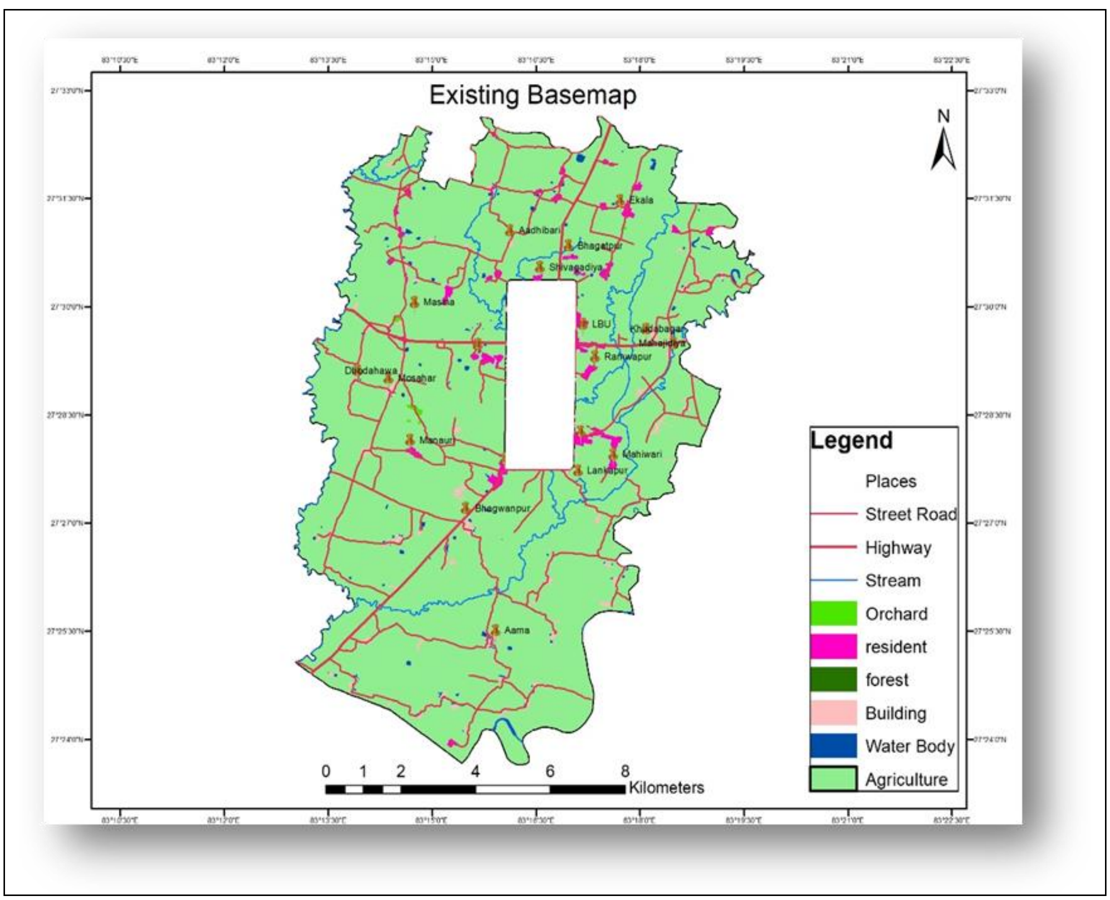

नक्सा ४: Base Map of Lumbini Cultural Municipality

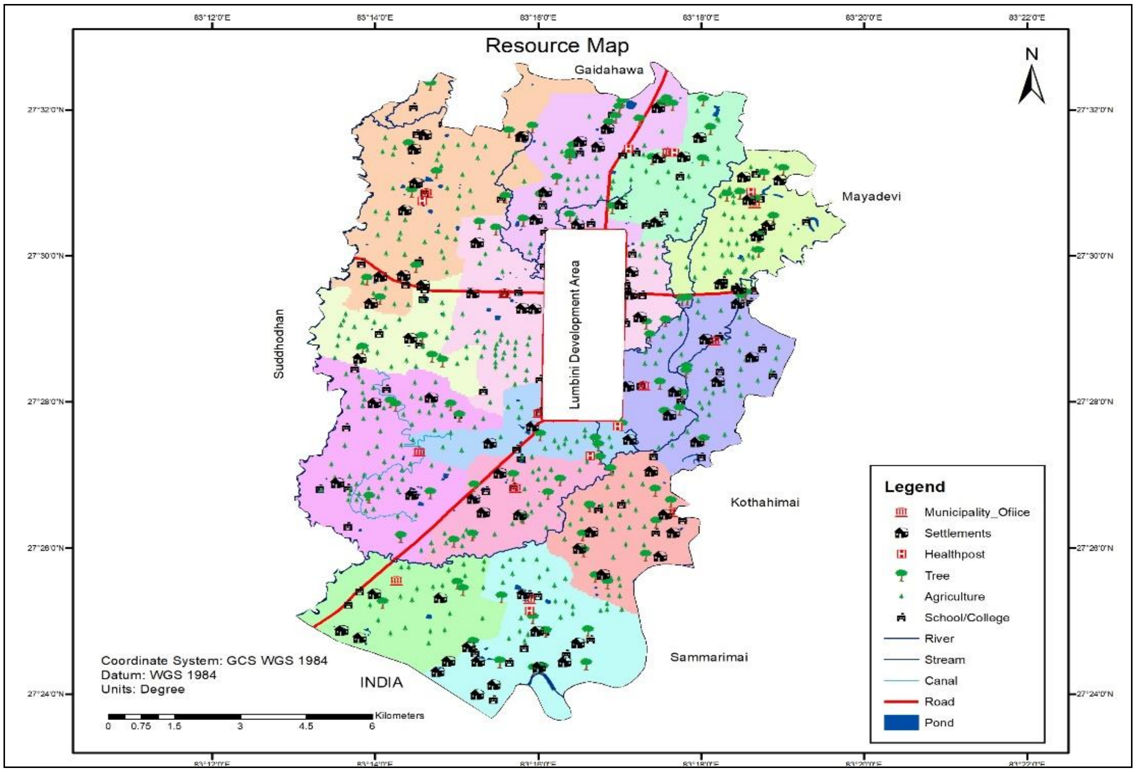

नक्सा ५: स्रोत नक्सा

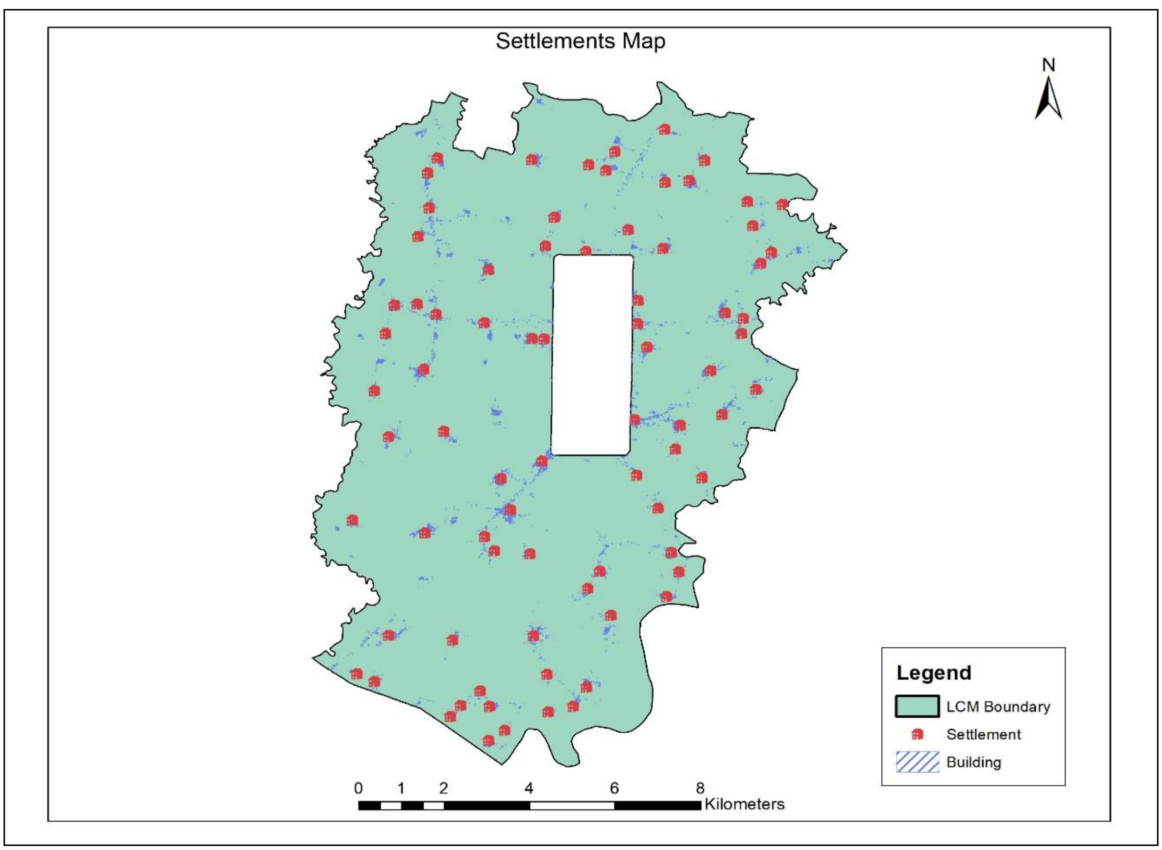

नक्सा ६: वसोवासको अवस्था

२.४.२ कृषि, पशुपंक्षी विकास र उद्यमशीलता :

प्राकृतिक सम्पदाको हिसाबले यो नगरपालिका कृषिको लागि उपयूक्त उर्वर भूमिको धनी नगरपालिका हो । करीब ९०.६१ प्रतिशत जमिन खेतीपातीको लागि योग्य भएको देखिन्छ । नगरपालिका चुरे पर्वत श्रृंखलाभन्दा दक्षिण तर्फ समथर तराई क्षेत्रमा रहेको छ । जलवायुको हिसाबले यस नगरपालिका उष्ण प्रकारको हावापानी रहेको छ । नगरपालिकाको प्रमुख नगदे तथा दलहन बालीहरुमा आलु, मुसुरो, रहर, तोरी आदी हुन भने अन्न बालिहरु धान, गहुँ, मकै हुन । यी क्षेत्रहरूमा समान प्रकृतिको भू—बनोट भएकाले एकीकृतरूपमा जलवायु अनुकूल माटोको प्रकृतिअनुसार बालीनाली तथा फलफूल र तरकारीको खेती सघन रुपमा गर्नु उपयुक्त देखिन्छ । यस्ता क्षेत्रहरूलाई उपयुक्तताको आधारमा कृषि पकेट क्षेत्र घोषणा गर्न सकिन्छ । विशेषगरी वडा नं. १ मा धान बालीमा व्यवसायिक कषि उत्पादन केन्द्र र तोरीको पकेट क्षेत्र भगवानपुर, वडा नं. ९ मा स्मार्ट कृषि कार्यक्रम अन्तर्गत तरकारी खेती र साँवा व्यवसायिक कृषि उत्पादन केन्द्र विकास कार्यक्रम अन्तर्गत तरकारी खेती, वडा नं. १० मा साना व्यवसायिक उत्पादन केन्द्र विकास कार्यक्रम अन्तर्गत धान पकेट कार्यक्रम, तरकारी (महिलवारी), केरा खेती (लक्ष्मीपुर), वडा नं. ११ मा काला नामक उन्नत धान, आँप र तोरी, कृषि पकेट क्षेत्रका रुपमा रहेका छन ।

यस नगरपालिकाका अधिकांश घरपरिवारहरूले पशुपंक्षी पाल्ने गरेका छन् । उष्ण क्षेत्रमा उपयूक्त हुने जातका गाई, भैंसी, बाख्रा, भेडा, बगुंर, कुखुरा, हाँस, वोइलर कुखुरा, बट्टाई, मौरी लगायतका पशपुंक्षीहरुको यहाँ व्यवसायीक उत्पादनको राम्रो संभावना रहेको छ। पशपुन्छीपालनमा आधुनिकिकरण र व्यवसायीकरण हुन नसकेकोले यिनीहरुको बिक्री वितरणबाट प्राप्त हुने आम्दानी भने न्यून रहेको छ ।अर्कोतर्फ, यस नगरपालिकामा माछापालनबाट आर्थिक आम्दानीको राम्रो सम्भावना भएतापनि केही फाट्टफट्ट बाहेक ठूलो स्तरको व्यवसायिक माछापालन हुन सकेको छैन । माछाहरुमा विगहेडकार्प, कमन, ग्रासकाप, सिल्भरकार्प, प्रजाती र स्थानीय प्रजातीमा मङ्गुर, रोहु हुन ।नगरपालिकामा भूमिगत जलस्रोत पर्याप्त उपलब्धता भएकोले स्थानीय जलवायू अनुकूल माछा पालन गर्न उपयूक्त देखिन्छ।

यस नगरपालिका मार्फत् विभिन्न पहाडी जिल्लाहरूसँग व्यापार हुने गरेको छ । यहाँ विभिन्न हाट बजारहरू व्यापार व्यवसायका लागि प्रशिद्ध रहेका छन्। यस्ता बजारहरूबाट विशेषगरी खुद्रा व्यापार हुने गरेको छ । यसैगरी, लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाबाट थोक व्यापार समेत हुने गरेको छ । थोक व्यापार अन्तर्गत खाद्य मिलबाट उत्पादित चामल, पिठो, तेल अन्य पहाडी तथा तराई जिल्लासँग हुने गरेको छ भने अन्य थोक व्यापारमा विस्कुट, साबुन, चाउचाउ, चिया, चिनी आदिको हुने गरेको छ । यसका अतिरिक्त तेस्रो मुलुकमा निर्मित इलेक्ट्रीक र इलेक्ट्रोनिक्स सामानहरूका साथै वैदेशिक समानको नाममा विभिन्न तेस्रो मुलुकहरूबाट उत्पादन भई पैठारी गरिएका घरेलु उपयोगका सामानहरूको समेत उल्लेख्य मात्रामा थोक र खुद्राबिक्री यस नगरपालिकाबाट हुने गरेको पाइन्छ ।

समथर जमिन, कृषि तथा वनजन्य कच्चा पदार्थहरूको उपलब्धता, परम्परागत तथा जातिगत सीप, कौशल, पर्यटकीय महत्वका स्थलहरूको उपलब्धता लगायतका विभिन्न कारणले नगरमा औद्योगिक विकासको राम्रो सम्भावना रहेको छ। लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाका अधिकांश बासिन्दाहरू कृषि पेशामा आवद्ध भएका छन् । विशेषगरी ग्रामीण क्षेत्रका मानिसहरू उल्लेखनीय रूपमा औद्योगिक विकासतर्फ लागीसकेका छैनन् । तथापी, केही मझौला, साना तथा घरेलु उद्योग भने संचालित छन् । उखु, गन्ना मिल वा (कोलु), अगरबत्ति

उद्योग, मैनबत्ति उद्योग, नमकिन उद्योग, साबुन तथा सरफ, प्लाष्टिक उद्योग, कोईला तथा जैविक मल उत्पादन उद्योग, सिलाई कटाई उद्योग, ढाका र तान उद्योग, दुना टपरी उद्योग), क्रसर उद्योग, इट्टा उद्योग, ग्रिल उद्योग, कुखुरा फार्म, पशु फार्म आदि यस नगरपालिकामा रहेका केही औद्योगिक व्यवसायका उदाहरणहरू हुन् । नगरपालिकामा दर्ता व्यवसाय १३८२ रहेका छन् ।

२.४.३ आयात निर्यातको अवस्था :

नगरपालिकाबाट बाहिर निकासी हुने बस्तुहरूमा तयारी खाद्यान्न, तरकारी, फलफूल, दलहन, तेलहन, चाउचाउ, प्लास्टिक व्याग, पाइप, रेडीमेट कपडा, इन्धन, विस्कुट, साबुन, निर्माण सामाग्री, लत्ता कपडा र दैनिक उपभोग्य बस्तुहरू छन् । आयात गरिने बस्तुहरूमा घरायसी सामानहरू, चिनी, साबुन, इलेक्ट्रीक र इलेक्ट्रोनिक्स सामानहरू, मोटर पार्टस, कपडा, मसलाहरू, मैदा, मिश्रि, फलफुल तथा तरकारी रहेका छन् ।

२.४.४ रोजगारी :

१० वर्ष भन्दा माथिको उमेर समुहको सक्रिय जनसंख्याको रोजगारीको अवस्था हेर्दा रोजगार प्रतिशत ८९.९ प्रतिशत छ भने वेरोजगारीको प्रतिशत १०.१ प्रतिशत देखिन्छ । २४.७ प्रतिशत घरधुरीवाट वैदेशिक रोजगारीको लागी गएको राष्ट्रिय जनगणनाको तथ्यांकले देखाएको छ ।नगरपालिकामा प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम लागु भएको छ । आ.व. २०७९/०८० मा ६११ जना व्यक्तिहरुले वेरोजगारको सूचिमा नाम दर्ता गराएका थिए। यसमध्ये ६० प्रतिशत भन्दा माथि ४० वर्ष माथिका व्यक्तिहरु छन्। सूचिमा दर्ता व्यक्तिहरु मध्ये यो वर्ष ७० जनाले सानातिना निर्माण र सरसफाई कार्यमा रोजगारी पाएका थिए । यो कार्यवाट एकजनाले औषतमा ५० हजार भन्दा धेरै वार्षिक आम्दानी गरेका थिए ।

२.४.५ पर्यटनः

विश्व सम्पदा सूचीमा सूचीतकृत वृहत लुम्बिनी क्षेत्रका कारण यो नगरपालिका अत्यन्त महत्वपूर्ण छ ।यो नगरपालिका शाक्यमुनि गौतम बद्धुको जन्म भुमी तथा मायादेवि मन्दिर रहेको र बौद्ध धर्मालम्बीको आस्थाको केन्द्र हो । बौद्ध धर्मको आस्थाको केन्द्र रहेको पवित्र स्थल रहेको कारण नगर क्षेत्रमा राष्ट्रिय अन्तराष्ट्रिय बौद्ध धर्मालम्बी एंव आन्तरिक एवं वाहिरी पर्यटकहरुको आगमन हुने गरेको छ । यस नगरपालिकामा रहेको कालि मन्दिर, रामजानकि मन्दिर, आमा बन बाटिका, पून्यहवा र बगाहवा ताल, मस्जिद, समयमाई स्थान, सिद्धेश्वर महादेव, कालीथान, श्री नवदुर्गा मन्दिर महादेवा, समय स्थान, लक्ष्मी मन्दिर, हनुमान मन्दिर, शिव मन्दिर, नाला, पोखरी, ताल, पार्क, पिकनीक स्थल, खेलकुद मैदान, संग्रहालय, जस्ता पर्यटकीय र धार्मिकस्थानहरू रहेका कारण लुम्बिनी सँग जोडेर यस नगरपालिकामा सम्पदा र धार्मिक पर्यटनको विस्तार गर्न सकिन्छ ।यहाँको लोकप्रिय संस्कृति, भाषा, कला, साहित्य, भेषभुषा, चाडपर्व, प्रर्वद्धन गर्दै कृषि ग्रामको रुपमा विकास गर्न सके कृषि पर्यटनको समेत व्यापक संभावना रहकोले पर्यटन क्षेत्र यो नगरपालिकाको समृद्धिको मुख्य संवाहक हो । हालसम्म पर्यटनका आधारभूत पूर्वाधारको विकास थोरै भएपनि यस नगरपालिका पर्यटनको सम्भावना रहेको क्षेत्र हो। विशेष गरी यो नगरपालिकालाई धार्मिक पर्यटन, आध्यात्मिक पर्यटन, कृषि पर्यटन र शैक्षिक

पर्यटनका हिसाबले विकास गर्न सकिन्छ । अत्यन्त उर्वर कृषि क्षेत्रका रुपमा कृषि ग्रामको विकास गर्न सके पर्यटक तथा कृषकहरु नमूना कृषिका लागि अवलोकन भ्रमण गर्न आउने स्थल हुन सक्छ । धान, तोरी, मौरी, मकै, तरकारी, माछा पकेट क्षेत्र साथै अन्तरबाली प्रणाली विकास भैरहेकोले सो हर्ने आउनेगरी कृषि पर्यटनको विकास गर्न सकिन्छ । यसका अलावा सबै जातजाति र सम्प्रदायका आ—आफ्नै धर्म, संस्कृति र चालचलनहरू छन् । त्यस्तै यहाँ दशैं, दिपावली, छठ, इद, बकर इद, होली, माघी, तीज, गाईजात्रा, शिवरात्रि, गौरा, लोसार, बुद्धजयन्ति, कृष्णजन्माष्टमी, आईतबारी, जितिया, मोहरम, क्रिसमस जस्ता विभिन्न चाड पर्व, आजमाको पूर्णीमा नुहाउने मेला (कर्तिक पूर्णिमा) एवं साँस्कृतिक उत्सवहरू मनाइने गरिन्छ । नौटङ्की नाच, जलसा, थारु नाच, सोहर, धोवि नाच, कहार नाच, पचरा नाच, झाँक्री प्रर्दशनी आदि यहाँको परिवेशलाई जैविक तुल्याएका छनभने वाद्यवादन तथा बाजाहरुमा बम्र देव नटुवाको व्याण्ड बाजा, हार्मुनियम, अंगेजी बेण्ड बाजा, ढोल तासा, झ्याली, ढोलक, मजिरा, झाँज, डफला, बाँसुरी विशेष अवसरहरुमा बजाइन्छ । सोहर, साउने गीत, गाली गीत, होली, तकरिर र नजम, विरह, कृष्ण भजन, सखीया गीत, कजरी गीत जस्ता स्थानीय लोक गीत यहाँको लोकगाथाहरु हुन् । डिकटी, घोङ्गी सेवई, बाख्राको मासु, खिचंडी, पुडी, मिठाई जस्ता विषेश नगरवासीको खानपानमा यो नगरपालिकामा विभिन्न धार्मिक, साँस्कृतिक, संङ्ग्राहालय एवं ऐतिहासिक स्थलहरू (जस्तै राम जानकी मन्दिर, निपनिया धर्मशाला, थारु संग्रहालय आदि जोडेर साँस्कृतिक पर्यटनको विस्तार गर्ने प्रचुर सम्भावना रहेको छ ।त्यसैगरी बौद्ध दर्शन, अन्तर्राष्ट्रिय सीमा स्तम्भ, बाढी, डुबान, कटान आदिको अध्ययन गर्ने विद्यार्थी, अनुसन्धानकर्ता, इन्जिनियर लगायत यहाँ बसोबास गर्ने जातजाति तथा संस्कृतिका बारेमा समाजशास्त्रीय तथा मानवशास्त्रीय अध्ययन गर्ने विद्यार्थी तथा अनुसन्धानकर्तालाई नगरपालिका एक महत्वपूर्ण शैक्षिक गन्तव्य समेत हुन सक्दछ ।

२.४.६ व्यापार व्यवसाय, उद्योग र पूंजिगत लगानीको अवस्थाः

मुख्यतया कृषि पेशामा संलग्न घरपरिवारको संख्या बढी भएकोले मध्यम र ठूलो स्तरका उपभोक्ता बजारहरूको यहाँ विकास भएको छैन । तसर्थ उद्योग, व्यापार र वाणिज्य क्षेत्रको आधारभूत तहबाट नै विकास हुन बाँकी छ । यद्यपि कृषिमा आधारित केही उद्योगहरु भने हाल यहाँ सञ्चालनमा रहेका छन् । नगरपालिकामा धेरैजसो मिल, ग्रिल, डेरी जस्ता उद्योगहरु रहेका छन् । यहाँ ठूला उद्योगहरु संचालनमा आउन नसके पनि नगरपालिकामा उपलब्ध स्थानीय स्रोत र साधनको उपयोग गरी विभिन्न साना तथा घरेलु तथा कृषिजन्य उद्योगहरु रहेका छन् जसले नगरपालिकाको आर्थिक विकासमा टेवा दिएको छ । नगरपालिकाको वडा नं ६ मा पाउरोटी उद्योग, राइसमिल उद्योग, आइसक्रिम उद्योग, ग्रील उद्योग, काष्ठ उद्योग, वडा नं. ७ मा काष्ठ उद्योग, राइस मिल, ग्रील उद्योग, वडा नं. १० मा हिरा इट्टा उद्योग, ग्रील उद्योग लगायतका उद्योगहरू रहेका छन् ।

लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकामा दर्ता भएका विभिन्न व्यवसायिक, व्यापारिक तथा उद्योगहरुको जम्मा संख्याः१३८२ रहेको छ । यसैगरी निर्माण तथा कम्पनीको संख्या १०४ रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ लाई विश्लेषण गर्दा १० वर्षभन्दा माथिको उमेर समुहको आर्थिक कृयाकलापमा कृषि पेशामा लाग्ने व्यक्तिहरुको संख्या धेरै देखिन्छ । तर व्यवसायिक कारोवार र उद्योग व्यवसायमा लाग्ने व्यक्तिहरुको संख्या कम देखिन्छ । लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकाका वजार व्यवसायी, सहकारी संस्था र तरकारी व्यवसायीक

समितिहरुसंगको छलफलको आधारमा वणिज्यको विश्लेषण गर्दा आयात मूल्य वार्षिक करिव २ अर्व र निर्यात मूल्य ८० करोड हाराहारी रहेको देखिन्छ ।

२.५ पूर्वाधार विकासको अवस्थाः

२.५.१ सडक यातायातः

सडक तथा यातायातलाई पूर्वाधार विकासको महत्वपूर्ण सूचक मानिन्छ । भैरहवा र कपिलवस्तुको सदरमुकाम तौलिहवा जोडने सडकको लुम्बिनीबाट २२ कि.मी. सडक दुरीमा अवस्थित यस नगरपालिकामा सडक तथा यातायातको अवस्थालाई हेर्दा स्थिति सन्तोषजनक रहेको छ । यस नगरपालिका भित्रका सबै वडामा सडक संजाल पुगेको छ । नगरपालिकाको भौतिक पूर्वाधारको क्षेत्रमा मुख्य गरी लुम्बिनी तौलिहवा लोकमार्ग, हुलाकी लोकमार्ग र अन्य सहायक मार्गहरु रहेका छन् । नगरपालिका भित्रका अधिकांश मुख्य सडकहरु कालोपत्रे छन् भने भित्री सडकहरु विस्तार तथा स्तरोन्नती तीव्र रुपमा भइरहेको छ । नगरपालिका भित्रका सहायक सडकहरु कच्चि अवस्थामा रहेका हुनाले यस्ता सडकहरुमा बर्षातमा हिलो र खाल्डाखुल्डि बढ्ने हुँदा तथा हिउँदमा धुलो हुने हुँदा आवागमनमा नै अवरुद्ध हुने समस्याहरु देखिएका कारण यस्ता भित्री सडकहरु पनि धमाधम ग्राभेल तथा स्तरोन्नतीका काम भइरहेका छन् । तथापि यातायातका साधनहरूको अपर्याप्तता तथा रुटहरु वैज्ञानिक नहुँदा सार्वजनिक यातायातको अवस्था कमजोर रहेको पाइन्छ । सडक तथा यातायातको विकासले उत्पादकत्व वृद्धिगर्ने, स्वास्थ्य तथा शिक्षा सेवामा पहुँच पुर्याउने, रोजगारी श्रृजना गर्ने, गरिबी न्यूनीकरण गर्ने तथा आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा टेवा पुऱ्याउने हुँदा यस नगरपालिकामा सडक तथा यातायात गुरुयोजना तय गरी सोही अनुरुप योजनाबद्ध एवं व्यवस्थित तवरले सडक सञ्जालको विस्तार गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

नगरपालिकामा हाल कालोपत्रे सडक १२१.०१ कि. मि., Rigid Payment २४.०३ कि.मि., Earthen Road २७.३७ र Drain ५०.६४ कि. मि. रहेको छ (स्रोत आर्थिक सर्वेक्षण २०८०) ।

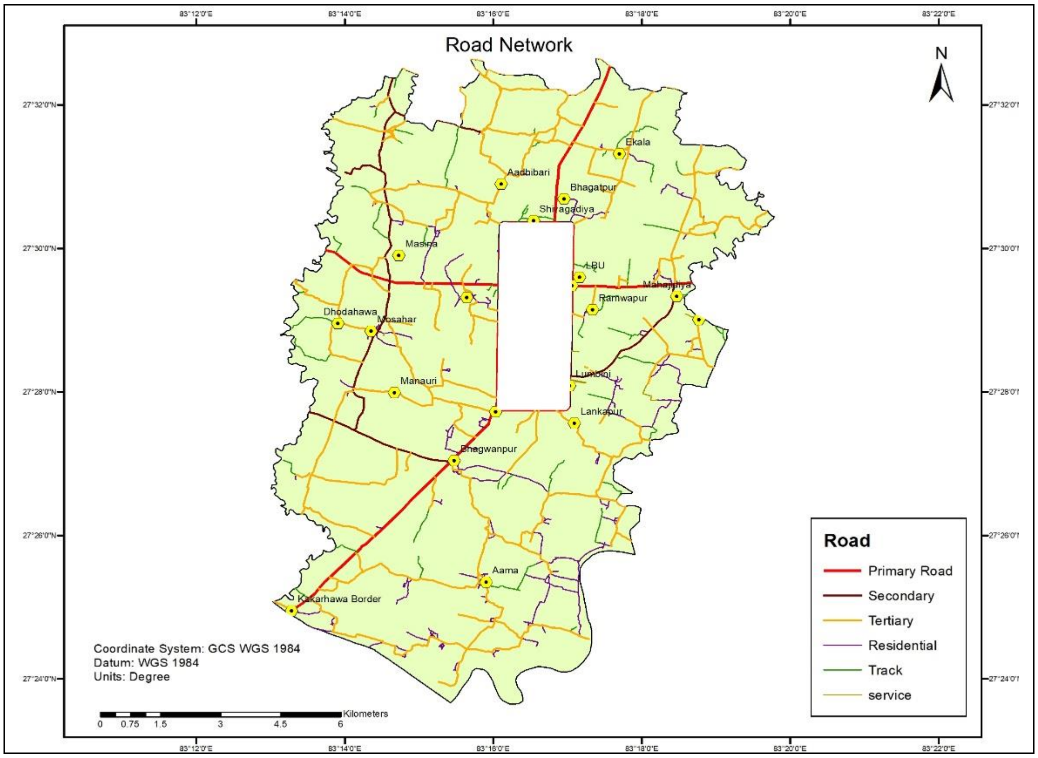

नक्सा ७: Road Network

२.५.२ विद्युत, वैकल्पिक उर्जा तथा इन्धन :

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार नगरपालिका क्षेत्रभित्र करीव ९५.२ प्रतिशत घरधुरीमा विद्युत सेवा उपलव्ध हुँदै आएको पाइन्छ । विद्युत सेवा राष्ट्रिय विद्युत प्रशारण लाइन मार्फत उपलव्ध हुँदै आएको हो । मट्टितेलको प्रयोग गर्नेको संख्या २.६२ प्रतिशत रहेको छ भने वैकल्पिक ऊर्जाहरुमा सौर्य ऊर्जा र वायोग्याँसको प्रयोगकर्ता अत्यन्त न्युन देखिएको छ ।

२.५.३ सञ्चारः

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार नगरपालिकाको करिव ७४.३ प्रतिशत अर्थात १०११४ घरधुरीले स्मार्ट मोवाइल, करिव ४ प्रतिशत अर्थात ५४५ घरपरिवारले सामान्य मोवाइल र ०.८ प्रतिशत अर्थात ११२ घरधुरीले मात्र ल्याण्डलाइन टेलिफोन सेवा प्रयोग गरिरहेको अवस्था छ । संचारका कुनै पनि साधन प्रयोग नगर्ने घरधुरीको संख्या ४१२ रहेको छ । त्यसैगरी इन्टरनेट सेवा पुगेको घरधुरी करीव २२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

२.६ संस्थागत विकास

नगरपालिकाले कार्यालयहरूमा नागरिक वडापत्रको व्यवस्था, कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरूको क्षमता अभिवृद्धि तालिम, नागरिक भेला, सार्वजनिक सुनुवाइ, लैगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, अनुगमन तथा नियन्त्रण कार्यप्रणालीलाई चुस्त, व्यवस्थित तथा पारदर्शी बनाउने जस्ता कार्य गरिरहेको छ । हाल नगरपालिकामा १८० जना कर्मचारी कार्यरत छन् ।

परिच्छेद-तीन दीर्घकालीन सोच तथा अवधारणा

३.१ पृष्ठभूमि

दीर्घकालिन सोच दुर गन्तव्य हो, जुन निश्चित अवधि पश्चात प्राप्त हुने प्रभाव तहको नतिजाको रुपमा लिइन्छ । लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य एवं रणनीतिहरु निर्धारण गर्दा जनप्रतिनिधिहरु, क्रियाशील राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरु, निजी क्षेत्र, नगरपालिकाका सरोकारवाला तथा संघसंस्था, सामुदायिक संस्था, नागरिक समाज, गैसस, स्थानीय पत्राकार लगायतका प्रतिनिधिहरुको वृहत उपस्थिति एवं सहभागितामा व्यापक छलफल एवं अन्तरक्रियावाट समष्टिगत पक्षहरु झल्किने गरी निर्धारण गरिएको थियो ।

३.२ वस्तुस्थिति विश्लेषण

मुख्य समस्याहरु

- कृषिमा व्यवसायिकताको विकास हुन नसकेको ।
- नियमित सिंचाई सेवाको अभाव, खेति योग्य जमिनमा सिंचाई सुविधा पुर्याउन नसकिएको ।
- पर्यटनको राम्रो संम्भावना भएपनि लुम्बिनी क्षेत्र बाहेक स्थानहरुमा आधारभूत पर्यटन पूर्वाधारको विकास हुन नसकेको ।
- कृषि तथा स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरुको विकास हुन नसकेको ।
- शिक्षामा गुणस्तरीय सुधार तथा शैक्षिक उपलव्धिमा वृद्धि ल्याउन नसक्नु ।
- बाढी, डुबान र कटानको समस्या रहेको ।
- भौतिक पूर्वाधारहरूको विकास र विस्तार गर्न स्रोतको अभाव रहेको।
- गुणस्तरीय एवं आपतकालीन स्वास्थ्य सेवामा सहज पहुँच अभिवृद्धि गर्न कठिन ।
- सेवा प्रवाहमा प्रभावकारी, पारदर्शिता र जवाफदेहिता कायम नहुनु र सेवाग्राहीको सन्तुष्टिदर वढ्न नसक्नु ।

चुनौतिहरु

तिव्र गतिमा वढिरहेको जनसंख्या तथा वसाइसराइ लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको लागि चुनौतिको रुपमा देखिएको छ । युवा जनशक्ति वैदेशिक रोजगारीका सिलसिलामा उतै पलायन, गाउँघरमा वस्नेहरुको संख्या न्यून हुनु, आर्थिक रुपमा सक्रिया जनसंख्या र युवा जनशक्ति गणनामा देखिने तर कार्यक्षेत्रमा अभाव देखिदै आएको छ । छरिएर रहेका वस्तीहरु, सबै वस्तीहरुमा आधारभूत भौतिक पूर्वाधारहरु उपलव्ध गराउनु पर्ने चुनौतिहरु छन्।

- युवा जनशक्तिलाई स्थानीय स्तरमा नै रोजगारीको अवसर प्रदान गरी युवा पलायन रोक्नु,

- तुलनात्मक फाइदाका क्षेत्रहरु पहिचान गरी लगानी प्रर्वद्धन गर्नु,
- वाहय पक्ष तथा निजीक्षेत्रसंग सहकार्यको खाका तयार गरी कार्यान्वयन गर्नु,
- गरिवी न्यूनीकरण गर्नु,
- युवा वेरोजगारी घटाउनु,
- खाद्यपदार्थ लगायतका उत्पादनहरुको आयातमा न्यूनीकरण गर्नु,
- निर्वाहमुखी कृषिलाई आधुनिकीकरण तथा व्यवसायीकरण गर्नु,
- विप्रेषणलाई आयमुलक क्षेत्रमा परिचालन गर्नु,
- वाह्य क्षेत्रमा हुँदै आएको वसाइ सराइलाई न्यूनीकरण गर्नु,
- वातावरणीय, जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकी प्रणाली सन्तुलन ल्याउनु,
- प्राकृतिक प्रकोप एवं जलवायु परिवर्तनवाट हुँदै आएको खेतीपाती तथा धनजनको क्षति न्यूनीकरण गर्नु,
- अति संवेदनशील तथा जोखिम क्षेत्रवाट वस्ती स्थानान्तरण गर्नु ।

अवसरहरु

लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको विकासका प्रमुख सम्भावना तथा अवसरहरु यसप्रकार रहेका छन।

- विश्वकै अनुपम बुद्ध जन्मस्थल लुम्बिनी यसै नगरपालिका रहेकोले, बुद्धको जन्मस्थलको रुपमा प्रचार प्रसार गरी पर्यटक बढाउन सकिन्छ ।
- हालै सम्पन्न गौतम बुद्ध अन्तराष्ट्रिय विमानस्थलबाट निकट रहेको।
- भूमिगत जलस्रोतका साथै प्रसस्त उर्वर र समथर जमिनको उपलब्धता रहेको ।
- धार्मिक पर्यटन, कृषि पर्यटन र शैक्षिक पर्यटनको प्रचुर संभावना रहेको । वडाका कृषि सघन क्षेत्रमा कृषि पर्यटन र बाढी, कटान, डुबान, आदिवासी, कृषि आदिका बारेमा अध्ययन र अनुसन्धान गर्न शैक्षिक पर्यटनको विकास गर्न सकिने ।
- कृषि ग्रामको विकास गरी कृषिमा आधारित साना तथा मझौला उद्योग स्थापना गर्न सकिने ।
- राष्ट्रिय राजमार्ग प्रणाली अन्तर्गत पर्ने पूर्व (पश्चिम राजमार्ग, बुटवल) भैरहवा राजमार्ग र भारतीय सीमासँग जोडिएका ठूला शहरहरु साथै ठूला उपभोक्ता बजारहरूको सन्निकटता (proximity and connectivity) रहेको।
- युवा जनशक्ति अर्थात जनसांख्यिक लाभांशको उच्चतम सदुपयोग गर्न सकिने ।
- तराइको समथर भू—धरातलको प्रधानता रहेकोले प्रत्येक वडा केन्द्रहरूसंगको सम्बन्ध सहज बनाउन सकिने र नगरपालिकालाई हरित क्षेत्र र विश्वकै उत्कृष्ट पर्यटकीय क्षेत्रको रुपमा विकास गर्न सकिने।
- नगरपालिकाका सेवा प्रवाहहरु डिजिटल प्रविधिसंग जोडिदै ।

३.३ लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका समृद्धिका संवाहकहरु

३.३.१ कृषिक्षेत्र (कृषि ग्राम)

१३ वटै वडाको माटोको नमुनाहरु परीक्षण रिपोर्ट हेर्दा धेरैजसो जग्गाको माटो क्षारिय देखिन्छ । तसर्थ पि.एच को हिसाबले यहाँको माटो लगभग सबजै सो बालीको लागि उपयुक्त देखिन्छ । क्षारियमाटो सुधार गर्न प्राङ्गारिक मल बढी मात्रामा प्रयोग गर्नुको साथै हरियो मलको प्रयोग गर्न सकिन्छ । यसका लागि बार्हैं महिना सिंचाइको सुविधा पुग्ने क्षेत्रको विकास र विस्तार गरी वैज्ञानिक, व्यवसायिक र तीव्र उत्पादनमुखि कृषिको प्रवर्द्धन गरी समग्र नगरपालिकालाई एक नमुना कृषि ग्रामको रुपमा विकास गर्न सकिन्छ ।

३.३.२ पर्यटन

यस नगरपालिकाको केन्द्रमा विश्वभरका बौद्ध धर्मालम्बीको आस्थाको केन्द्र शाक्यमुनि गौतम बुद्धको जन्मभुमी र मायादेवि मन्दिर रहेको छ । बौद्ध धमार्वलम्बीको आस्थाको केन्द्र र अन्य पवित्र तिर्थ स्थलहरु पनि रहको कारण यहाँ राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय बौद्ध धमार्वलम्बी तथा आन्तरिक एवं वाह्य पर्यटकहरुको अत्याधिक आगमन हुने गरेको छ । यस नगरपालिकामा रहेको मायादेवीको मन्दिर, कालि मन्दिर, रामजानकि मन्दिर, मस्जिद, समय माई स्थान, सिद्धेश्वर महादेव, कालीथान, दुर्गा मन्दिर, समय स्थान, लक्ष्मी मन्दिर, हनुमान मन्दिर, शिव मन्दिर, नाला, पोखरी, ताल, पार्क, पिकनिक स्थल, खेलकुद मैदान, संग्रहालय, लगायतका पर्यटकीय र धार्मिक स्थलहरु रहेका छन । यहाँको लोकप्रिय संस्कृति, भाषा, कला, साहित्य, भेषभुषा, चाडपर्व, रिसोर्ट, होम स्टे साथै कृषि ग्रामको रुपमा विकास गर्न सके कृषि पर्यटनको समेत व्यापक संभावना रहेकोले यस नगरलाई सम्पदा पर्यटकीय नगरका रुपमा विकास गर्न सकिने प्रशस्त आधारहरु रहेका छन ।

३.१.३ स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरु

यस नगरपालिकाको प्रमुख विकास संवाहकको रुपमा रहेको कृषि क्षेत्रको समुचित विकास पश्चात कृषि उपजमा आधारित प्याकेजिङ, प्रशोधन र गुणस्तर कायम गरी त्यस्ता बस्तुहरूको ब्रान्डिङ गर्न, उद्योगहरु खोल्न सकिने ठूलो संभावना रहेको छ ।

३.४ नगरपालिका समृद्धिका आधारहरु

३.२.१ गौतम बुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमान स्थलसँगको सन्निकटता

भैरहवा स्थित गौतम बुद्धको अन्तराष्ट्रिय विमानस्थल सुचारु हुँदा अन्तराष्ट्रिय पर्यटन तथा व्यापारी, विद्यार्थी लगायतको आवागमनको राष्ट्रिय केन्द्रकै रुपमा विकास हुने संम्भावनाका बीच जम्मा १८ कि.मी. को दुरीमा रहेको यो विश्व सम्पदा स्थलमा उक्त विमानस्थलको सकारात्मक प्रभाव पर्ने देखिन्छ ।

३.२.२ ठूला शहर र राजमार्ग प्रणालीसँगको सन्निकटता

भगवान गौतम बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनी जस्तो पवित्र धार्मिक स्थल हुनु, रुपन्देही जिल्ला सदरमुकाम भैरहवादेखि १८ कि.मी.दूरीमा हुनु, कालोपत्रे समेत भएको सडकको सहज र छोटो दुरीको पहुँच राष्ट्रिय राजमार्ग प्रणालीमा हुनु र भारतको सुनौली भन्सारसँगको निकटताले यहाँको विकासलाई गति थप्ने निश्चित छ

। यसका साथै बुटवल, भालुवाङ, नारायणगढ तथा नेपालगञ्ज जस्ता ठूला उपभोक्ता बजारहरु समेत निकट रहनु समेत नगरपालिकाको सबल पक्ष हो ।

३.२.३ अन्तर्राष्ट्रिय सीमा नाका

नगरपालिकाको तीन वटा वडाको दक्षिण सिमा भारतसंग जोडीएकोले नगरपालिकाको विकासमा अन्तरदेशीय ब्यापार, पारवहन तथा द्धिपक्षिय सहयोगका क्षेत्रको प्रर्वद्धन मार्फत व्यापक आर्थिक विकासको सम्भावना रहेको छ ।

३.२.४ जनसांख्यिक लाभांश

२०७८ को नतिजा अनुसार यस नगरपालिकामा १० बर्षभन्दा माथि आर्थिक रुपमा सक्रिय जनसंख्या ६६.५ प्रतिशत छ। जनसांख्यिक चक्रमा यसप्रकारको जनसांख्यिक लाभ प्राप्त हुने अवसर इतिहासमा दुर्लभ हुन्छ तसर्थ युवा र सक्रिय जनसंख्याको बाहुल्यता भएको हालको अवस्था नगरपालिकाको विकासको लागि अति महत्वपूर्ण कालखण्ड हो । यो नै विकासको महत्वपूर्ण सहयोगी तत्व हो ।

३.२.५ भू—धरातल र प्राकृतिक सम्पदाहरु

तराईको समथर तथा मलिलो उब्जाउयुक्त जमिन, पोखरी नै पोखरीले समेटेको जलाधर क्षेत्र, नदी, सार्वजनिक तथा निजी तवरमा लगाइएका बगैंचा तथा हरित क्षेत्र यहाँको मुख्य प्राकृतिक सम्पदाहरु हुन् ।यी सम्पदा नै विकासलाई गतिदिने आधारहरु हुन्।

३.३ दीर्घकालीन सोच

नेपाल सरकारले १५ औ योजनाको आधारपत्र मार्फत वि.सं. २१०० सम्मको लागि लिएको दीर्घकालीन सोच "समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली" र लुम्विनी प्रदेश सरकारले लिएको दीर्घकालीन सोच "समृद्ध लुम्विनी : आत्मनिर्भर प्रदेश" रहेको छ । संघीय सरकार र प्रदेश सरकारले लिएको दीर्घकालीन सोच तथा त्यसको मर्मलाई आत्मसाथ गर्दै लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाले आफ्नो भौगोलिक अवस्थिति, आर्थिक एवं सामाजिक अवस्था, साँस्कृतिक विविधता, प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरु लगायत स्थानीयहरुको आशा अपेक्षालाई सम्वोधन हुने गरी आगामी १५ बर्षको लागि दीर्घकालीन सोच निर्धारण गरेको छ।

"सोचः कृषि, शिक्षा, स्वाथ्य, पर्यटन र पूर्वाधार लुम्बिनी साँस्कृतिक नगर समृद्धिको मूल आधार"

मानव विकास, रोजगारी तथा आयस्तरमा वृद्धि गर्दै, वितरणात्मक न्याय कायम गर्दै सुरक्षित र न्यायपूर्ण समाज एवम् सुशासन कायम भएको लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका निर्माण गर्नु।

३.४ समष्टिगत लक्ष्य

लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमा कार्यशालावाट निम्न बमोजिमको समष्टिगत लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ :

पहिचानमूलक उत्पादन	• स्थानीय स्रोत साधनमा आधारित स्थानीय पहिचानसहितको उत्पादन • कृषि क्षेत्रमा उत्पादनशीलता र व्यवसायिकता • स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित औद्योगिक उत्पादन • आकर्षक रोजगारीका क्षेत्रको रूपमा कृषि र पर्यटन क्षेत्रको विकास
हरित वातावरण	• पर्याप्त खुला स्थान, हरित पार्क तथा उद्यान • पूर्ण सरसफाईयुक्त नगर • हरित बस्ती, हरित ग्राम र हरित सडक
सुव्यवस्थित पूर्वाधार	• आधुनिक एवम् प्रभावकारी भू—उपयोगमा आधारित पूर्वाधार तथा शहरी विकास • शहरी मापदण्ड अनुकुल पर्याप्त र गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधार • शहरी पूर्वाधारको प्रभावकारी व्यवस्थापन
साँस्कृतिक नगर	• मूर्त तथा अमूर्त साँस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण र प्रचार प्रसार • साँस्कृतिक तथा ऐतिहाँसिक कला र संस्कृतिको जगेर्ना तथा प्रवर्द्धन
पर्यटकीय नगर	• ऐतिहाँसिक, धार्मिक र साँस्कृतिक पर्यटनको विकास र विस्तार • पर्यटनमैत्री पूर्वाधार र सेवा व्यवसायको विकास र विस्तार
समावेशी नगर	• सबैको समान अधिकार र अवसरको सुनिश्चिता • सामाजिक न्याय र समानता

३.५ विषय क्षेत्रगत वृहत उद्देश्य

लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको समष्टिगत लक्ष्य प्राप्तिका लागि देहाय वमोजिम विषयक्षेत्रगत वृहत उद्देश्य निर्धारण गरिएको छ ।

क) आर्थिक विकास :

कृषि, पर्यटन र उद्योग क्षेत्रको विकास मार्फत स्थानीय अर्थतन्त्रमा गतिशीलता ल्याई रोजगारी एवं आय आर्जनवाट आमनागरिकको आर्थिक स्थितिमा सुधार ल्याउनु ।

ख) सामाजिक विकास :

सामाजिक सेवा सुविधाहरुमा सवै वर्ग समुदायको पहुँच अभिवृद्धि गर्दै समन्यायिक समाजको निर्माण गर्नु ।

ग) पूर्वाधार विकास :

गुणस्तरीय पूर्वाधारहरुको विकास र विस्तार गरी आधारभूत सेवा सुविधाको पहुँचमा अभिवृद्धि गर्दै आमनागरिकको जनजीवनमा सहजता ल्याउनु ।

घ) वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन :

विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा जैविक विविधता एवं प्राकृतिक सम्पदाहरुको संरक्षण, सम्बर्द्धन गर्दै दिगो उपयोग गर्नु ।

ङ) सुशासन तथा संस्थागत विकास :

संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्दै सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी, पारदर्शी, र सुशासनको प्रत्याभूति गराउनु ।

३.६ समष्टिगत रणनीति

लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाले अंगिकार गरेको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र क्षेत्रगत उद्देश्य हासिल गर्न देहाय अनुसारका रणनीति अवलम्बन गरिएको छ ।

क) कृषिको आधुनिकीकरण, यान्त्रिकीकरण, व्यवसायीकरण मार्फत उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि, उद्योग र पर्यटन क्षेत्रमा रोजगारी एवं आय आर्जनका अवसरहरु सिर्जना गरी स्थानीय अर्थतन्त्रलाई गतिशील वनाउदै निरपेक्ष गरिवी न्यूनीकरण गर्ने ।

ख) शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी लगायतका आधारभूत सामाजिक सेवा सुविधामा नागरिकको पहुँच अभिवृद्धि गरी सामाजिक समावेशीकरण, सामाजिक न्याय सहितको समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने ।

ग) यातायात, विद्युत, सिंचाइ लगायतका पूर्वाधार विकास एवं निर्मित पूर्वाधारहरुको दिगो उपयोगका लागि नियमित मर्मत सम्भार एवं स्तरोन्नति गर्ने

घ) प्राकृतिक सम्पदाको दिगो उपयोग एवं वातावरणको संरक्षण सहित विपद सम्वेदनशीलता विकास गर्दै विपद जोखिम न्यूनीकरण गर्ने ।

ङ) सार्वजनिक सम्पत्तिहरुको दिगो संरक्षण र व्यवस्थापन गरी सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई पारदर्शी, जवाफदेही, नागरिकमैत्री र प्रभावकारी वनाउने ।

३.७ परिमाणत्मक लक्ष्य निर्धारण

संघीय तथा प्रदेश सरकारको परिमाणात्मक लक्ष्यको आधारमा दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्यहरुको मापनका लागि प्रमुख सूचकहरु समावेश गरी परिमाणात्मक लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ। परिमाणात्मक लक्ष्य निर्धारण गर्दा दिगो विकास लक्ष्यसंग समेत तादात्म्यता कायम हुने गरी राखिएको छ।

तालिका न. : ५ नगरपालिकाका समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्यहरु

क्र.सं.	लक्ष्य, गन्तव्य र सूचक	एकाई	संघ ७९/८०	लुम्बिनी प्रदेश ०७९/८०	लुम्बिनी साँस्कृतिक न. पा. ०७९/८० सम्म आधार वर्ष	न. पा. को योजना अन्त्यको लक्ष्य ०८५/८६
१	आर्थिक वृद्धिदर (औसत)	प्रतिशत	२.२	२.०६	२	७
२	कूल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	२४.७	३०.९	४०	३२
३	कूल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	१४.१	१५	१०	१५
४	कूल गार्हस्थ्य उत्पादनमा सेवा क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	६१.२	५४.१	५०	५३
५	प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय अमेरिकी डलर	अमेरिकी डलर	१४१०	११२६	११५०	१५००
६	गरिबीको रेखामुनि रहको जनसंख्या (निरपेक्ष गरिबी)	प्रतिशत	२०.२७	२४.३५	२०	१२
७	बहुआयामिक गरिबीमा रहेको जनसंख्या	प्रतिशत	१७.४	१८.२०	२०	१३
८	बेरोजगारी दर	प्रतिशत	११.४	११.२*	२०	९
९	सुरक्षित खानेपानी सेवामा पहुँच पुगेको जनसंख्या	प्रतिशत		-	७०	९०
१०	विद्युतमा पहुँच प्राप्त परिवार	प्रतिशत	९२.२**	९३.७**	९५.२	१००
११	इन्टरनेट प्रयोगकर्ता कुल परिवार	प्रतिशत	३७.८	३६	२२.०	५०
१२	अपेक्षित आयु (जन्म हुँदाको)	वर्ष	७१.३	६९.५	७१	७३
१३	पाँच वर्ष मुनिको बाल मृत्युदर (प्रति हजार जीवित जन्ममा)	जना	३३	३३*	३३	१५
१४	साक्षरता दर	प्रतिशत	७६.२**	७८.१**	७१.६	९०
१५	माध्यमिक तह (९—१२) मा खुद भर्नादर	प्रतिशत	५७.४	५६.६*	५७	७५
१६	शौचालयको सुविधा भएको घरपरिवार	प्रतिशत	९५.५**	९४.४**	८९.१	१००

क्र.सं.	लक्ष्य, गन्तव्य र सूचक	एकाई	संघ ७९/८०	लुम्बिनी प्रदेश ०७९/८०	लुम्बिनी साँस्कृतिक न. पा. ०७९/८० सम्म आधार वर्ष	न. पा. को योजना अन्त्यको लक्ष्य ०८५/८६
१७	मध्यम स्तरको खानेपानी सुविधा पुगेको जनसंख्या (धारा, पाइप, ट्युबवेल, हेन्डपम वाट)	प्रतिशत	८६.८	९०.२**	९६.६	१००
१८	लैंगिक विकास सूचकांक	सूचकांक	०.९५२	०.९०१***	०.९०१	०.९६५
१९	मानव विकास सूचकांक	सूचकांक	०.६०१	०.५६३***	०.५६३	०.६३५
२०	आफ्नै स्वामित्वको आवासमा बसोवास गर्ने परिवार	प्रतिशत	८६**	९०.८**	९८.२	९९
२१	घरबाट ३० मिनेटको पैदलयात्रामा सडक पहुँच भएका जनसंख्या	प्रतिशत		-	३३	७०

स्रोतः *** मानव विकास प्रतिवेदन २०२०, ** राष्ट्रिय जनगणना २०७८, *लुम्बिनी प्रदेशको दीर्घकालीन रणनीतिक योजना २०७९, स्थानीय आर्थिक योजना तर्जुमा कार्यशाला २०८०

परिच्छेद चारः आर्थिक विकास योजना

४.१ भूमि व्यवस्थापन (भू—उपयोग)

पृष्ठभूमि

समुद्री सतहबाट ९६ मिटर देखि १०० मिटरका उचाइमा रहेको यस नगरपालिकाको जमिन विशाल गंगा नदी प्रणालीले निर्माण गरेको समथर तराईको उर्वर क्षेत्र हो ।यसर्थ यो समथर भू—भाग पाँगो र बालुवा मिश्रित उवर्र भूमि अन्तर्गत पर्दछ । कुल ११२.२१ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफल मध्ये ९०.६१ प्रतिशत जमिनमा हाल खेतीपाती भैरहेको छ । यसैगरी वन (बगैचा) क्षेत्रले ४.४९ प्रतिशत छ भने पानी १.७१ प्रतिशत रहको छ । अन्य क्षेत्रले २.६९ प्रतिशत भू—भाग ओगटेको छ । व्यवस्थित र वैज्ञानिक भू—उपयोग योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्न सके भूमिको पूर्ण सदुपयोग मार्फत यस नगरपालिकाको दीर्घकालीन समृद्धि हासिल गर्न सकिन्छ ।

अवसरहरू

- तराईको समथर र उर्वर जमिन रहेको।
- उत्पादनशील क्षेत्रले करिब ९० प्रतिशत भू—भाग ओगटेको ।
- भूमिगत जलस्रोतको पर्याप्तता रहेको ।
- स्थानीय तहमा भूमि व्यवस्थापनसम्बन्धी अधिकार रहेको।

चुनौतीहरु

- नदीको कारण बाढी, डुवान तथा कटानको समस्या रहको।
- जमिनको पूर्ण र वैज्ञानिक रुपमा सदुपयोग नभएको ।
- जमिन बाँझो राख्ने प्रवृतिलाई निरुत्साहित गर्ने चुनौती रहेको ।
- भूमिको खण्डिकरण तथा अव्यवस्थित वसोवास ।

सोचः

भू -स्रोतको वैज्ञानिक प्रयोगमार्फत आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने ।

लक्ष्यः

वैज्ञानिक भू—उपयोग लागू गरी आर्थिक विकासको आधार बनाउने ।

उद्देश्यः

सम्पूर्ण जमिनको वैज्ञानिक रुपमा पूर्ण सदुपयोग गर्नु ।

रणनीति	कार्य नीति
राष्ट्रिय र प्रादेशिक भू—उपयोग नीति अनुरुप स्थानीय भू—उपयोग योजना र कृषि नीति निर्माण गर्ने	• नगरपालिकाको जमिनलाई भू—उपयोग योजना अनुरुप वर्गीकरण गरिनेछ । • नगरपालिका भित्र रहेको सबै प्रकारको जग्गाको पूर्णरुपमा लगत संकलन गरी व्यक्ति, सरकारी, सार्वजनिक, सामुदायिक तथा गुठी जग्गाको विस्तृत अभिलेख तयार गरी भूमि प्रशासन प्रणालीमा आबद्ध गरिनेछ । • नगरपालिकामा उपलब्ध सिंचित र सिंचाई नपुगेको जमिनको लगत तयार गरी कृषि योग्य जग्गाको सदुपयोग भए नभएको तथ्याङ्क अद्यावधिक हुने संयन्त्र निर्माण गरिनेछ ।
खेती गर्न इच्छुक तर आफ्नो जमिन नभएका कृषकहरुको लगत संकलन गरी भूमिको व्यवस्था गर्ने	• भूमि बैङ्कको स्थापना गरिनेछ । • करारमा खेती गर्न इच्छुक कृषकलाई आवश्यक जमिन उपलब्ध गराइनेछ । • बगर वा नदी उकासको जमिनमा खेती प्रोत्साहन गर्न संभाव्यता अध्ययन तथा कृषक अभिमुखीकरण गरिनेछ ।
जग्गा चक्लाबन्दी गर्ने	• बाँझो जग्गाको लगत संकलन गर्ने • नगरपालिकाभर जग्गा चक्लाबन्दी गर्न चाहने कृषकहरुको विवरण संकलन गरिने छ • जग्गा चक्लाबन्दी गरी सामुहिक खेती गर्न चाहने कृषकहरु पहिचान गरी कृषक समूह गठन गरिनेछ । • चक्लाबन्दी गरी सामूहिक खेती गर्न चाहने कृषकलाई मापदण्डका आधारमा मल, वीउ, ज्ञान, सिप, प्रविधि र अन्य कृषि सामग्रीमा अनुदान दिई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- सिंचित, असिंचित, बाँझो तथा खेती भएको जमिनको अध्यावधिक गरी संरक्षण गर्ने
- भूमि बैङ्क स्थापना
- करार खेती तथा बगर खेती गर्न इच्छुक कृषकलाई अभिमुखीकरण गर्ने
- कृषक समूह तथा कृषि सहकारीहरुलाई चक्लाबन्दी गरी सामूहिक खेतीको लागि प्रोत्साहन गर्ने

अपेक्षित उपलब्धीहरु

नगरपालिकामा उपलव्ध खेतीयोग्य जमिनको वैज्ञानिक र पूर्ण सदुपयोग भएको हुनेछ ।

४.२ कृषि, मत्स्य, पशुपन्छी तथा जडीबुटी

४.२.१ कृषि

पृष्ठभूमि

तराइको समथर भूभाग रहेको यो नगरपालिकामा मलिलो जमिनको प्रधानता रहेकोले नगरपालिकाको समृद्धिको प्रमुख संवाहक नै कृषि क्षेत्र हो ।यो नगरपालिका समुद्री सतहबाट ९६ मिटर देखि १०० मिटरको उचाइमा फैलिएको छ । कुल ११२.२१ वर्ग कि.मी क्षेत्रफल मध्ये ९०.६१ प्रतिशत जमिनमा हाल खेतीपाती भैरहेको छ । त्यसैगरी जल क्षेत्रको १.७१ प्रतिशत, वनजंगल (बगैचा) क्षेत्रले ४.९९ प्रतिशत भू—भाग ओगटेको छ ।नगरपालिकाका १३ वटै वडामा खेतीपाती हुन सक्ने र भैरहेका प्रशस्त कृषि क्षेत्रहरु छन् ।हाल खेतीपाती भैरहको क्षेत्र मलिलो र सघन खेतीपाती गर्न सकिने उर्वर क्षेत्रमा पर्ने भएकोले यो भूमिको पूर्ण सदुपयोग गर्न सके यो नगरपालिकालाई कृषिको नमूना क्षेत्रको रुपमा विकास गर्न सकिन्छ ।नगरपालिकाको कुल जनसंख्याको ६७.१ प्रतिशत भन्दा बढी कृषि पेशामा संलग्न रहकोले नगरपालिकाको दीर्घकालीन विकास र समृद्धिका लागि यो क्षेत्रलाई वैज्ञानिकिकरण र व्यवसायिकीकरण गर्न सकिने प्रबल संभावना रहेको छ । नगरपालिकाको प्रमुख नगदे बाली मास, मुसुरो, रहर, तोरी, उखु र अन्न बालीहरु धान, गहुँ, मकै, आदी हुन् । यी क्षेत्रहरूमा समान प्रकृतिको भू—बनोट भएकाले एकीकृत रूपमा जलवायु अनुकूल माटोको प्रकृति अनुसार बालीनाली तथा फलफूल र तरकारीको खेती सघन रुपमा गर्नु उपयुक्त देखिन्छ । यस्ता क्षेत्रहरूलाई उपयुक्तताको आधारमा कृषि पकेट क्षेत्र घोषणा गर्न सकिन्छ । विशेष गरी वडा नं. १ मा धान पकेट (खुनगाई) र तोरीको पकेट क्षेत्र भगवानपुर, वडा नं. ९ मा स्मार्ट तरकारी खेती, स्मार्ट धान खेती, वडा नं. १० मा धान, तरकारी (महिलवारी) र केरा खेती (लक्ष्मीपुर), वडा नं. ११ मा तोरी, काला नामक उन्नत धान र तोरी,कृषि पकेट क्षेत्रका रुपमा रहेका छन ।

अवसरहरू

- प्रशस्त मलिलो खेतीयोग्य जमिनको उपलब्धता हुनु ।
- भूमिगत जलस्रोतको उपलब्धता हुनु ।
- अधिकांश जनसंख्याको मुख्य पेशा कृषि रहनु ।
- कृषिसम्बन्धी राष्ट्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय नीतिहरु अनुकूल हुनु ।
- स्थानीय सरकारले स्थानीय विशिष्टता र आवश्यकता अनुसार कृषि क्षेत्रलाई प्राथमिकता प्रदान गर्न सक्ने अधिकार हुनु ।

- मुख्य खाद्यान्न बालीमा धान, मकै, गहुँ लगायत उष्ण क्षेत्रमा पाइने सबैखाले फलफूल तरकारी र नगदेबालीको उत्पादन हुनु ।
- नगरपालिकामा विभिन्न हाट बजारहरूबाट कृषि लगायतका वस्तुहरूको बजारीकरण हुने गरेको ।

चुनौतीहरु

- कृषिको वैज्ञानिकिकरण, यान्त्रिकीकरण र व्यवसायीकरण हुन नसक्नु ।
- सम्पूर्ण खेतीयोग्य जमिनको पूर्ण सदुपयोग हुन नसक्नुले जमिन बाँझो रहनु ।
- बाढी, डुवान र कटानको समस्या हुनु ।
- बाह्रै महिना सिंचाइको सुविधा नहुनु तथा आकाशे पानीको भरपर्नु ।
- जमिन खण्डीकरण हुनु ।
- शीत भण्डारणको उपलब्धता नहुनु ।
- कृषि बिमा प्रभावकारी बनाउन नहुनु ।
- यूवाशक्ति कृषि पेशामा आर्कषित नहुनु ।
- किसानको कृषि सामाग्री, मल, वीउ, किटनाशक औषधि, औजार, ज्ञान र सिपको अपर्याप्तता र पहुँच कम हुनु ।
- खुल्ला सीमाका कारण भारतिय उत्पादनसँग प्रतिस्पर्धा गर्न नसक्नु ।
- वजारमा विचौलियाको बिगबिगी हुनु ।
- परम्परागत खेतीप्रणाली हुनाले निर्वाहमुखी हुनु र उत्पादन लागत धेरै हुनुले कृषि उत्पादनले वजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न कठिन हुनु ।

सोचः व्यवसायिक, उच्च प्रतिफलयूक्त निर्यातमुखी कृषि

लक्ष्यः नगरपालिकाको आर्थिक समृद्धिको मूलसंवाहकको रुपमा कृषिको विकास गर्ने

उद्देश्यहरूः

- व्यवसायिक र उच्च प्रतिफलमुखी कृषि उत्पादनमा केन्द्रित हुनु ।
- नमूना कृषि ग्रामको रुपमा विकास गर्नु ।
- वातावरण मैत्री दिगो कृषि र कृषिमा आधारित उद्योगहरूको विकास गर्नु ।
- व्यवसायिक जडीबुटी उत्पादनको सुरुवात गर्नु ।

रणनीति	कार्यनीति
व्यवसायिक सोचको अभिवृद्धि गर्न कृषक अभिमुखीकरण तथा तालिमको व्यवस्था गर्ने	• कृषक परिचय पत्र वितरण गरिनेछ । • अगुवा कृषकहरूको पहिचान गरी विवरण संकलन गरिनेछ । • वर्षमा कम्तीमा एकपटक कृषिको व्यवसायीकरण सन्दर्भमा अगुवा कृषकहरूलाई अभिमुखीकरण गरिनेछ ।
उच्च, प्रतिफलमुखी सघन खेती प्रणालीको अबलम्बन गर्ने	• खेतियोग्य जमिनलाई क्रमश सिंचित तुल्याउन सिंचाई योजनाहरूको प्राथमिकिकरण गरिनेछ । • प्रत्येक वडामा अत्यन्त उर्वर र कृषियोग्य क्षेत्रको पहिचान गरीसघन खेतीका लागि मिश्रित बाली पहिचान गरिनेछ । • प्रत्येक वडामा उच्च मूल्यका कृषि उपज पहिचान गर्न संभाव्यता अध्ययन गरिनेछ । • नदीवरपरको क्षेत्र र किनारमा बगर खेती गर्न कृषकहरुलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
कृषि पकेट क्षेत्रको विकास गर्ने	• वडास्तरमा उच्च मूल्यका फलफुल जस्तै आँप र केरा तथा नगदेबाली, काला नामक धान आदिको विशेष पकेट क्षेत्र घोषणा गरिनेछ । • बाली विशषको पकेट क्षेत्रलाई केन्द्रित गरी गुणस्तरीय र उन्नत बीउ विजनका लागि स्रोत केन्द्र स्थापना गरिनेछ । • वडास्तरमा जलवायू र माटो अनुकूल उत्पादन हुने प्रमुख वालीका आधारमा जोन र सुपरजोनको पहिचान र घोषणा गरिनेछ । जोन र सुपरजोन स्तरीय उत्पादित प्रमुख उत्पादनको वार्षिक अध्ययन प्राप्त गर्न स्वचालित तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
कृषि सामाग्रीको पहुँच र उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने	• आवश्यक रासायनिक मलको आयतन आंकलन गरी समयमै आपूर्ति गर्न नगरपालिकास्तरीय संयन्त्र निर्माण गरिनेछ । • प्रत्येक वडामा प्राङ्गारीक तथा हरित मल उत्पादन गरिनेछ । • वडास्तरमा उत्पादन हुने बाली विषेशका आधारमा उन्नत बीउ वितरण गर्न बीज बङ्क तथा सामाग्री केन्द्रको विकास गरिनेछ • कृषि यान्त्रिकीकरण अन्तर्गत किसानले खरिद गर्ने औजारमा निश्चित प्रतिशत अनुदान दिइनेछ । • साना किसान तथा समग्र कृषि क्षेत्रलाई क्रमश यान्त्रिकीकरण गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
मल तथा विषादिको प्रयोगसम्बन्धी कृषक ज्ञान अभिवृद्धि गर्ने	• मलको प्रयोग र अनुपात समय आदिका विषयमा प्रत्येक कृषकलाई सूसुचित गर्न स्थानीय सञ्चार माध्यमको प्रयोग गरिनेछ । • जैविक विषादीको उत्पादन र प्रयोगसम्बन्धी वडास्तरीय तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।
सहुलियत पूर्ण कृषि कर्जाको व्यवस्था गर्ने	• सङ्घीय र प्रदेश सरकार तथा नगरपालिकाको सहजीकरण तथा समन्वयमा व्यवसायिक योजना अनुरुप खेती गर्न चाहने कृषकलाई सहुलियतपूर्ण कृषि कर्जाको व्यवस्था गरिनेछ । • वैदेशिक रोजगारीमा गई स्वदेश फर्केका युवाहरूलाई कृषिमा लगानी गर्न इच्छुक भए मापदण्डका आधारमा कृषि कर्जाको व्याजमा अनुदान दिने व्यवस्था मिलाइने छ।
कृषि बिमालाई प्रभावकारी बनाउने	• नगरपालिकाको सहजिकरणमा कृषि बिमालाई कृषक मैत्री बनाइने छ । • कृषकहरूलाई कृषि बिमाको आवश्यकता र महत्वका विषयमा सूसुचित गर्न बिमा कम्पनीहरूको सहयोगमा नियमित अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । • न्यून आय भएका साना किसानहरूलाई निश्चित मापदण्डका आधारमा कृषि बिमामा सहुलियत तथा अनुदानको व्यवस्था गरिने छ ।

रणनीति	कार्यनीति
वातावरणमैत्री दिगो कृषिसम्बन्धी अभिमुखीकरण गर्ने	• वातावरण र कृषिको अन्तरसम्बन्धका विषयमा विज्ञहरूद्वारा नगरपालिकाका सफल र अगुवा कृषकहरूलाई वर्षमा १ पटक अभिमुखीकरण गरिनेछ ।
निजी क्षेत्र र अगुवा कृषकको समन्वय र सहकार्यमा कम्तीमा "एक वडा एक कृषि" मा आधारित उद्योगको निर्माण गर्ने	• प्रत्येक वडामा बाली विषेश पकेट क्षेत्रका आधारमा उपलब्ध हुन सक्ने कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरूको सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ । • पहिलो चरणमा "एक वडा एक कृषि" उद्योग स्थापना गर्न उद्योगी कृषक वा कृषक समूह पहिचान गरिनेछ । • उद्यमी कृषकहरूलाई लक्षित अध्ययन तथा अभिमुखीकरण तालिमका लागि नगरपालिकाद्वारा सहयोग प्रदान गरिनेछ ।
कृषि र पर्यावरणमैत्री मौरीपालन व्यवसाय प्रर्वद्धन गर्ने	• मौरीपालक कृषकको विवरण संकलन गरिनेछ । • मौरीपालक कृषकलाई प्राविधिक तालिम प्रदान गरिनेछ • व्यवसायिक मौरीपालक कृषकलाई घारमा अनुदान प्रदान गरिनेछ। • उत्पादित महलाई प्रशोधन र प्याकेजिङ्ग गरिनेछ । • मह-उपभोक्ता बजार तथा मागको अध्ययन गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- व्यवसायीक कृषि अनुदान र छुट तथा सहुलियत ऋण,
- कृषि यान्त्रिकरण तथा बजारीकरण,
- नगदे बाली बजार प्रवर्द्धन,
- कृषि उपज भण्डारण केन्द्र स्थापना,
- कृषि प्रयोगशाला स्थापना,
- कृषि चिस्यान तथा शित भण्डार केन्द्र स्थापना तथा स्तरउन्नती ,
- कृषिमा आधारित घरेलु तथा साना उद्योग प्रोत्साहन कार्यक्रम,
- कृषि ज्ञान केन्द्र स्थापना,
- किसान क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम ।

तालिका नं. : ६ कृषि विकास नतिजा खाका

नतिजा सुचक	इकाइ	आधार वर्ष ०७९।८०	लक्ष्य ०८५/०८६
खाद्यान्न वाली उत्पादन	मे.टन.	५९७३३	८०७५०
उत्पादकत्व	मे.टन./हे	४	६
कृषि पेशामा सम्लग्न जनसंख्या	प्रतिशत	६७.१	४०
कृषिउपज संकलन केन्द्र	संख्या	२	५
तरकारी वाली उत्पादन	मे.टन.	१८०	३५०
फलफुल वार्षिक उत्पादन	मे.टन.	५	१५
नगदेवाली उत्पादन	मे.टन.	१६	४५
सिँचाइ क्षेत्रको विकास	हे.	३०००	६०००
माटो परिक्षण संख्या	संख्या	५५०	१०००
फलफुल क्षेत्रफल	हे.	८५	घट्न नदिने
तरकारी वालिको क्षेत्रफल	हे.	४४४	घट्न नदिने
नगदेवाली क्षेत्रफल	हे.	१६५०	घट्न नदिने
खाद्यान्न वाली उत्पादन क्षेत्रफल	हे.	१५५७५	घट्न नदिने
कृषक समुह	संख्या	५७	व्यवसायिक बनाउने
कृषि तथा पशु प्राविधिक जनशक्ति	संख्या	१३	२०
कृषि पकेट जोन/सुपर जोन	संख्या	३	१०
कृषि पेशामा संलग्न जनसंख्या	प्रतिशत	६७.१	४०

स्रोतः आर्थिक सर्वेक्षण २०८०

अपेक्षित उपलब्धीहरु

कृषि उत्पादनको वृद्धि भई आफ्नो उत्पादन तथा आयले वर्षभरि खान पुग्ने परिवार ९० प्रतिशत हुनेछ, नगरपालिका कृषिमा आत्मनिर्भर हुँदै कृषिजन्य उत्पादनको निर्यात गर्नेछ ।

४.२.२ पशुपंक्षी विकास तथा मत्स्यपालन

नेपालका अन्य स्थानहरुमा जस्तै यस नगरपालिकाका अधिकांश घरपरिवारहरूले पशुपंक्षी पाल्ने गरेका छन् । उष्ण क्षेत्रमा उपयूक्त हुने जातका गाई, भैंसी, बाख्रा, भेडा, बगुंर, कुखुरा, हाँस, वोइलर कुखुरा, बट्टाई,मौरी लगायतका पशपुंक्षीहरुको यहाँ व्यवसायीक उत्पादनको राम्रो संभावना रहेको छ । पशुपुन्छी पालनमा आधुनिकिकरण र व्यवसायीकरण हुन नसकेकोले यिनीहरुको बिक्री वितरणबाट प्राप्त हुने आम्दानी भने न्यून रहेको छ ।अर्कातर्फ, यस नगरपालिकामा माछापालनबाट आर्थिक आम्दानीको राम्रो सम्भावना भएतापनि केही फाट्टफट्टु बाहेक ठूलो स्तरको व्यवसायिक माछापालन भने यो नगरपालिका रहेको छैन ।यहाँ पाइने

माछाहरुमा विगहेडकार्प, कमन, ग्रासकाप, सिल्भरकार्प, प्रजाती र स्थानीय प्रजातीमा मङ्गुर, रोहु हुन। नगरपालिकामा भूमिगत जलस्रोतको पर्याप्त उपलब्धता भएकोले स्थानीय जलवायू अनुकूल माछापालन गर्न उपयूक्त देखिन्छ।

अवसरहरू

- समथर भू—धरातल र उष्ण क्षेत्रमा उपयूक्त जातका पशुपन्छी र माछा उत्पादन गर्न सकिने।
- दुध, माछा, मासु र अण्डाको खपत बढिरहेकोले राम्रो आम्दानी गर्न सकिने ।
- राष्ट्रिय राजमार्ग प्रणालीसंग जोडिएको र ठूला उपभोक्ता बजारहरू समेत नजिक भएको ।
- विभिन्न वडाहरुमा व्यवसायिक कृषि तथा पशु फर्म सञ्चालनमा रहनुका साथै प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रम अन्तर्गतका परियोजनाहरु सञ्चालनमा रहेको ।
- धेरै पोखरी भएकोले माछापालन पकेट बनाउन सकिने ।

चुनौतीहरु

- पशुपन्छी तथा मत्स्यपालन क्षेत्रको व्यवसायीकरण र आधुनिकिकरण हुन नसकेको ।
- युवा तथा व्यवसायीक सोचका कृषि उद्यमीहरुलाई यस क्षेत्रमा आर्कषण गर्न नसकिएको ।
- पशुपन्छी तथा मत्स्य सेवा केन्द्र तथा प्राविधिकहरुको पर्याप्त व्यवस्था नभएको ।
- दुध, मासु, अण्डा, माछाको माग अनुसार आपूर्ति पर्याप्त गर्न नसकिएको ।
- भारतीय उत्पादनसँग प्रतिस्पर्धा।

सोच:

व्यवसायिक पशुपन्छी तथा मत्स्यपालनमार्फत स्थानीय आर्थिक समृद्धि

लक्ष्य

व्यवसायिक पशुपन्छी तथा मत्स्यपालनमार्फत निर्यातमुखी उत्पादनलाई बढावा दिने

उद्देश्यहरू

- पशुपन्छीपालनलाई व्यवसायिक बनाउनु ।
- पशुपन्छीजन्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर भई निर्यात प्रर्वद्धन गर्नु ।
- माछाको व्यवसायिक उत्पादनमा आत्मनिर्भर भई निर्यात प्रर्वद्धन गर्नु ।

रणनीति	कार्यनीति
पशुपन्छी पालनमा व्यवसायिकता अभिवृद्धि गर्न कृषक अभिमुखीकरण गर्ने	• वडास्तरमा उद्यमशील सोच भएका इच्छुक युवा तथा अग्रणी कृषकहरूको पहिचान गरिनेछ । • इच्छुक युवा तथा अन्य अगुवा कृषकहरूको लगत संकलन पश्चात पशुपन्छी तथा मत्स्य पालनसम्बन्धी असल अभ्यास तथा प्राविधिक पक्षहरूबारे वर्षमा एक पटक अभिमुखीकरण तथा तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।
युवा उद्यमीहरूलाई यसतर्फ आर्कषण गर्न विशेष सहुलियत प्रदान गर्ने	• निश्चित मापदण्डका आधारमा एकल तथा सामुहिक रुपमा पशुपन्छी पालनमा व्यवसायिक रुपमा जान खोज्ने कृषक तथा कृषक समूहलाई व्याजमा अनुदान दिइनेछ । • स्थानीय सहकारी तथा समूहमा व्यवसाय गर्न चाहनेहरूलाई निश्चित प्रतिशत ब्याज सहुलियत तथा लगानीमा अनुदान प्रदान गरिनेछ ।
पशुपन्छी उत्पादन गर्नको लागि आवश्यक कृषि सामाग्री तथा प्रविधिको उपलब्धता वृद्धि गर्ने	• पशुपालनलाई आवश्यक घाँसको उत्पादन, वीउ तथा बेर्ना वितरण गरिनेछ । • खेर गईरहेको जमिनमा घाँस रोप्न कृषकलाई प्रोत्साहन गर्न घाँसको व्यवसायिक उत्पादनसम्बन्धी तालिम सञ्चालन गरिनेछ । • प्रत्येक वडामा पशुसेवा केन्द्रद्वारा प्रदान सेवालाई घुम्ती सेवामार्फत विस्तार गरिने छ । • पशुबिमा कार्यक्रमलाई कृषक मैत्री र प्रभावकारी वनाई कार्यान्वयन गरिनेछ । • उच्च मूल्य पर्ने पशुपन्छीजन्य उत्पादनका लागि आवश्यक उन्नत जातका नश्लको प्रर्वद्धन गर्न निश्चित मापदण्डका आधारमा अनुदान प्रदान गरिनेछ । • कृत्रिम गर्भाधान तथा नश्ल सुधार सेवालाई विस्तार गरिनेछ । • व्यवसायिक पशुपालक कृषकलाई उत्पादनको आधारमा अनुदान वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

रणनीति	कार्यनीति
पशुपन्छीजन्य तथा माछाको उत्पादनको निर्यात गर्ने	• नगरपालिकामा पशुपन्छी संकलन केन्द्रको स्थापना गरिनेछ । • पशुपन्छीजन्य उत्पादन निर्यात हुनसक्ने सम्भाव्य निकटवर्ती बजार तथा मागको अध्ययन गनिरेछ। • पशुपन्छीजन्य उत्पादनहरूको लेबलिङ, प्याकेजिङ तथा गुणस्तर जाँच गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । • उत्पादन र मागको सन्तुलन कायम गर्न ठूला बजारका कृषि उपज संकलन तथा व्यापारीहरूसँग सम्पर्क तथा माग संकलन गर्ने संयन्त्रको निर्माण गरिनेछ । • माछाको निर्यातका लागि संकलन भण्डारण तथा प्याकेजिङ केन्द्रको स्थापना गरिनेछ ।
पोखरी निर्माणमा अनुदान तथा सहुलियत दिने	• स्थानीय जल पर्यावरणीय प्रणालीको विकास गर्न वडा स्तरमा नमूना माछापोखरी निर्माण गर्ने कृषकलाई लागत सहभागिता तथा ब्याजमा अनुदान दिईने छ । • त्यस्ता पोखरी निर्माण गर्ने कृषकलाई प्राविधिक सहयोग प्रदान गरिनेछ । • नगरपालिकामा पानीको उपलब्धता भएका सार्वजनिक तथा गुठी अन्तर्गतका पोखरीहरु ठेक्कामा लगाइनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- पशु नश्ल सुधार तथा कृतिम प्रजनन प्रर्वद्धन कार्यक्रम,
- पशु स्वास्थ्य तथा विमा कार्यक्रम,
- गोठ सुधार तथा ब्यबसायिक घाँस तथा दाना उत्पादन कार्यक्रम,
- आधुनिक बधशाला निर्माण,
- दुध संकलन केन्द्र तथा दुध चिस्यान प्रसोधन केन्द्र विस्तार तथा स्तरउन्नती कार्यक्रम
- दुध ब्यबसाय प्रवर्द्धन तथा प्रसोधन अनुदान कार्यक्रम,
- माछापालन ब्यबसाय अभिवृद्धिका लागि अनुदान तथा सहयोग
- पशु रोग बिरुद्धको खोप कार्यक्रम,
- पशु किसान क्षमता अभिबृद्धि कार्यक्रम ।

तालिका नं. : ७ पशुपंक्षी विकास नतिजा खाका

नतिजा सुचक	इकाइ	आधार वर्ष ०७९।८०	०८५/०८६
दुध उत्पादन	मे. ट.	१४०००	२५०००
गाई फर्म	संख्या	३	८
भैंसी फर्म	संख्या	१०१	विस्तार गर्ने
बाखा फर्म	संख्या	१२	२५
कुखुरा फर्म	संख्या	५३	१००
डेरी स्थापना संख्या	संख्या	३	७
युवा लक्षित व्यवसायीक फर्म प्रवर्द्धन	संख्या	१०	२०
सक्रिय ग्रामिण पशुस्वास्थ्य कार्यकर्ता	संख्या	१४	२०
मौरी घार	संख्या	३००	१०००
माछाका भुरा वितरण संख्या	प्रतिवर्ष	२२५००	५००००
एग्रोभेट	संख्या	५	१३

स्रोतः आर्थिक सर्वेक्षण २०८०

अपेक्षित उपलब्धीहरू

मासु, अण्डा, दुधमा आत्मनिर्भर भई निर्यात हुनेछ ।

४.२.३ जडीबुटी

नेपालमा भौगोलिक तथा जैविक विविधताका कारण वनजंगल क्षेत्रमा विभिन्न प्रकारका जडीबुटीहरु पाइन्छन् । यस नगरपालिकामा पनि विशेषगरी जडिबुटीहरुमा निम, बकाइनो, बोजो, तुलसी, खयर, गुर्जो, पिपला, केमुन, रुदीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपत्ता,अमला, लजावती झार, तितेपाती, असुरो, कुरीलो, वाबरी आदि जस्ता जडीबुटीहरु पाइन्छन् । तथापि यस्ता जडीबुटीहरुको व्यावसायिक उत्पादन हुनसकेको छैन । यस्ता जडीबुटीहरुको पहिचान गरी व्यावसायिक उत्पादन, प्रशोधन र बजार प्रवर्द्धन गर्न सकेमा स्थानीयवासीको आयआर्जनमा समेत सुधार ल्याउन सकिन्छ ।

सोचः जडीबुटीहरुको व्यावसायिक उत्पादन मार्फत स्थानीय आर्थिक विकास गर्ने ।

लक्ष्यः जडीबुटीहरुको व्यावसायिक उत्पादन, प्रशोधन र बजार प्रवर्द्धन गरी स्थानीयवासीको आयआर्जनमा टेवा पुर्याउने ।

उद्देश्य:

जडीबुटीहरुको व्यावसायिक उत्पादन, प्रशोधन र बजार प्रवर्द्धन गरी स्थानीयको आयवृद्धि गर्ने ।

रणनीति	**कार्यनीति**
नगरपालिकामा पाइने बहुमूल्य जडीबुटीहरूको पहिचान र संरक्षण गर्ने	• विज्ञको सहयोगमा नगरपालिका भर पाइने जडीबट्टीहरूको पहिचान गरी विवरण संकलन गरिनेछ । • आफ्नो वरपर रहका बहुमुल्य जडीबुटीको पहिचान र संरक्षण गर्न जनस्तरमा जनचेतना फैलाउन स्थानीय संचार माध्यामहरूको सहयोग लिइनेछ। • स्थानीय स्तरमा प्राप्त हुने बहुमुल्य र स्वास्थ्य हितकारी जडीबुटीहरूको पहिचान र संरक्षण गरी सदुपयोग गर्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम निर्माण गरी प्रसारण गरिनेछ ।
कृषकलाई व्यवसायीक जडीबट्टी उत्पादनका लागि प्रोत्साहन गरिनेछ ।	• नगरपालिकामा जडीबुटी उत्पादनलाई पेशागत र व्यवसायिक बनाउन चाहने कृषकको विवरण संकलन गरिनेछ । • इच्छुक कृषकहरूलाई नगरपालिकाको तर्फबाट व्यावसायिक जडीबुटी उत्पादनको संभाव्यता, बजार र प्राविधिक ज्ञानबारे तालिम प्रदान गरिनेछ । • नगरपालिकाभर प्राकृतिक चिकित्सा, आयूर्वेद विज्ञान तथा योग साधनामा लागेका अग्रजहरूको सहयोगमा व्यवसायीक किसानको मनोबल बढाउन वर्षमा एक पटक जडीबुटीको व्यवसायीक उत्पादनसम्बन्धी अन्तरक्रिया गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
कृषि र जडीबट्टी उत्पादनलाई एकीकृत गरी व्यवसायिकता प्रर्वद्धन गरिनेछ ।	• कृषिसंगै जडीबट्टी समेत उत्पादन गर्ने कृषकलाई जडीबुटी उत्पादनसम्बन्धी ज्ञान, सिप र प्रविधि हस्तान्तरण गर्न सहयोग पु¥याइने छ । • अन्तरवाली अन्तर्गत कृषि बाली संगसंगै जडीबुटी उत्पादन गर्ने कृषकलाई तालिमको व्यवस्था गरिनेछ । • नगरपालिकामा खेर गइरहेको जमिन र वनक्षेत्रलाई व्यवसायिक जडीबुटी उत्पादन गर्न निजी क्षेत्रलाई लिजमा दिन व्यवस्था मिलाइनेछ । • कृषि उपज संकलन केन्द्रलाई जडीबुटी समेत संकलन केन्द्रका रुपमा विकास गरिनेछ । • अति विपन्न वर्ग र न्यून आय भएका कृषकहरूलाई जडिबुटी उत्पादनमा आर्कषण गर्न व्याजमा अनुदान दिने व्यवस्था मिलाइनेछ । • नगरपालिका स्तरीय एक जडिवुटी नर्सरी स्थापना गर्न संम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- स्थानीय जडीबुटी पहिचान तथा उपयोगिता र संरक्षण बारे जनचेतना अभियान
- जडीबुटी उत्पादन कृषकको विवरण संकलन
- जडिवुटी नर्सरीको संम्भाव्यता अध्ययन
- जडीबुटी उत्पादनसम्बन्धी तालिम सञ्चालन
- आर्युवेद प्राकृतिक चिकित्सा, योग प्रशिक्षक तथा कृषक अन्तरक्रिया कार्यक्रम
- जडीबुटी उत्पादन प्राविधिक सहयोग कक्ष निर्माण
- अन्तरबाली अन्तर्गतजडीबुटी उत्पादन तालिम सञ्चालन
- खेर गैरहेको जमिन र वन क्षेत्रलाई लिजमा दिन अभिलेखिकरण
- कृषि उपज संकलन केन्द्रमा जडीबुटी संकलन कक्ष
- अति विपन्न कृषकलाई जडीबट्टीको व्यवसायिक उत्पादनमा अनुदान

अपेक्षित उपलब्धीहरू

जडीबुटीहरुको व्यावसायिक उत्पादनवाट स्थानीयस्तरमा रोजगारी सिर्जना हुनेछ ।

४.३ सहकारी

पृष्ठभूमि

पूँजीको संकलन र उचित सदुपयोग मार्फत आय आर्जन गर्न सहकारीको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको तीन प्रमुख खम्बा मध्ये एक महत्वपूर्ण खम्बाको रुपमा रहेको सहकारी क्षेत्रको ग्रामीण अर्थतन्त्र सुदृढिकरणमा मुख्य सहयोगी भूमिका हुन्छ । यस नगरपालिकाको कार्यक्षेत्र रहनेगरी हालसम्म ९२ वटा सहकारी संस्थाहरु दर्ता भएका छन् । यी संस्थाहरुमा महिला, ऋण तथा बचत, कृषि, बहुउद्देश्यीय गरी सबै प्रकारका छन् ।यी सहकारीहरू मुख्य बजारहरुमा केन्द्रित भएर रहेका छन् ।

अवसरहरू

- छरिएर रहेको स-सानो रकम वाट पुँजी निर्माण हुने ।
- सानो रकम भए पनि बचत गर्नुपर्छ भन्ने वानीको क्रमश विकास भएको ।
- सामुहिकता र सहकार्यमार्फत आर्थिक विकासको सम्भावना रहेको ।
- सहकारीको परिचालन,नियमन,अनुगमन र खारेजी सम्बन्धी अधिकार स्थानीय सरकारलाई प्राप्त भएको।

चुनौतीहरू

- सहकारीको संख्यामा वृद्धि भएतापनि गुणात्मक विकास हुन नसकेको ।
- आर्थिक अनुशासन कायम हुन नसक्दा आम नागरिकको बचत जोखिममा पर्ने गरेको ।
- सहकारीको मूल मर्म अनुसार सहकारी संस्थाहरु नचलेको ।
- नियामक निकायको प्रभावकारीतामा कमी रहेको।

सोचः सामुहिकता र सहकार्यमार्फत स्थानीय स्तरमा पुँजी निर्माण ।

लक्ष्य: सहकारीको संस्थागत विकासमार्फत आम बचतकर्ताको वित्तीय पहुँच वृद्धि गर्ने ।

उद्देश्यहरू:

- सहकारी संस्थाको संस्थागत विकासमार्फत स्थानीय श्रम, सीप र पुँजीको प्रयोग गरी उत्पादन वृद्धि गर्नु
- सहकारी शिक्षाको माध्यमबाट जनचेतना र वित्तीय साक्षरता अभिवृद्धि गर्नु

रणनीति	कार्यनीति
सहकारी शिक्षाको माध्यामबाट जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने	• स्थानीय माध्यमको सहयोगमा सहकारीको महत्व सम्बन्धमा नियमित जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ र सहकारी सञ्चालकहरुलाई संस्थागत क्षमता विकास गर्न सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारहरूको सहयोगमा क्षमता विकास अभिमुखीकरण तालिम सञ्चालन गरिनेछ । • सहकारी विकास तथा प्रवर्द्धनको लागि स्रोत सामग्रीहरूको निर्माण एवं प्रचार प्रसार गरिनेछ । • महिलाहरुलाई सहकारीतातर्फ आकर्षण गर्न महिला सहकारी विस्तार उत्प्रेरणा तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।
उचित कार्यविधि तथा निर्देशिका निर्माण गरी नियमन तथा व्यवस्थापन गर्ने	• नगरपालिकाले सहकारीको अनुमति, खारेजी तथा विघटनको पूर्ण अभिलेखिकरण गर्ने संयन्त्र तथा स्थानीय नीति कानून, मापदण्डको निर्माण गर्नेछ। • सहकारी संस्थाहरूको सुदृढीकरण र विकासको लागि नियमित अनुगमन र सुपरीवेक्षण गरीनेछ । • सहकारीले स्थानीय अर्थतन्त्रमा पार्ने र पारेको प्रभावहरुको वस्तुगत अध्ययन गरिनेछ ।
सहकारीको पुँजी उत्पादनमुखी क्षेत्रमा लगानी गर्ने	• सहकारी क्षेत्रलाई उत्पादनशिल क्षेत्र जस्तै कृषि, उद्योग तथा पर्यटनमा लगानी अभिवृद्धि गर्न स्थानीय सहकारी नीति र ऐनमा आवश्यक सूधार संशोधन र परिमार्जन गरिनेछ । • अति विपन्न नागरिक तथा मजदुरहरूलाई सामुहिक बचत गर्ने बानी बसाल्न उत्प्रेरणा अभिमुखीकरण गरिनेछ । • सहकारीलाई उत्पादन तथा रोजगारीसँग जोडी नागरिकको जीवनस्तरमा सुधार ल्याईनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
सहकारीलाई व्यवसायिककरणका अभ्याससँग एकीकृत गर्ने	• सहकारी खेतीलाई प्रोत्साहन गर्न कृषि सहकारी संस्थाको सहयोगमा व्यवसायिकता प्रवर्द्धन तालिम सञ्चालन गरिनेछ । • सहकारीसँग उद्योग र सेवा क्षेत्र विस्तार गर्ने नीति अनुरुप सहकारीमा आधारित स्थानीय उद्योग र सेवा क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ। • सम्भाव्यता र लागत लाभका आधारमा सहकारी खेती वा उद्योग वा सेवा क्षेत्रमा लाग्न चाहने सहकारीका सरोकारवाला सदस्यहरुलाई व्यवसाय विशेष क्षमता अभिवृद्धि तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- वित्तीय सेवा प्रवर्द्धन कार्यक्रम,
- महिला वचत तथा सहकारी प्रर्वद्धन कार्यक्रम,
- सहकारी क्षमता विकास कार्यक्रम,
- कृषि तथा पशु सहकारी विकास कार्यक्रम,
- सहकारी शिक्षा तथा कर्मचारी तालिम कार्यक्रम ।

तालिका नं.:७ सहकारी विकास: नतिजा खाका

नतिजा सुचक	इकाइ	आधार वर्ष ०७९।८०	लक्ष्य ०८५/०८६
बचत तथा ऋण सहकारी संस्था	संख्या	९	९
बहुउद्देश्यीय सहकारी	संख्या	३	३
कृषि सहकारी	संख्या	८५	८५
दुग्ध सहकारी	संख्या	२	२

स्रोतः आर्थिक सर्वेक्षण २०८०

अपेक्षित उपलब्धीहरू

सहकारी संस्थाहरूको संस्थागत र गुणात्मक विकास भइ महिला र विपन्न वर्गको वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि हुनेछ।

४.४ पर्यटन

पृष्ठभूमि

विश्वका विकसित एवं सम्पन्न मुलुकहरूबाट विकासोन्मुख मुलुकतिर मौद्रिक प्रवाह ल्याउने धुवाँरहित पर्यटन उद्योग आज सांस्कृतिक एवं प्राकृतिक सम्पदायुक्त राष्ट्रहरूको चर्चित एवं बहुआयामिक स्रोतको रूपमा स्थापित

भएको छ । राष्ट्रहरूले वैदेशिक मुद्रा आर्जन मात्र नगरी यसको पूर्वाधारको निम्ति तयार गरिएका साधन र स्रोतले समाजको आर्थिक, शैक्षिक, सामाजिक, भौतिक, सांस्कृतिक आदि स्तर नै समुन्नत एवं परिमार्जित हुन पुग्दछ । जुन क्षेत्र र गाउँको प्राकृतिक र सांस्कृतिक सम्पदामा अतिथि रमाउँछन, त्यहाँका बासिन्दाहरूले होटेल, पथप्रदर्शक, नृत्य, गायन, घरेलु उत्पादनका सामग्री बिक्रीवितरणजस्ता सरल र सहज माध्यमद्वारा पैसा कमाउँछन् । क्षेत्रीय विकासको निम्ति यसको जे जति महत्व छ, त्यति नै रोजगारीका अवसरहरू सृजना गर्नमा अहम भूमिका पनि रहेको हुन्छ । यस उद्योगमा दक्ष, अर्धदक्ष एवं अदक्ष जनशक्तिको खपत हुने गर्दछ। पर्यटन विकासको लागि आवश्यक पर्ने पूर्वाधारमध्ये यातायात, आवास, स्थानीय आकर्षण, सत्कार र मनोरञ्जन प्रमुख हुन् । यस हिसाबले गौतम बुद्धको जन्मस्थल रहेको लुम्बिनी पर्यटन उद्योगको निम्ति अत्यन्त उर्वर भूमि हो । धार्मिक सहिष्णुता र उदारताको अनुपम संगमस्थल रहेको लुम्बिनी क्षेत्र नेपालको लागि मात्र नभई विश्वकै महत्वपूर्ण पवित्र थलोको रूपमा रहेको छ । यस क्षेत्रमा स्थानीय साधन र स्रोत परिचालन गरी पर्यटन उद्योगमार्फत् क्षेत्रीय विकास सन्तुलन गर्न सकिने पूर्वाधारहरू रहेका छन् ।

यस नगरपालिकामा रहेको कालि मन्दिर, रामजानकी मन्दिर, आमा बन बाटिका, पून्यहवा र बगाहवा ताल, मस्जिद, समयमाई स्थान, सिद्धेश्वर महादेव, कालीथान, श्री नवदुर्गा मन्दिर महादेवा, लक्ष्मी मन्दिर, हनुमान मन्दिर, शिव मन्दिर, नाला, पोखरी, ताल, पार्क, पिकनीक स्थल, खेलकुद मैदान, संग्रहालय, जस्ता पर्यटकीय र धार्मिकस्थानहरू रहेका कारण साँस्कृतिक विकास लुम्बिनी सँग जोडेर यस नगरपालिकामा सम्पदा र धार्मिक पर्यटनको विस्तार गर्न सकिन्छ ।यहाँको लोकप्रिय संस्कृति, भाषा, कला, साहित्य, भेषभुषा, चाडपर्व, प्रर्वद्धन गर्दै कृषि ग्रामको रुपमा विकास गर्न सके कृषि पर्यटनको समेत व्यापक संभावना रहकोले पर्यटन क्षेत्र यो नगरपालिकाको समृद्धिको मुख्य संवाहक हो ।यसका अलावा सबै जातजाति र सम्प्रदायका आ—आफ्नै धर्म, संस्कृति र चालचलनहरू छन् । त्यस्तै यहाँ दशैं, दिपावली, छठ, इद, बकर इद, होली, माघी, तीज, गाईजात्रा, शिवरात्रि, गौरा, लोसार, बुद्धजयन्ति, कृष्णजन्माष्टमी, आईतबारी, जितिया, मोहरम, क्रिसमस जस्ता विभिन्न चाड पर्व, आजमाको पूर्णीमा नुहाउने मेला (कर्तिक पूर्णिमा) एवं साँस्कृतिक उत्सवहरू मनाइने गरिन्छ । नौटङ्की नाच, जलसा, थारु नाच, सोहर, धोवि नाच, कहार नाच, पचरा नाच, झाँक्री प्रर्दशनी आदिले यहाँको परिवेशलाई जैविक तुल्याएका छनभने वाद्यवादन तथा बाजाहरुमा बम्रदेव नटुवाको व्याण्ड बाजा, हार्मुनियम, अंगेजी बेण्ड बाजा,

ढोल तासा, झ्याली, ढोलक, मजिरा, झाँज, डफला, बाँसुरी विशेष अवसरहरुमा बजाइन्छ । सोहर, साउने गीत, होली, तकरिर र नजम, विरह, कृष्ण भजन, सखीया गीत, कजरी गीत जस्ता स्थानीय लोक गीत यहाँको लोकगाथाहरु हुन् । डिकटी, घोङ्गी सेवई, बाख्राको मासु, खिचंडी, पुडी, मिठाई जस्ता विषेश नगरवासीको खानपानमा यो नगरपालिकामा विभिन्न धार्मिक, साँस्कृतिक, संङ्ग्राहालय एवं ऐतिहासिक स्थलहरू जस्तै राम जानकी मन्दिर, निपनिया धर्मशाला, थारु संग्रहालय आदि जोडेर साँस्कृतिक पर्यटनको विस्तार गर्ने प्रचुर सम्भावना रहेको छ ।

अवसरहरू

- बद्धुको जन्मस्थल लुम्बिनी यसै नगरपालिकामा रहेको ।
- नगरपालिका क्षेत्रभित्र विभिन्न मन्दिर, मश्जिद तथा चर्च साथै विभिन्न प्राकृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक र पुरातात्विक महत्वका स्थलहरू रहेका ।
- स्थानीय मौलिक कला र संस्कृतिमा तथा लोपोन्मुख जातजातिको सांस्कृतिक विकास र संरक्षण गरी अध्ययन केन्द्रको रूपमा विकास गर्न सकिने ।
- पर्यटनका विभिन्न आयामहरू जस्तै सम्पदा पर्यटन, धार्मिक पर्यटन, साँस्कृतिक पर्यटन, शैक्षिक पर्यटनको विकास र विस्तार गर्न सकिने ।
- विभिन्न जातजातिको मौलिक संस्कृति, नाच, गीत, संगीत तथा अन्य अमूर्त साँस्कृतिक सम्पदाले सम्पन्न रहेकाले साँस्कृतिक पर्यटनको विकास गर्न सकिने ।
- प्रत्येक वर्ष विविध जातजाति महोत्सव आयोजना गरी साँस्कृतिक झाँकी, भेषभूषा प्रदर्शनी, खानपान तथा परम्परागत सिपहरूको प्रदर्शनी गर्न सकिने ।
- पोखरी, तलाउ तथा खोलानालामा माछापालन, कृषि, तरकारी र फलफूल फर्महरू र अरु साना उद्योगहरू स्थापना गरी कृषि पर्यटकहरू भित्र्याउन सकिने साथै पुरै नगरपालिकालाई नै नमूना कृषि पर्यटकीय स्थलको रूपमा विकास गर्न सकिने ।
- धुपही ताल, प्राकिृतिक प्राचिन ताल, पुन्नोहवा ताल, चैनपुरवाको संरक्षण तथा सौन्दर्यकरण गरी पर्यटन भित्राउन सकिने ।
- नौखनिया ताल, बोटिङ्ग, स्टीमा चलाउन सकिने, पार्क बनाउन सकिने

चुनौतीहरु

- समथर भूधरातल र पर्याप्त सडक सञ्जाल हुँदा हुँदै पनि पर्यटकीय हिसाबले सडक यातायात पर्याप्त र भरपर्दो नभएका तथा अधिकांश सडकहरू कच्ची अवस्थामा रहेका

- पर्यटक बस्न पर्याप्त होटल तथा रेष्टुरेन्ट आदिको सुविधा नभएको
- पर्यटन सूचना केन्द्र लगायतका सञ्चारका साधनहरूको पर्याप्त विकास नभएको
- आपतकालीन उद्धारको उचित व्यवस्था नभएको
- पर्यटनमैत्री कतिपय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरूको जिर्णोद्धार नभएको
- स्वास्थ्य उपचार सेवा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको नभएको
- पर्यटक पथप्रदर्शक तथा व्यावसायिक ट्राभल ऐजेन्सीहरू नभएको
- सीमित मात्रामा रहेका बैङ्कहरूको भरपर्दो ए.टि.एम.सुविधा नभएको
- नगरपालिकाको सीमित आयस्रोतका कारण पर्यटकीय पूर्वाधार विकास गर्न चुनौतीपूर्ण भएको
- लुम्बिनी आउने पर्यटकहरूलाई आकर्षित गरी नगरपालिकाको अन्य पर्यटकीय गन्तब्यहरुमा लग्नु चुनौतीपूर्ण रहको

सोच: आर्थिक, सामाजिक र साँस्कृतिक समृद्धिको आधार पर्यटनको विकास

लक्ष्य: आर्थिक समृद्धिका लागि आगामी ५ वर्षमा पर्यटन क्षेत्रलाई एक आधारशिलाको रुपमा विकास गर्ने

उद्देश्यहरू:

- लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका क्षेत्रका मुख्य पुरातात्विक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण तथा संवर्धन गर्नु;
- यस क्षेत्रका सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक धरोहरहरूको संरक्षण तथा संवर्धनबाट लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकाको पर्यटन प्रवर्धनमा योगदान गर्नु,
- स्थानीय स्तरमा रोजगारी सिर्जना गर्नु र समग्र प्रदेशको आर्थिक विकासमा टेवा पुऱ्याउनु ।

रणनीति	**कार्यनीति**
प्रमुख पर्यटकीय स्थलसम्म पुग्ने सडकहरुको स्तरोन्नति गर्ने	• प्रमुख पर्यटकीय क्षेत्रको विस्तृत विवरण र त्यहाँ पुग्ने प्रमुख मार्गहरुको वस्तुगत विवरण संकलन गरी प्रकाशन गरीनेछ । • सङ्घीय र प्रादेशिक सरकारको सहयोगमा ती प्रमुख पर्यटकिय स्थलसम्म पुग्ने सडक विस्तार तथा स्तरोन्नति गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना गर्ने	• पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना गरिनेछ । • पर्यटकलाई आवश्यक सम्पूर्ण सूचना जानकारी जस्तैः सावधानी, नक्सा, हावापानी, परिकार मेनु, मूल्य सूची तथा बसोबास र सुरक्षासम्बन्धी विवरण संकलन गरी सूचना केन्द्रमा अध्यावधिक गरिनेछ । • पर्यटकीय क्षेत्र वरपर इन्टरनेट सेवा प्रवन्ध गरिनेछ ।
बसोवासको र सुरक्षाको आवश्यक प्रबन्ध गर्ने	• पर्यटकलाई बसोबासको बन्दोवस्ती गर्न निजी क्षेत्रसँग अन्तरक्रिया गरी होटल, रिसोर्टको संख्या वढाउन र स्तरउन्नति गर्न समन्वय गरिनेछ। • घरबास पर्यटन प्रर्वद्धन गरिनेछ। • नगरपालिकास्तरीय आकस्मिक उद्धार संयन्त्रको व्यवस्था गरिनेछ। • आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाको प्रवन्ध गरिनेछ ।
पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्ने	• पर्यटन क्षेत्रका सरोकारवालाहरुलाई पर्यटक व्यवस्थापनसम्बन्धी तालिम प्रदान गरिनेछ । • स्थानीय उत्पादन, साँस्कृतिको प्रचारप्रसार गरिने छ । • पर्यटन व्यवसायमा लाग्न इच्छुक युवा तथा लगानीकर्ताको पहिचान गरी सहजीकरण गरिने छ । • घरबास पर्यटन सञ्चालन गरिने छ । • समग्र क्षेत्रलाई समेटेर एक पर्यटन विकास गुरुयोजना निर्माण गरिने छ ।
धार्मिक स्थलको निर्माण र जिर्णोद्वार गर्ने	• सम्पूर्ण मुख्य धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको डि.पि.आर तथा गुरुयोजना तयार पारिनेछ । • लुम्बिनी बगैंचा तथा मायादेवि मन्दिरलाई वृहत लुम्बिीनी विकास गुरुयोजना अर्थात लुम्बिनी सर्किटमा एकाकार गरी प्रचार प्रसार गर्न निरन्तर अन्तरक्रिया

रणनीति	कार्यनीति
	गरिनेछ । • प्राथमिकता प्राप्त धार्मिकस्थलको जिर्णोद्वार तथा निर्माण कार्य थालनी गरिनेछ ।
मूर्त तथा अमूर्त साँस्कृतिक सम्पदाको प्रचार प्रसार गर्ने	• लुम्बिनी आउने पर्यटकलाई लक्षित गरी यस क्षेत्रका सबै धार्मिक क्षेत्रहरुको प्रचार प्रसार गर्न एक संयन्त्र निर्माण गरिनेछ । • पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि धार्मिक, साँस्कृतिक मेला, महोत्सव आयोजना गरिनेछ । • सबै धार्मिक र पर्यटकीय क्षेत्र समेटेर वृत चित्र निर्माण गरी सामाजिक सञ्जाल माफर्त प्रचार प्रसार गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- साँस्कृतिक तथा धार्मिक पर्यटन प्रबर्द्धन कार्यक्रम,
- पार्क निर्माण तथा पर्यटन स्थलको स्तरोन्नति कार्यक्रम,
- लोकल टुर गाइड तालिम संचालन,
- नदि, ताल तलैया प्रवर्द्धन तथा डुंगा संचालन कार्यक्रम,
- होटेल व्यवस्थापन तथा आथित्य सत्कार तथा व्यवस्थापन तालिम,
- एकीकृत डिजिटल सूचना प्रणाली,
- होम स्टे ब्यबस्थापन र कृषि पर्यटन संचालन कार्यक्रम ,
- लुम्बिनी आउने पर्यटकलाई लक्षित गरी अन्य पर्यटकीय स्थल प्रचारप्रसार गर्ने कार्यक्रम
- हरित सडक निर्माण तथा सडकहरूको स्तरोन्नति कार्यक्रम
- सरसफाइ, खानेपानी, शत प्रतिशत घरमा शौचालय, सार्वजनिक शौचालय,
- राष्ट्रिय स्तरको अस्पताल निर्माण,
- गुणस्तरीय सार्वजनिक यातयातले पर्यटकीय स्थलहरू जोड्ने कार्यक्रम।

तालिका नं. :८ पर्यटन विकास : नतिजा खाका

नतिजा सुचक	इकाइ	आधार वर्ष ०७९।८०	लक्ष्य ०८५/०८६
पर्यटन व्यवसायवाट कूल रोजगारीता प्रदान	संख्या	६००	२५००
सुविधा सम्पन्न होटेल, लज, रिसोर्ट आदि	संख्या	७५	१००
आधारभुत पुर्वाधार पुर्ण भएका पर्यटकीय गन्तव्य	संख्या	२	५
रोजगारीमा योगदान	प्रतिशत	२०	३५
कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा पर्यटनको योगदान	प्रतिशत	२	१५
भ्रमण गर्ने पर्यटकहरुको औषत वसाई	दिन	२	४
पर्यटकको औषतमा दैनिक खर्च प्रति व्यक्ति	डलर	४५	१००
सीपमूलक व्यवसायिक तालिम आर्जन गर्ने व्यक्ति	संख्या	५२	२००
पक्कि सडकको पहुँच पुगेका पर्यटन गन्तव्य स्थल	संख्या	३	१०

स्रोतः आर्थिक सर्वेक्षण २०८०

अपेक्षित उपलब्धी

पर्यटन क्षेत्रको विकास वाट नै रोजगारी र आर्थिक समृद्धिको आधार तयार हुनेछ ।

४.५ खानी, खनिज, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति

पृष्ठभूमि

मुख्यतया कृषि पेशामा संलग्न घरपरिवारको संख्या बढी भएको क्षेत्र भएकोले मध्यम र ठूलो स्तरका उपभोक्ता बजारहरूको यहाँ विकास भएको छैन तसर्थ उद्योग, व्यापार र वाणिज्य क्षेत्रको आधारभूत तहबाट नै विकास हुन बाँकी छ । यद्यपि कृषिमा आधारित केही उद्योगहरु भने हाल यहाँ सञ्चालनमा रहेका छन् । नगरपालिकामा धेरैजसो मिल, ग्रिल, डेरी जस्ता उद्योगहरु रहेका छन् ।नगरपालिकामा ठूला उद्योगहरु सञ्चालनमा आउन नसके पनि नगरपालिकामा उपलब्ध स्थानीय स्रोत र साधनको उपयोग गरी विभिन्न साना तथा घरेलु तथा कृषिजन्य उद्योगहरु रहेका छन् जसले नगरपालिकाको आर्थिक विकासमा टेवा पु¥याएको छ ।नगरपालिको वडा नं ६ मा पाउरोटी उद्योग, राइसमिल उद्योग, आइसक्रिम उद्योग, ग्रील उद्योग, काष्ठ उद्योग, वडा नं. ७ मा काष्ठ उद्योग , राइस मिल, ग्रील उद्योग, वडा नं. १० मा हिरा इट्टा उद्योग, ग्रील उद्योग, लगायतका उद्योगहरू रहेका छन् ।नगरपालिकामा भएका उद्योगहरु सबल र विस्तार भएको भने देखिदैन । कृषिमा आधारित उद्योगहरुको विकासका लागि राम्रो सम्भावना देखिन्छ ।

अवसरहरू

- कृषिमा आधारित औद्योगिक कच्चा पदार्थको उपलब्धता रहेको

- स्थानीय जनशक्तिको सदुपयोग हुने कम खर्चिलो श्रमशक्ति प्राप्त गर्न सकिने
- नगरपालिकामा खुनगाई, मुजाहाना, पडरिया, लोखडीया, अमारी, महिलबार चोक जस्ता थुप्रै बजार केन्द्रहरु रहेका
- नगरपालिकाका विभिन्न वडाहरूमा साप्ताहिक हाटबजार लाग्ने गरेको
- पशुजन्य उत्पादनमा आधारित डेरी तथा मासु, हाड, छाला प्रशोधन उद्योगहरूको स्थापना गर्न सकिने
- कपडा उद्योग, हस्तकला, काष्ठकला तथा ललितकलामा आधारित उद्योगहरू सञ्चालन गर्न सकिने
- औद्योगिक पूर्वाधारहरूको यथोचित विकास गरी रोजगारी सिर्जना गर्न सकिने

चुनौतीहरू

- उद्योगको प्रचुर सम्भावना भए तापनि औद्योगिक पूर्वाधारहरू जस्तै सडक, उर्जा, पूँजी, दक्ष जनशक्ति, प्रविधि आदिकोअवस्था अत्यन्त कमजोर रहको
- युवा जनशक्ति विदेश पलायन भइरहेको
- औद्योगिक उत्पादनको सीप सिकाउने शिक्षा प्रणाली नभएको
- स्थानीय जनताहरू बुटवल, भैरहवा, काठमाडौं र अन्य सुविधासम्पन्न शहरहरूतिर बसाई सरी जाने प्रवृति रहको
- नगरपालिकाका बजारकेन्द्रहरूमा ठूलो स्तरको आर्थिक गतिविधि नभएका
- निजी क्षेत्रको लगानी आर्कषण गर्न नसकिएको
- बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूको शाखा स्थापना गर्न बचतकर्ताको कमी रहेको
- विश्व सम्पदा सूचीमा सुचिकृत लुम्बिनी यस नगरपालिकामा पर्ने हुनाले ठुला उद्योग स्थापना गर्न नसकिने

सोच: नगरपालिकाको आर्थिक वृद्धिदर कृषिमा आधारित उद्योगको भर
लक्ष्य: उद्योग क्षेत्रको विकास गरी स्थानीय स्तरमा रोजगारी सिर्जना गर्ने
उद्देश्यहरू

- उद्योगका लागि आवस्यक आधारभूत पूर्वाधारको विकास गर्नु
- नगरपालिकामा उत्पादने हुने स्थानीय कच्चा पदार्थ तथा कृषि उपजमा आधारित उद्योग स्थापनामार्फत उच्च आर्थिक वृद्धि हासिल गर्नु
- खानी तथा खनिज क्षेत्रको अन्वेषण गर्नु
- स्थानीय बजार प्रवर्द्धन र व्यवस्थापनमार्फत वाणिज्य बजार र आपूर्ति प्रणाली सुदृढ गर्नु

रणनीति	कार्यनीति
नीतिगत सुधार गरी लगानी मैत्री वातावरण निर्माण गर्ने	• उद्योगमा लगानीमैत्री वातावरण निर्माण गर्न उद्योगका लागि जग्गा, रजिष्ट्रेशन, करारमा लिन विशेष सहुलियत र छुट दिने नीति तथा मापदण्ड निर्माण गरिने छ । • उद्योगमा लगानी गर्न असहज र प्रतिकूल रहेका विद्यमान स्थानीय कानूनहरूमा उद्योग लगानी मैत्री हुनेगरी संशोधन गरिने छ र श्रमिकहरूको सुरक्षा, हक र हितका लागि कानूनको अधिनमा रही स्थानीय नीति र मापदण्ड श्रमिक, उद्योग र उद्यमी मैत्री बनाइने छ। • महिला र युवा उद्यमीहरूलाई प्रोत्साहन गर्न विशेष अनुदान र सहुलियतको प्रवन्ध गरिने छ ।
प्रमुख औद्योगिक पूर्वाधारको सुनिश्चितता गर्ने	• संघ तथा प्रदेश सरकारसंग नियमित अन्तरक्रियामार्फत एक नगरपालिका स्तरीय औद्योगिक ग्राम निर्माणका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने • औद्योगिक क्षेत्रको तय पश्चात औद्योगिक ग्रामको डि.पि.आर गरिनेछ। • मुख्य औद्योगिक क्षेत्रसम्मका पहुँच सडकलाई कृषि र पर्यटन सडकसंग एकीकृत गरी स्तरोन्नति गरिनेछ । • स्थानीय कृषि उपजमा आधारित उद्योगलाई प्राथमिकता दिइ कच्चा पदार्थ उत्पादन सुनिश्चित गर्न उद्योगी र कृषक बीच अन्तरक्रिया समन्वय गरिनेछ । • उद्योग क्षेत्रहरूमा आवश्यक विद्युतिकरण विस्तार गरिनेछ । • औद्योगिक सूरक्षाका लागि सूरक्षा निकायसँगको सहकार्यमा शान्ति सुरक्षाको प्रबन्ध गरिनेछ । • औद्योगिक श्रमिकहरूको उपलब्धताका लागि स्थानीय रोजगार केन्द्रमा श्रम सूचना तथा तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण गरिनेछ ।
स्थानीय कृषि उद्योगबाट उत्पादित सामग्रीको ब्रान्डिङ गर्ने	• कृषि उद्योगबाट उत्पादित उत्पादनहरूको प्रशोधन, प्याकेजिङ, लेबलिङ, गुणस्तर तथा ब्रान्डिङ गर्नका लागि सहजीकरण गरिनेछ । • सङ्घीय तथा प्रादेशिक सरकारको सहयोगमा नगरपालिकास्तरीय खाद्य गुणस्तर मापनको व्यवस्था गरिनेछ । • स्थानीय उपज तथा औद्योगिक उत्पादनको खपत हुनसक्ने सम्भाव्य उपभोक्ता बजारहरूको खोजी गरिनेछ । • स्थानीय उपज उपभोग हुने उपभोक्ता बजारको मागको अध्ययन गरी वस्तुगत सूचना संकलन गरिनेछ

रणनीति	कार्यनीति
	• उत्पादनमा स्थानीय पहिचान राख्न सक्ने बाली तथा उत्पादनको पहिचान गरिनेछ । • गुणस्तर र ब्रान्ड कायम गर्न सक्ने बाली तथा उत्पादनको गुणस्तर प्रर्वद्धन गर्न जैविक प्रविधिको अवलम्बन गरिनेछ । • एक वडा एक कृषिमा आधारित उद्योग स्थापनाका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ ।
खानी तथा खनिज क्षेत्रको अन्वेषण, उत्खनन् तथा व्यवस्थापन गर्ने	• संघ र प्रदेशसँगको समन्वयमा स्थानीय खानी तथा खनिज अन्वेषण र उत्खननका लागि आवश्यक नीति, ऐन, नियम र मापदण्डको निर्माण गरिनेछ । • नगरपालिकाभर रहेका वा हुनसक्ने खानी तथा खनिजको अन्वेषण गर्न खानी तथा भू—गर्भ विभागसंग समन्वय गरी विज्ञसंग परामर्श लिइने छ ।
बजार, व्यापार तथा वाणिज्य व्यवस्थापन सूचना प्रणाली निर्माण गर्ने	• स्थानीय व्यापार, व्यवसाय, आपूर्ति, उपभोक्ता हित सम्बन्धमा नीति, कानून र मापदण्ड निर्माण गरिनेछ। • नगरपालिकाभर सञ्चालन भएका व्यवसाय दर्ता तथा अभिलेखिकरण प्रणाली निर्माण गरिनेछ । • समग्र व्यापार र वाणिज्यलाई समेटेर वार्षिक रुपमा हुने कारोबारका आधारमा माग तथा आपूर्ति र कारोबारको आकार साथै व्यापार नाफा/घाटाको तथ्याङ्क प्राप्त हुने तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण गरिनेछ र नगरपालिकाबाट हुने निकासी तथा आयातको वस्तुगत सूचना तथा तथ्याङ्क प्राप्त गर्ने प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
स्थानीय बजार प्रवर्द्धन कार्ययोजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने	• स्थानीय व्यापारिक फर्म तथा व्यवसायको दर्ता अनुमति नवीकरण, खारेजी, बजार तथा गुणस्तर अनुगमन र नियमन गर्न संयन्त्र र नियमित कार्यतालिका बनाइनेछ । • मूख्य बजार केन्द्रलाई लक्षित गरी निजी क्षेत्रसंगको समन्वयमा व्यापारिक स्टल निर्माण गरी बहालमा दिइनेछ । • वार्षिक रुपमा मूख्य चाडपर्व तथा अवसर हेरी व्यापारिक मेला आयोजना गरिनेछ । • परम्परागत रुपमा चलि आएका स्थानीय हाटबजारलाई व्यवस्थित र वैज्ञानिक बनाउन अध्ययन गरी पूर्वाधार विकास गरिनेछ । • प्रत्येक वर्ष नियमित आम उपभोक्ता हित र अधिकार साथै खाद्य गुणस्तर सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- स्थानीय सीपमा आधारित रोजगारी कार्यक्रम,
- औद्योगिक क्षेत्र निर्माण,
- व्यवसायिक तथा प्राविधिक सीप अभिवृद्धि कार्यक्रम,
- ब्यबसाय स्थापना बिउ पुँजी सहुलियत कर्जा कार्यक्रम,
- उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम
- युवा उद्यम विकास कार्यक्रम ।

तालिका नं.:९ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय विकास : नतिजा खाका

नतिजा सुचक	**इकाइ**	**आधार वर्ष ०७९।८०**	**०८५/०८६**
चालु लघु, घरेलु तथा साना उद्योग	संख्या	७४०	१५००
स्थानीय हस्तकलामा आधारित उद्योग व्यवसाय	संख्या	-	३०
नगरपालिकामा दर्ता भएका उद्यमीहरुको संख्या	संख्या	११९	३००
सीपमूलक व्यवसायिक तालिम आर्जन गर्ने व्यक्ति	जना	१७१	५००
निर्माण तथा कम्पनीको संख्या	संख्या	१०४	१५०
सुविधासम्पन्न पर्यटकीय सम्पदाहरु	संख्या	३	५
औद्योगिक ग्राम	संख्या	०	१

स्रोतः आर्थिक सर्वेक्षण २०८०

अपेक्षित उपलब्धीहरू

स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरूको संख्या वृद्धि भएको हुनेछ ।

४.६ बैङ्क तथा वित्तीय क्षेत्र

पृष्ठभूमि

बैंकिङ कारोबार चलायमान हुनु स्थानीय स्तरमा व्यापक रुपमा पूँजीप्रवाह भैइरहने वातावरण हुनुपर्दछ ।हाल यस नगरपालिकामा विभिन्न सहकारी, बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरुले सेवा दिइरहेका छन् ।नगरपालिकामा ग्लोबल आई.एम.इ बैङ्क, प्रभु बैङ्क, एन.आइ.सि एसिया, सिद्धार्थ बङ्कै , एभरेस्ट बैङ्क, कुमारी बैंक, कृषि विकास बैङ्क, साधना लघु वित्त, मेरो माइक्रो फाइनान्स, आई. एम. ई तथा थुप्रै वचत तथा ऋण सहकारी, बहुउदेशीय सहकारी, कृषि सहकारी संस्थाहरु रहेका छन् ।कुनैपनि स्थानको अर्थतन्त्र सबल बनाउन कृषि, पर्यटन र उद्योग क्षेत्र चलायमान हुनुपर्ने भएकोले ती क्षेत्रको क्रमिक विकाससंगै बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको विकास स्वतः हुन जान्छ । हाल नगरपालिकाका थोरै घरधुरी परिवारका सदस्यको बैङ्क खाता रहकोमा त्यसको

विस्तारको कार्यक्रम नगरपालिकाले अघि बढाइरहेको छ । यसले सबै नागरिकको वित्तिय पहुँच विस्तार हुने देखिन्छ ।

अवसरहरू

- नगरपालिकाले नियमित सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरणको व्यवस्था गरेको
- वित्तीय पहुँच वृद्धि भइ उत्पादन तथा रोजगारी सिर्जना गर्न सकिने
- महिला तथा अति विपन्न वर्गलाई माइक्रो फाइनान्स र सहकारीहरूको माध्यमबाट नियमित बचत गर्ने बानीको विकास गर्न प्रोत्साहन गर्न सकिने
- नगरपालिकाभित्र रहेका सहकारीहरूको सञ्चालन, व्यवस्थापन र नियमन कार्यलाई प्रभावकारी गर्ने नीति लिइएको
- नगरपालिकामा ऋण तथा कर्जा सेवा प्रदान गर्न विभिन्न कृषि तथा महिला समुहहरू सक्रिय रहेका
- उद्योग, कलकारखाना, बजार केन्द्र, व्यापारिक कारोबारको विस्तार गर्दै बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूको विकास गर्न सकिने
- सहकारीहरूको विकास र बिस्तार गरी वित्तीय साक्षरता अभिवृद्धि गर्न सकिने

चुनौतीहरू

- "क" वर्गका बैङ्क सीमित मात्रामा रहे पनि विपन्न वर्गको पहुँच नरहेको
- सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण गर्ने बैङ्कहरुमा लामो लाईन हुने हुँदा झन्झटिलो भएको जनगुनासो रहेको
- वित्तीय संस्थाहरूमा सहज पहुँच नहुँदा स्थानीय पूँजीको विकास कमजोर रहको

सोच

वित्तीय पहुँच वृद्धिमार्फत आर्थिक क्षेत्रको गतिशिलता कायम गर्ने

लक्ष्य

स्थानीय विपन्न वर्गका जनताको बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूमा सहज पहुँच स्थापित गर्ने

उद्देश्यहरू

- बैङ्क तथा वित्तीय संस्था मार्फत सरल र सहज रुपमा सेवा प्राप्त गर्नु
- उद्योग, कृषि र पर्यटन क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि गरी रोजगारी तथा आर्थिक वृद्धि हासिल गर्नु

रणनीति	कार्यनीति
वित्तीय पहुँच नपुगेका घरपरिवारमा बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको पहुँच पु¥याउने	• आफ्नो नाममा बैङ्क खाता नभएका घरधुरीको पूर्ण विवरण संकलन गरिनेछ। • निजी क्षेत्रका बैङ्कहरूसँग सहकार्य गरी इच्छुक घरधनीको घरमा घुम्ती सेवा मार्फत बैङ्क खाता खोल्ने अभियान सञ्चालन गरिनेछ । • बैङ्क खाता खोल्दा हुने फाइदाका विषयमा तथा महिलालाई बैङ्क खाता खोल्न प्रोत्साहन गर्न बैङ्कसँगको सहकार्यमा स्थानीय सञ्चार माध्यमबाट जनचेतनामूलक कार्यक्रम प्रशारण गरिनेछ ।
व्यवसायिक, उत्पादनमूलक साना तथा मझौला उद्योगमा ऋण प्रवाह अभिवृद्धि गर्ने	• स्थानीय उद्यमी तथा बैङ्कहरू बीच ऋण प्रवाहमा गर्न नगरपालिकाद्वारा सहजीकरण गरिनेछ । • स्थानीय रोजगारी श्रृजना गर्न युवा उद्यमी र महिलाले तयार गरेको व्यवसायिक योजना, मझौला उद्योग क्षेत्र, पर्यटन वा कृषिमा लगानीका लागि ऋण प्रवाह गर्न सहजीकरण गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- घुम्ती बैङ्किङ सेवा अभियान सञ्चालन कार्यक्रम
- अति विपन्न र महिलाको लागि वित्तीय साक्षरता तथा वित्तीय पहुँच विस्तार कार्यक्रम
- उद्यमी तथा बैङ्कहरू बीच अन्तरक्रिया कार्यक्रम
- युवा र महिला उद्यमीलाई विशेष व्याज अनुदान

तालिका नं.:१० बैङ्क तथा वित्तिय क्षेत्र : नतिजा खाका

नतिजा सुचक	इकाइ	आधार वर्ष ०७९।८०	०८५/०८६
नगरपालिकामा विस्तार भएका वाणिज्य वैंक	संख्या	७	७
नगरपालिकामा विस्तार भएका लघुवित्त	संख्या	७	७
आफ्नै नाममा बैंक खाता भएका घरपरिवार	संख्या	५३४६	१२२०१
लघुवित्त संख्या	संख्या	७	७
वित्तिय सेवाको पहुँचमा रहेका घरपरिवारको संख्या	संख्या	७५६	१५००
बैंकबाट ऋण लिएर व्यवसायका उद्योग सञ्चालन गर्ने व्यवसायी	संख्या	४७६ परिवार	१५००
३० मिनेट पैदल दुरीमा बैकिङ्ग सेवामा	प्रतिशत	३२.९	५०

नतिजा सुचक	इकाइ	आधार वर्ष ०७९।८०	०८५/०८६
पहुँच भएका घरपरिवार			
लघुवित्तद्धारा समेटिएको खेति गर्ने परिवार	प्रतिशत	३	५

स्रोतः आर्थिक सर्वेक्षण २०८०

अपेक्षित उपलब्धी

नगरपालिकाका ७० प्रतिशत भन्दा बढी घरपरिवारका सदस्यहरूले औपचारिक क्षेत्रवाट कारोवार गर्नेछन् र उत्पादनशील क्षेत्रमा बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूको ऋण प्रवाह उलेख्य मात्रामा वृद्धि भएको हुनेछ ।

४.७ गरीबी निवारण

पृष्ठभूमि

दिगो विकास लक्ष्यको पहिलो लक्ष्य नै सन् २०३० सम्म सबै प्रकारको गरीबीको अन्त्य गर्ने भन्ने छ भने राष्ट्रिय लक्ष्य शुन्यमा झार्न नसकिए पनि कुल जनसंख्याको ५ प्रतिशतमा सीमित गर्ने रहेको छ। तर नगरपालिकामा आफ्नो आम्दानीको पुरै साधारण दैनिक गुजारामा खर्चिने र थोरै प्रतिशतले मात्र आम्दानीको केही अंश लगानी तथा बचत गर्ने गरेका छन् । अर्कातर्फ आफ्नो आम्दानीले ३ महिनामात्र खान पुग्ने घरधुरी संख्या समेत ठूलो हुनुले यो नगरपालिकामा निरपेक्ष गरीबीको रेखामुनि रहेको घरपरिवार समेत उल्लेख्य रहेको स्पष्ट हुन्छ ।

अवसरहरू

- गरीबी निवारणका कार्यक्रम तथा योजना तर्जुमा गर्ने अधिकार स्थानीय तहको सरकारलाई प्राप्त भएकोले बास्तविक गरीब पहिचान गरी लक्षित कार्यक्रम संचालन गर्न सहज हुने ।
- खेतीयोग्य उर्वर जमिन पर्याप्त भएको, पर्यटन तथा उद्योगहरूको सम्भावना रहेकोले गरीबी निवारणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने अवसरहरू रहेको
- स्थानीय तहमै रोजगार केन्द्रको प्रबन्ध गरिएको
- प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम जस्ता राष्ट्रिय नीतिहरू कार्यान्वयनमा आएको
- युवा उमेरको जनसंख्या रहेको
- वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवाहरूको सिपलाई गरीबी निवारणमा सदुपयोग गर्न सकिने
- रोजगारी श्रृजना, सिपमूलक तालिम आदिमा नगरपालिकाले प्रत्यक्ष सहयोग गर्न सक्ने वैद्यानिक र नीतिगत आधार तयार भएको

चुनौतीहरू

- वास्तवित गरीबको पहिचान हुन नसकेको
- तीन महिना खान नपुग्ने परिवार संख्या उल्लेख्य रहेको
- सरकारको मुख्य कार्यक्रमहरूमा गरीब परिवारको वास्तविक पहुँच पुग्न नसकेको
- कृषि उद्योग, पर्यटन र अन्य व्यवसाय प्राय निर्वाहमुखि रहेको

- शिक्षा र जनचेतनामा कमी रहेकोले गरीबी घटाउन कठिन र चुनौतीपूर्ण रहेको
- युवाहरू अवसर नपाएर विदेश पलायन हुनु परेको
- श्रमको सम्मान गर्ने संस्कृतिको विकास हुन नसकेको
- रोजगारमूलक शिक्षाको उचित प्रबन्ध हुन नसकेको

सोचः ज्ञान, सिप र उद्यमशिलताको विकास गरी गरीबी शुन्यमा झार्ने
लक्ष्यः रोजगारी सिर्जना मार्फत निरपेक्ष गरिवीको दर घटाउने
उद्देश्यः निरपेक्ष र बहुआयमिक गरीबीको दर घटाउनु ।

रणनीति	**कार्यनीति**
गरीबीसम्बन्धी सूचना र तथ्याङ्क चुस्त दुरुस्त राख्ने	• नगरपालिकाभर गरीबीको परिभाषा भित्र पर्ने परिवार वा व्यक्तिको वास्तविक सूचना संकलन र अध्यावधिक गरिनेछ । • बेरोजगारको तथ्याङ्क संकलन र अध्यावधिक गरिनेछ । • गरीबीका प्रमुख कारण र गरीबीको सघनता भएका क्षेत्रहरूको पहिचान गरिनेछ ।
सामाजिक सूरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	• निरपेक्ष गरीबीमा रहेको जनसंख्या लक्षित पोषण तथा खाद्य सूरक्षा सुनिश्चितताका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • नगरपालिकाको अनुदानमा लक्षित गरीब घरपरिवारको स्वास्थ्य बिमा गरिनेछ । • विपन्न वर्गका लागि गरीब आवास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • नगरपालिकाभर रहेका असक्त, असहाय, फकिर तथा सडक मानवहरूको तथ्याङ्क संकलन गरिनेछ । • असक्त, असहाय तथा बेसाहाराहरूलाइ आश्रय स्थल तथा पोषणको प्रवन्ध गरिनेछ ।
विपन्न लक्षित सीपमूलक तथा रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	• रोजगार केन्द्रलाई सक्रिय बनाई नगरपालिकामा सिर्जना हुनसक्ने रोजगारका क्षेत्रका बारे सम्भाव्यता अध्ययन तथा अनुसन्धान गरिनेछ । • कृषि क्षेत्रको विकासमार्फत रोजगारी श्रृजना गर्न दक्ष कृषि श्रमिक स्रोत केन्द्र स्थापना गरिनेछ । • कृषि श्रमिकहरूलाई सिपमूलक तालिम प्रदान गरिनेछ । • बेरोजगार युवाहरूको लगत संकलन गरी उनीहरूको रुची र क्षमता

रणनीति	कार्यनीति
	पहिचान गरी सोही अनुसार तालिम प्रदान गरिनेछ । • रोजगारीसम्बन्धी सम्पूर्ण जानकारी प्राप्त हुने सूचना प्रविधि संयन्त्रको निर्माण गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- गरीब परिवार तथा बेरोजगारहरूको पहिचान सूचना तथा तथ्याङ्क संकलन
- गरीब लक्षित पोषण तथा खाद्य सूरक्षा कार्यक्रम
- विपन्न परीवार स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रम
- विपन्न नागरीक आवास कार्यक्रम
- अशक्त, असहाय, बेसहारा सडक मानव आश्रयस्थान निर्माण
- बेरोजगारलाई रुची अनुसारको सीप विकास कार्यक्रम
- विपन्न लक्षित विषेश भूमि बैकिङ्क स्थापना कार्यक्रम
- अति विपन्न परीवार लक्षित उद्यमी अनुदान कार्यक्रम

तालिका नं.:११ गरीबी निवारण तथा रोजगारी विकास : नतिजा खाका

नतिजा सुचक	इकाइ	आधार वर्ष ०७९।८०	लक्ष्य ०८५/०८६
निरपेक्ष गरिवीको रेखामुनि रहेको जनसंख्या	प्रतिशत	२०	१०
बहुआयमिक गरिवीमा रहेको जनसंख्या	प्रतिशत	२३	१२
वेरोजगारी दर	प्रतिशत	२०	९
आफ्नो उत्पादनले ३ महिनाभन्दा कम खान पुग्ने घरपरिवार	प्रतिशत	२२.५४	५

स्रोतः स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमा कार्यशाला २०८०

अपेक्षित उपलब्धीहरू

रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना भइ निरपेक्ष र बहुआयमिक गरीबीको दर उल्लेख्य रुपमा घटेको हुनेछ ।

परिच्छेद पाँच वित्तीय व्यवस्था

५.१ पृष्ठभूमि

पर्याप्त स्रोतको अभावमा विनियोजित कार्यक्रमहरु सफलतापूर्वक कार्यान्वयन हुन सक्दैनन । परिणाम स्वरुप, कार्यक्रमहरु अधुरो हुने, कार्यान्वयन नहुने र सम्पन्न कार्यक्रमहरुको पनि गुणस्तर कायम हुन नसक्ने सम्भावनाहरु रहन्छ । नगरपालिकाले स्थानीय आर्थिक विकास योजना कार्यान्वयनका लागि आन्तरिक तथा वाह्य स्रोतको परिचालन गर्न सक्दछ । आन्तरिक स्रोतमा स्थानीय करहरु खासगरी सम्पत्तिकर, भूमिकर, व्यवसाय कर, घर वहाल आयकर, जडीवुटी तथा जीवजन्तु, कवाडी कर नै प्रमुख छन भने वाह्य स्रोतहरुमा संघ र प्रदेश सरकारका अनुदानहरु । अनुदानहरु सशर्त अनुदान, वित्तीय समानीकरण, समपूरक र विशेष अनुदान प्रमुख रहेका छन । राजस्व बाँडफाँड स्थानीय अन्तर्गत घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर, मूल्य अभिवृद्धिकर, अन्तःशुल्क, सवारी साधनकर, विज्ञापन कर र दहत्तर वहत्तरको विक्री वापत सङ्कलित राजस्व र रोयल्टी वापत सङ्कलित कूल राजस्व पनि तीनै तहको सरकारलाइ निश्चित प्रतिशत संघ र प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई दिनुपर्ने व्यवस्था छ ।

५.२ वर्तमान अवस्था

लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको आगामी ५ वर्षका लागि प्राप्त हुन सक्ने वित्तीय स्रोतहरुको अनुमान गर्नु पूर्व नगरपालिकाको विगत तीन आ.व.को यथार्थ स्रोत परिचालनको अवस्था सम्वन्धमा विवेचना गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ । नगरपालिकाबाट प्राप्त विवरण अनुसार नगरपालिकाले आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि २०७९/८० सम्मको यथार्थ र चालु आर्थिक वर्ष २०८०/०८१ को अनुमानित आय निम्न बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं.:१२ गत तीन आ.व.को यथार्थ तथा चालु आ. व. को अनुमानित आय

शीर्षक	आ.व. २०७७/७८ को यथार्थ	आ.व. २०७८/७९ को यथार्थ	आ.व. २०७९/८० को यथार्थ	आ.व. २०८०/८१ को संशोधित अनुमान
आय	९१४००४३९०.००	१०२७९४०४९०.००	१०२९३५६५२५.००	१०८४२८३६५९.००
राजस्व	३१९६५३८५०.००	४०५३९२१७०.००	४२७४९९५२५.००	५०४१६६६५९.००
आन्तरिक श्रोत	१८८८९५२८०.००	२७२२२७९३३.००	२४३८३८५२५.००	३२७९३५६५९.००
११४३१ सम्पत्ती, बहाल तथा पट्टा वापतको आयमा लाग्ने कर	०	१०३००००	२०००००	०.००
११३१३ एकीकृत सम्पती कर	०	०	०	१३९००००.००
११३१४ भुमिकर/मालपोत	२५०००००	५००००००	३५०००००	२५०००००.००
११३२१ वहाल कर	८००००	४२५०००	१५०००००	१९५२०००.००
११३२२ वहाल विटौरी कर	१५०००००	१८५००००	२०००००	३६०००००.००

११४५१ सवारी साधन कर (साना सवारी)	०	८०००००	२०००००	२५००००.००
११४५२ पुर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर	०	२५००००	२०००००	१५०००००.००
११६११ व्यवसायले भुक्तानी गर्ने	६५००००	१३५००००	१८०००००	०.००
११६९१ अन्य कर	४०००००	१३५५०००	१३०००००	११००००.००
१३४११ अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान	०	०	०	१६२७४३७००.००
१४२१९ अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्री	०	८०६०००	६०००००	२२९८०००.००
१४२२१ न्यायिक दस्तूर	५००००	१०००००	१०००००	०.००
१४२२४ परीक्षा शुल्क	०	५००००	५०००००	०.००
१४२२५ यातायात क्षेत्रको आम्दानी	३००००	१४५०००	०	०.००
१४२२९ अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	५०००००	१६०००००	१००००००	१००००००.००
१४२४१ पार्किङ्ग शुल्क	०	२३००००	०	०.००
१४२४२ नक्सापास दस्तुर	१५०००००	१५०००००	२००००००	१२००००.००
१४२४३ सिफारिश दस्तुर	१२०००००	२००००००	२००००००	१२०००००.००
१४२४४ व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	०	०	०	२०००००.००
१४२४५ नाता प्रमाणित दस्तुर	२०००००	३०००००	३०००००	३०००००.००
१४२४९ अन्य दस्तुर	१०००००	१२००००	२५०००००	०.००
१४२५३ व्यावसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	२०००००	४२५०००	३१०००००	६०००००.००
१४३११ न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत	०	०	०	२०००००.००
१४३१२ प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	०	१२००००	१०००००	०.००
१४६११ व्यवसाय कर	०	०	०	६१५३०००.००
३२१२१ नगद	०	०	०	४००००००.००
३२१२२ बैंक मौज्दात	१७९९८५२८०	२५२७७१९३३	२२२४३८५२५	९३०६२०३९.००
३३१४३ अन्य संस्थाहरूबाट ऋण प्राप्ति	०	०	०.००	२८४९२९२०.००
राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त रकम	**१३०७५८५७०.००**	**१३३१६४२३७.००**	**१८३६६१०००.००**	**१७६२३१०००.००**
११३१५ घरजग्गा रजिष्टेशन दस्तुर	०	०	१६००००००	१६००००००.००
११३१५ घरजग्गा रजिष्टेशन	०	०	०	०.००

दस्तुर				
११४११ बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मूल्य अभिबृद्धि कर	१२०६३१५७०	६०७४०५००	१४७१६००००	१४४१९७०००.००
११४२१ बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क	०	६०७४०५००	०	०.००
११४५६ बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	१०१२७०००	६५०००००	१२३०१०००	७८३४०००.००
११४७१ बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर	०	५०७८२३७	०	०.००
११४७२ बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने विज्ञापन कर	०	१०५०००	०	०.००
१४१५३ बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी	०	०	०	०.००
१४१५७ बाँडफाँड भई प्राप्त दहत्तर बहत्तरको विक्रिबाट प्राप्त हुने आय	०	०	८२०००००	८२०००००.००
अन्य आय	**०.००**	**०.००**	**३०००००.००**	**३७५४०००.००**
१४५२९ अन्य राजस्व	०	०	२०००००	३७५४०००.००
१५१११ बेरूजू	०	०	१०००००	०.००
अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	**५९०३५०५४०.००**	**६२२५४८३२०.००**	**६०१८५७०००.००**	**५८०११७०००.००**
संघीय सरकार	**५३९३९०५४०.००**	**५७५१२७३२०.००**	**५५१५११०००.००**	**५४०८०००००.००**
१३३११ समानिकरण अनुदान	१८१९०००००	१८८३०००००	२००७०००००	१७३१०००००.००
१३३१२ शसर्त अनुदान चालु	३५०४९०५४०	३१५५२६०००	३१५०६१०००	३४२२०००००.००
१३३१३ शसर्त अनुदान पुँजीगत	०	३७००१३२०	२५७५००००	१००००००.००
१३३१५ विषेश अनुदान पुँजीगत	०	१२५०००००	०	११५०००००.००
१३३१७ समपुरक अनुदान पुँजीगत	०	२१८०००००	१०००००००	१३००००००.००
१३३१८ अन्य अनुदान चालु	७००००००	०	०	०.००
प्रदेश सरकार	**५०९६००००.००**	**४७४२१०००.००**	**५०३४६०००.००**	**३९३१७०००.००**
१३३११ समानिकरण अनुदान	६११००००	९०७७०००	११३४६०००	१३१६७०००.००
१३३१२ शसर्त अनुदान चालु	१७८५००००	११५४४०००	०	२१५००००.००
१३३१३ शसर्त अनुदान पुँजीगत	०	०	११००००००	९००००००.००
१३३१४ विषेश अनुदान चालु	७००००००	७००००००	८००००००	०.००
१३३१६ समपुरक अनुदान चालु	२०००००००	१९८०००००	२००००००	०.००
१३३१७ समपुरक अनुदान	०	०	०	१५००००००.००

पुँजीगत				
बैदेशिक	४००००००	०	०.००	०.००
जनसहभागिता	०	०	०.००	०.००

५.३ बजेट विश्लेषण

शीर्षकगत रुपमा असमान प्रकृतिको आय रकमले निश्चित मापदण्ड राखी वा अघिल्लो आर्थिक वर्षहरूमा भएको वृद्धिदरको औसत राखी आगामी आर्थिक वर्षहरुका तत् शीर्षकहरुमा हुन सक्ने आयलाई प्रक्षेपण गर्न सहज नभएको कारणले नगरपालिकाको चालु आ.व.२०८०।०८१ को अनुमान र आ. व. ०७९/८० को वृद्धि दरको सालाखाला १० प्रतिशतलाई आधार मानी सो पछीका आ.व.हरूको आय तलको प्रक्षेपण तालिकामा राखिएको छ ।

संघीय पन्ध्रौं योजना, लुम्बिनी प्रदेशको राजश्व सुधारको लक्ष्य तथा सबै तहका सरकारहरुको वार्षिक बजेटको वृद्धि दरका आधारमा तल तालिकामा प्रस्तुत गरिए बमोजिम यस स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको पाँच वर्षको अवधिमा कूल रु ६ अर्व ४१ करोड आय प्रक्षेपण गरिएको छ। सो मध्ये १ अर्व ५२ करोड आन्तरिक स्रोत देखिन्छ, त्यसको ठुलो हिस्सा अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान र ऋणको शीर्षक छ, नगरपालिकाको आन्तरिक राजस्व भने करीब रु २४ करोड हुने अनुमान रहेको छ।

आ.व. २०७७/०७८ सम्म एक करोड मुनि रहेको, प्रारम्भिक वर्षहरुमा सानो परिमाणमा रहेको आन्तरिक राजस्व श्रोत आ. व. ०८०।०८१ सम्म आइपुग्दा रु. ३ करोडको ५० लाखको हाराहारीमा पुगेको देखिन्छ । संघीय, प्रदेश तथा अन्य बजेट अन्तरगत वार्षिक रु १ अर्ब भन्दा बढीको श्रोत परिचालन हुँदै आएको छ । वार्षिक बजेटको करिव ७० प्रतिशत सम्म खर्च भएको देखिन्छ ।तथापी पुँजीगत खर्च भने कम नै देखिन्छ । कुल खर्चमा विगत वर्ष २०७७/०७८ मा चालु खर्च ५५ प्रतिशत, २०७८/०७९ मा चालु खर्च ५१ प्रतिशत हाराहारीमा छ, गत आ.व. २०७९/०८० मा भने चालु खर्चको अंश ६० प्रतिशत नाघेको छ । नगरपालिकाले तर्जुमा गरेका पछिल्ला सबै बजेटहरु नाफा बजेट रहेका छन। वडास्तरीय सेवाहरु वडाहरुबाट प्राप्त भएपनि खर्च सम्बन्धी कामहरु कार्यपालिका कार्यालयबाट भई आएको छ । लेखा व्यवस्थित गर्न लेखा प्रणाली सुत्र प्रयोग गरिएको छ । संघीय सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदानहरुमा खासै परिवर्तन छैन भने प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदानहरु आर्थिक वर्षसंगै केहि घटेको छ तर स्रोत प्राप्तिका सम्बन्धमा अनुमान योग्य हुन सकेको छैन ।

तालिका नं.:१३ आगामी पाँच वर्षको आय प्रक्षेपण

शीर्षक	आ.व. २०८१/८२ को अनुमान	आ.व. २०८२/८३ को प्रक्षेपण	आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण	आ.व. २०८४/८५ को प्रक्षेपण	आ.व. २०८५/८६ को प्रक्षेपण
आय	१०५१०१४३८२	११५६११५८२०.२०	१२७१७२७४०२.२२	१३९८९००१४३.४४	१५३८७९०१५८.६९
राजस्व	४४३६८५६८२	४८८०५४२५०.२०	५३६८५९६७५.२२	५९०५४५६४२.७४	६४९६००२०७.०२
आन्तरिक श्रोत	२४९८३१५८२	२७४८१४७४०.२०	३०२२९६२१४.२२	३३२५२५८३५.६४	३६५७७८४१९.२१
११३१ सम्पत्ती, बहाल तथा पट्टा वापतको आयमा लाग्ने कर	०	०	०	०	०
११३१३ एकीकृत सम्पती कर	१५२९००००	१६८१९००००	१८५००९००	२०३५०९९०	२२३८६०८९
११३१४ भुमिकर/मालपोत	२७५००००	३०२५०००	३३२७५००	३६६०२५०	४०२६२७५
११३२१ वहाल कर	२१४७२००	२३६१९२०	२५९८११२	२८५७९२३.२	३१४३७१५.५२
११३२२ वहाल बिटौरी कर	३९६००००	४३५६०००	४७९१६००	५२७०७६०	५७९७८३६
११४५१ सवारी साधन कर (साना सवारी)	२७५०००	३०२५००	३३२७५०	३६६०२५	४०२६२७.५
११४५२ पुर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर	१६५००००	१८१५०००	१९९६५००	२१९६१५०	२४१५७६५
११६११ व्यवसायले भुक्तानी गर्ने	०	०	०	०	०
११६९१ अन्य कर	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	१६१०५१	१७७१५६.१
१३४११ अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान	१७९०१८०७०	१९६९१९८७७	२१६६११८६४.७	२३८२७३०५१.२	२६२१००३५६.३
१४२१९ अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्री	२५२७८००	२७८०५८०	३०५८६३८	३३६४५०१.८	३७००९५१.९८
१४२२१ न्यायिक दस्तूर	०	०	०	०	०
१४२२४ परीक्षा शुल्क	०	०	०	०	०
१४२२५ यातायात क्षेत्रको आम्दानी	०	०	०	०	०
१४२२९ अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	११०००००	१२१००००	१३३१०००	१४६४१००	१६१०५१०
१४२४१ पार्किङ्ग शुल्क	०	०	०	०	०
१४२४२ नक्सापास दस्तुर	१३२०००	१४५२००	१५९७२०	१७५६९२	१९३२६१.२
१४२४३ सिफारिश दस्तुर	१३२००००	१४५२०००	१५९७२००	१७५६९२०	१९३२६१२
१४२४४ व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	२२००००	२४२०००	२६६२००	२९२८२०	३२२१०२
१४२४५ नाता प्रमाणित दस्तुर	३३००००	३६३०००	३९९३००	४३९२३०	४८३१५३
१४२४९ अन्य दस्तुर	०	०	०	०	०
१४२५३ व्यावसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	६६००००	७२६०००	७९८६००	८७८४६०	९६६३०६

१४३११ न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत	२२००००	२४२०००	२६६२००	२९२८२०	३२२१०२
१४३१२ प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	०	०	०	०	०
१४६११ व्यवसाय कर	६७६८३००	७४४५१३०	८१८९६४३	९००८६०७.३	९९०९४६८.०३
३३१४३ अन्य संस्थाहरूबाट ऋण प्राप्ति	३१३४२२१२	३४४७६४३३.२	३७९२४०७६.५२	४१७१६४८४.१७	४५८८८१३२.५९
राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त रकम	**१९३८५४१००.००**	**२१३२३९५१०.००**	**२३४५६३४६१.००**	**२५८०१९८०७.१०**	**२८३८२१७८७.८१**
११३१५ घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	१७६०००००	१९३६००००	२१२९६०००	२३४२५६००	२५७६८१६०
११३१५ घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	०	०	०	०	०
११४११ बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मूल्य अभिबृद्धि कर	१५८६१६७००	१७४४७८३७०	१९१९२६२०७	२११११८८२७.७	२३२२३०७१०.५
११४२१ बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क	०	०	०	०	०
११४५६ बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	८६१७४००	९४७९१४०	१०४२७०५४	११४६९७५९.४	१२६१६७३५.३४
११४७१ बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर	०	०	०	०	०
११४७२ बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने विज्ञापन कर	०	०	०	०	०
१४१५३ बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी	०	०	०	०	०
१४१५७ बाँडफाँड भई प्राप्त दहत्तर बहत्तरको विक्रिबाट प्राप्त हुने आय	९०२००००	९९२२०००	१०९१४२००	१२००५६२०	१३२०६१८२
अन्य आय	**५००००००.००**	**५५००००००.००**	**६०५००००.००**	**६६५५०००.००**	**७३२०५००.००**
१४५२९ अन्य राजस्व	०	०	०	०	०
अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	**६०७३२८७००.००**	**६६८०६१५७०.००**	**७३४८६७७२७.००**	**८०८३५४५०.७०**	**८८९१८९९५१.६७**
संघीय सरकार	**५८०५८०००.००**	**६३८६३८०००.००**	**७०२५०१८००.००**	**७७२७५१९८१.००**	**८५००२७१८०.००**
१३३११ समानिकरण अनुदान	१९०४१००००	२०९४५१००००	२३०३९६१००	२५३४३५७१०	२७८७७९२८१
१३३१२ शसर्त अनुदान चालु	३७६४२००००	४१४०६२००००	४५५४६८२००	५०१०१५०२०	५५१११६५२२
१३३१३ शसर्त अनुदान पुँजीगत	११०००००	१२१००००	१३३१०००	१४६४१००	१६१०५१०
१३३१५ विषेश अनुदान पुँजीगत	१२६५००००	१३९१५००	१५३०६५००	१६८३७१५०	१८५२०८६५
१३३१७ समपुरक अनुदान पुँजीगत	०	०	०	१	२
१३३१८ अन्य अनुदान चालु	०	०	०	०	०
प्रदेश सरकार	**२६७४८७००.००**	**२९४२३५७०.००**	**३२३६५९२७.००**	**३५६०२५१९.७०**	**३९१६२७७१.६७**
१३३११ समानिकरण अनुदान	१४४८३७००	१५९३२०७०	१७५२५२७७	१९२७७८०४.७	२१२०५५८५.१७

१३३१२ शसर्त अनुदान चालु	२३६५०००	२६०१५००	२८६१६५०	३१४७८१५	३४६२५९६.५
१३३१३ शसर्त अनुदान पुँजीगत	९९०००००	१०८९००००	११९७९०००	१३१७६९००	१४४९४५९०
१३३१४ विषेश अनुदान चालु	०	०	०	०	०
१३३१६ समपुरक अनुदान चालु	०	०	०	०	०
१३३१७ समपुरक अनुदान पुँजीगत	१६५०००००	१८१५००००	१९९६५०००	२१९६१५००	२४१५७६५०
बैदेशिक	०	०	०	०	०
जनसहभागिता	०	०	०	०	०

५.४ संक्षिप्त बजेट अनुमान (रु हजारमा)

तालिका नं.:१४ आगामी पाँच वर्षको क्षेत्रगत बजेट अनुमान

क्षेत्र/आयोजना	कूल	८१/८२	८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६
कुल अनुमानित रकम	३२०८२७३	५२५५०७	५७८०५७	६३५८६३	६९९४५०	७६९३९५
आर्थिक विकास	**८०२०६८**	**१३१३७७**	**१४४५१४**	**१५८९६६**	**१७४८६३**	**१९२३४९**
कृषि विकास	४०१०३४	६५६८८	७२२५७	७९४८३	८७४३१	९६१७४
पशुपन्छी विकास	८०२०७	१३१३८	१४४५१	१५८९७	१७४८६	१९२३५
घरेलु तथा साना उद्योग	१६०४१४	२६२७५	२८९०३	३१७९३	३४९७३	३८४७०
पर्यटन विकास	१२०३१०	१९७०७	२१६७७	२३८४५	२६२२९	२८८५२
सहकारी /वित्तीय क्षेत्र विकास	४०१०३	६५६९	७२२६	७९४८	८७४३	९६१७
सामाजिक विकास	**६४१६५५**	**१०५१०१**	**११५६११**	**१२७१७३**	**१३९८९०**	**१५३८७९**
शिक्षा	२२४५७९	३६७८५	४०४६४	४४५१०	४८९६२	५३८५८
स्वास्थ्य तथा पोषण	१९२४९६	३१५३०	३४६८३	३८१५२	४१९६७	४६१६४
महिला तथा बालबालिका	३२०८३	५२५५	५७८१	६३५९	६९९५	७६९४
दलित, उत्पीडित, बर्ग उत्थान	१२८३३	२१०२	२३१२	२५४३	२७९८	३०७८
आदिबासी जनजाती विकास	१२८३३	२१०२	२३१२	२५४३	२७९८	३०७८
बाल अधिकार तथा बाल संरक्षण	६४१७	१०५१	११५६	१२७२	१३९९	१५३९
युवा तथा खेलकुद	३२०८३	५२५५	५७८१	६३५९	६९९५	७६९४
खानेपानी तथा सरसफाई	१२८३३१	२१०२०	२३१२२	२५४३५	२७९७८	३०७७६
भौतिक पूर्वाधार विकास	**१३७९५५७**	**२२५९६८**	**२४८५६५**	**२७३४२१**	**३००७६४**	**३३०८४०**
सडक तथा यातायात क्षेत्र	७५८७५७	१२४२८२	१३६७१०	१५०३८२	१६५४२०	१८१९६२
सञ्चार तथा सुचना प्रविधि पुर्वाधार	८२७७३	१३५५८	१४९१४	१६४०५	१८०४६	१९८५०

क्षेत्र/आयोजना	कूल	८१/८२	८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६
कुल अनुमानित रकम	३२०८२७३	५२५५०७	५७८०५७	६३५८६३	६९९४५०	७६९३९५
विद्युत तथा उर्जा	५५१८२	९०३९	९९४३	१०९३७	१२०३१	१३२३४
भवन तथा वस्ति विकास	२७५९११	४५१९४	४९७१३	५४६८४	६०१५३	६६१६८
सिंचाइ बिकास	२०६९३४	३३८९५	३७२८५	४१०१३	४५११५	४९६२६
वन, वातावरण संरक्षण एवम् विपद् व्यवस्थापन	**२५६६६२**	**४२०४१**	**४६२४५**	**५०८६९**	**५५९५६**	**६१५५२**
वन विकास तथा वातावरण संरक्षण	२५६६६२	४२०४१	४६२४५	५०८६९	५५९५६	६१५५२
संस्थागत विकास तथा सुशासन	**१२८३३१**	**२१०२०**	**२३१२२**	**२५४३५**	**२७९७८**	**३०७७६**
संस्थागत सुशासन तथा क्षमता विकास	१२८३३१	२१०२०	२३१२२	२५४३५	२७९७८	३०७७६

खर्चको क्षेत्रगत बाँडफाँडका लागि विगतका आर्थिक वर्षको विषयगत क्षेत्रमा भएको व्ययको प्रवृत्ति र चालु आ. व. ०८०।८१ को विषयगतक्षेत्र विनियोजनलाई आधार मानिएको छ । चालुआर्थिक वर्षमा ४ प्रतिशत हाराहारीमा रहेको आर्थिक विकास क्षेत्रमा करीव २५ प्रतिशत प्रस्ताव गरिएको छ ।

स्थानीय आर्थिक विकास योजनाले प्राथमिकतामा राखेका क्षेत्रलाई लगानी प्राथमिकतामा राखी विषयक्षेत्रगत लगानीको सिमा प्रतिशत निर्धारण गरिएको छ। नगरपालिकाको प्राथमिक क्षेत्रमा लगानी गरिनुपर्ने नीति अनुरुप आ. व. २०८१।८२ देखि आ. व. २०८५।८६ सम्म विषयक्षेत्रगत बजेट बाँडफाँटको अनुपात आर्थिक विकास क्षेत्रमा २५%, सामाजिक विकास क्षेत्रमा २०%, पूर्वाधार विकास क्षेत्रमा ४३%, वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रमा ८%, र संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रमा ४% हुने गरी गरिएको छ ।

चालु खर्चलाई क्रमिक रुपमा कम गर्दै लैजाने नीति अनुरुप स्थानीय आर्थिक विकास योजना अवधिका लागि चालु खर्च ५० प्रतिशतमा रहने गरी सिमा निर्धारण गरिएको छ । कुल आय रकमबाट पूँजीगत खर्चका लागि स्थानीय आर्थिक विकास योजना अवधिका लागि रु ३ अर्व २० करोड उपलब्ध हुने देखिन्छ।

परिच्छेद छ : कार्यान्वयन योजना

६.१ पृष्ठभूमि

योजना तर्जुमा र योजना कार्यान्वयन एक अर्कासंग अन्तर सम्बन्धित बिषय मानिन्छ । संघीय शासन प्रणालीलाई व्यवहारत कार्यान्वयनको अत्यन्तै महत्वपूर्ण पक्ष भनेको योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन हो । आयोजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयनलाई प्रतिफल, असर र प्रभाव तहसंग आवद्ध गरी क्रियाकलाप तथा कार्यक्रमहरुलाई वृहत र क्षेत्रगत उद्देश्यसंग र क्षेत्रगत र बिषयगत उद्देश्य समष्टिगत लक्ष्यसंग आवद्ध गर्ने अर्का महत्वपूर्ण पक्ष मानिन्छ । स्थानीय शासनको प्रभावकारी सञ्चालन, परिणाममुखी विकास तथा प्रभावकारी सेवा प्रवाहको लागि योजना तथा कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी र नतिजामुखी कार्यान्वयनको अवश्यकता पर्दछ । स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको सन्दर्भमा पनि दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, ती उद्देश्य प्राप्तिका लागि अवलम्बन गरिने रणनीति र कार्यनीति अन्तर्गत प्रमुख कार्यक्रमहरु र क्षेत्रगत र बिषयगत लक्ष्य परिमाणलाई नगरपालिकाको बार्षिक योजना तर्जुमा र प्राथमिकताको आधारमा स्रोत बिनियोजनको समग्र चक्र नै योजना कार्यान्वयनको खाका मानिन्छ ।

६.२ वर्तमान अवस्था

योजना कार्यान्वयन र अनुगमन मूल्याङ्कन पद्धतिको सन्दर्भमा नगरपालिकाको वार्षिक योजना तर्जुमा पद्धतिमा नै सीमित रहेको अवस्थाका कारण क्रियाकलाप वा कार्यक्रम र सो को प्रतिफल तह भन्दा माथिको तह अर्थात उद्देश्य (असर) तह र लक्ष्य (प्रभाव) तह अर्थात दीर्घकालीन र मध्यमकालीन लक्ष्य वा प्रभाव तह सम्म सोच्न सकेको अवस्था छैन । यसैगरी स्रोत अनुमान तथा बिनियोजनको सन्दर्भमा पनि हालसम्म आय सीमामा आधारित योजना तर्जुमा पद्धति रहेको र जसले गर्दा नगरपालिकाले निर्धारण गरेको लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिका लागि के कति स्रोतको आवश्यकता पर्दछ र हालको स्रोत परिचालनको आधारमा के कति स्रोत पुग वा अपुगको अवस्था थाहा पाउने अवस्था देखिदैन ।

प्रस्तावित स्थानीय आर्थिक विकास योजनाले आत्मसात गरेको दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्देश्यहरु, लक्ष्य सूचक हासिल गर्न हालको कार्यशैली र पद्धतिमा व्यापक परिमार्जन गरी अन्तर सरकारी (संघ, प्रदेश तथा अन्तर स्थानीय तह) समन्वय र सहकार्यको वृहत अवधारणा अनुसार आसपासका अन्य स्थानीय तहवीच क्षेत्रीय रणनीतिक साझेदारी विकास गरी तुलनात्मक लाभका क्षेत्रको पहिचान, साझा हित र उद्देश्यमा सहलगानी, सहकार्य, उत्पादन, रोजगारी सिर्जना, व्यवसायीकरण, औद्योगिकीकरण, पर्यटन लगायतका आर्थिक तथा सामाजिक पूर्वाधारहरुमा निजी क्षेत्र, सहकारी क्षेत्र, गैर सरकारी संघसंस्था, विकास साझदारहरु एवं दातृनिकायहरु लगायत सेवा प्रदायकहरु समेतको एकिकृत प्रयास वा सहभागिता अभिबृद्धिका लागि पनि कार्ययोजना तर्जुमा हुनु आवश्यकता छ ।

६.३ कार्यान्वयन कार्ययोजना

स्थानीय आर्थिक विकास योजना स्वीकृत भएपछि यसका आधारमा नगरपालिकाले सबै विषय क्षेत्र शाखा र वडा कार्यालयहरूलाई मार्गदर्शन सहित वार्षिक योजना तर्जुमाका लागि बजेट पूर्वानुमान पठाउनु पर्दछ । उक्त पूर्वानुमान र मार्गदर्शनका आधारमा सहभागितात्मक प्रक्रिया अवलम्बन गरी वार्षिक योजना तर्जुमा गर्ने गरिन्छ ।

६.४ मार्गदर्शन तयारी

योजना वा कार्यक्रम सञ्चालन हुनुपूर्व स्वीकृत योजनाको विभिन्न विषय क्षेत्रगत कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक मार्गदर्शन तयार गर्ने गरिन्छ । उक्त मार्गदर्शनका साथसाथै खर्च गर्ने अख्तियारी पठाउनुपर्ने भए सो समेत संलग्न गरी पठाउनु पर्दछ ।

६.५ कार्यान्वयन विधिको छनौट

योजना कार्यान्वयन गर्नुपूर्व आवश्यकता अनुसार सार्वजनिक खरिद ऐनको परिधि भित्र रही ठेक्कापट्टा, उपभोक्ता समिति, करार वा गैरसरकारी संस्थासँगको साझेदारी मध्ये कुन प्रक्रिया अवलम्बन गरिने हो सो समेत खुलाई नगरपालिकामा पठाउनु पर्ने हुन्छ र नगरसभाबाट स्वीकृत भएपछि सोही बमोजिम कार्यान्वयन गर्नु पर्ने हुन्छ । नगरपालिकाले कार्यान्वयन कार्ययोजना निर्माण गर्दा उपलब्धि सूचक समेत उल्लेख गर्ने गरिन्छ र सम्बन्धित कार्यान्वयन एकाइबाट चौमासिक रूपमा सोही सूचक बमोजिम प्रगति प्रतिवेदन लिने प्रणाली अपनाइने गरिन्छ ।

नगरपालिकाले सबै विषयगत क्षेत्र समेटी समष्टिगत कार्यान्वयन कार्य योजना समेत बनाउनु पर्ने हुन्छ । कार्यान्वयन गर्ने सबै निकायबाट अनुसूची बमोजिमको कार्यान्वयन योजना प्राप्त भएपछि नगरपालिकाले एकीकृत गरी विषय क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम र लगानी देखिने गरी समष्टिगत विवरण तयार गर्नुपर्दछ । यसैबमोजिम योजना कार्यान्वयन सम्बद्ध निकाय र व्यक्तिलाई कार्य जिम्मेवारी र क्रियाकलाप प्रति जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।

६.६ अख्तियारी

वार्षिक कार्यक्रम र बजेट सभाबाट पारित भएपछि नगर प्रमुखले स्वीकृत कार्यक्रम कार्यान्वयनका लगि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सात दिन भित्र अख्तियारी दिनु पर्दछ । प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले विषयगत शाखा र वडा कार्यालयहरूसंग चौमासिक विभाजन सहितको कार्यक्रम माग गर्नुपर्ने छ । उक्त विवरणमा स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसार आवश्यक परिमार्जन सहित स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि मार्गदर्शन सहित नगरपालिका प्रमुखबाट अख्तियारी प्राप्त भएको १५ दिनभित्र सम्बन्धित विषय क्षेत्रगत शाखा र वडा कार्यालयहरूलाई अख्तियारी प्रदान गर्नुपर्नेछ । यसरी अख्तियारी जारी गर्नु भन्दा पहिले सबै शाखा, उपशाखा र वडा कार्यालय वा जिम्मेवार निकायवाट तोकिएको निर्दिष्ट ढाँचामा चौमासिक विभाजन सहतिको कार्यान्वयन योजना माग गरी स्वीकृत गर्नुपर्ने छ र उक्त कार्यान्वयन योजनामा जिम्मेवारी किटान समेत गर्नुपर्छ । यसका साथै कार्यान्वयनको तरिका समेत निर्धारण गरिसक्नु पर्नेछ ।

६.७ वार्षिक कार्यान्वयन कार्ययोजना

योजनाले आत्मसात गरेको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकताको आधारमा वार्षिक नीति, कार्यक्रम र बजेट सहित वार्षिक कार्यान्वयन कार्ययोजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

स्थानीय आर्थिक विकास मूल्यांकन कार्यविधि, २०७९ अनुसार स्थानीय आर्थिक विकास प्रवर्द्धनको लागि हरेक स्थानीय तहमा देहाय वमोजिमको एक स्थानीय आर्थिक विकास संवाद समिति रहनेछः

- स्थानीय तहको प्रमुख वा अध्यक्ष- संयोजक
- स्थानीय तहको उपप्रमुख वा उपाध्यक्ष- सदस्य
- स्थानीय तहको आर्थिक विकास समितिको संयोजक-सदस्य
- घरेलु तथा साना उद्योग सम्बन्धि मान्यता प्राप्त संस्थाको गाउँ वा नगर तहको अध्यक्ष-सदस्य
- उद्योग वाणिज्य सम्बन्धी मान्यता प्राप्त संस्थाको गाउँ वा नगर तहको अध्यक्ष-सदस्य
- स्थानीय तहमा रहेका उत्पादनमा आधारित सहकारीहरु मध्येवाट संयोजकले तोकेको १ जना प्रतिनिधि
- स्थानीय तहमा रहेका बैंकहरु मध्येवाट संयोजकले तोकेको १ जना -प्रतिनिधि
- स्थानीय तहमा सबैभन्दा वढी रोजगारी प्रदान गर्ने उद्यमी १ जना-सदस्य
- प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत- सदस्य सचिव

स्थानीय आर्थिक विकास संवाद समितिको काम कर्तब्य र अधिकार देहायवमोजिम हुनेछः

- स्थानीय आर्थिक विकासको अनुगमन तथा मूल्यांकनमा सहजीकरण गर्ने
- स्थानीय आर्थिक विकासका सूचकको प्रगतिको अवस्थाको समीक्षा गर्ने
- स्थानीय आर्थिक विकासको प्रवर्द्धनमा सहजीकरण गर्ने
- स्थानीय सीप विकासको प्रवर्द्धन गर्ने
- लघु, घरेलु तथा साना उद्योग र उद्यमशीलता विकासको लागि सहजीकरण गर्ने
- एक स्थानीय तह एक उत्पादन सम्बन्धी कार्यमा सहजीकरण गर्ने
- औद्योगिक ग्रामको स्थापना सम्बन्धी कार्यहरु गर्ने
- स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको निर्माण तथा कार्यक्रम कार्यन्वयनमा सहजीकरण गर्ने
- स्थानीय उत्पादनको प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यमा सहजीकरण गर्ने
- निजी लगानी आकर्षण सम्बन्धमा समन्वय गर्ने
- आर्थिक सशक्तीकरण सम्बन्धि कार्यमा सहजीकरण गर्ने
- आर्थिक सचेतना कक्षा संचालनमा सहजीकरण गर्ने

६.८ अनुगमनको प्रतिवेदन र समीक्षा

उक्त फाराममा उल्लेखित क्रियाकलापहरूको आधारमा अनुगमन योजना बनाई उपप्रमुखको संयोजकत्वमा गठन भएको समितिबाट अनुगमन योजना स्वीकृत गराई नियमित अनुगमनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ । यसरी अनुगमन गर्दा अनुगमन सूचकको आधारमा गरी अनुगमन प्रतिवेदन पेस गर्नुपर्ने हुन्छ । उप प्रमुखको संयोजकत्वमा भएका अनुगमनको प्रतिवेदन कार्यपालिकाको नियमित बैठकमा छलफल गर्नुपर्दछ । त्यसैगरी योजनाको अनुगमन तथा कार्यालयको समष्टिगत भौतिक र वित्तीय प्रगति एवं समस्याहरूको बारेमा चौमासिक र वार्षिक समीक्षा तथा कार्यपालिकाको बैठकमा पेस गरी प्राप्त निर्देशन बमोजिम कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद सात : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

७.१ पृष्ठभूमि

स्थानीय तहको विकासको मेरुदण्डको रूपमा रहेका विकास नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्यनका लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । स्थानीय तहले योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा सशक्त स्वःअनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको स्थापना गरी आफूले निर्धारण गरेका लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्ने दिशातर्फ योजनाको प्रगति उन्मुख भएको छ वा छैन भन्ने जानकारी प्राप्त गर्नुपर्ने हुन्छ । कार्यान्यन चरणको समयमा नै आयोजनाहरूमा भएको लगानी तथा साधनको प्रवाह समुचित ढङ्गले भएको छ वा छैन, कार्यतालिका अनुसार क्रियाकलापहरू सुचारु भएका छन् वा छैनन् साथै व्यवस्थापकीय कमजोरीहरू के के छन् भन्ने जानकारी प्राप्त गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यसैले, नगरपालिकाले स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको आधारमा वार्षिक कार्यक्रम तर्जुमा गर्नुपर्ने हुन्छ । वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि कार्यान्वयन तालिका समेत तयार गर्नुपर्ने र सो कार्यान्वयन तालिकामा बजेट सहितका अनुगमनका कार्यहरूसमेत निर्दिष्ट गरी तद्अनुसार अनुगमन गर्ने कार्यप्रणाली स्थापित गरिनुपर्दछ ।

७.२ वर्तमान अवस्था

नगरपालिकाले वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन तालिका बनाएर कार्यान्वयनका चरणमा अनुगमनलाई प्राथमिकता सहित प्रभावकारी बनाएको देखिदैन । अनुगमनलाई सामान्य प्राविधिक निरीक्षणको विषयको रूपमा ग्रहण गर्ने गरेको पाइन्छ । विकास साझेदारहरूको सहयोगमा सञ्चालित कार्यक्रमहरूको हकमा सघन अनुगमन प्रणाली पनि पाइन्छ । चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षामा प्रगतिको स्थितिको समीक्षा गरिनु पर्दछ । अनुगमन गर्दा पूर्वनिर्धारित सूचकहरूको आधारमा हुने अभ्यास पनि भएको देखिदैन । अनुगमनलाई योजना चक्रको हिस्साको रूपमा बजेट विनियोजन समेत हुने गरेको छैन । अनुगमनको परम्परागत प्रणाली समस्या समाधानको दृष्टिले त्यति प्रभावकारी हुन सकेको देखिँदैन ।

७.३ अवसर र चुनौती

योजनाबद्ध विकासको प्रयासमा अनुगमनलाई योजना चक्रको अभिन्न हिस्सा र प्रगति सिंहावलोकन गर्ने प्रमुख आधार मान्ने गरिन्छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले नगरपालिका उपप्रमुखको अध्यक्षतामा अनुगमन समितिको समेत प्रबन्ध भएको देखिन्छ । जिल्ला समन्वय समितिले पनि अनुगमन र वार्षिक समीक्षा गर्नुपर्ने संस्थागत र कानूनी व्यवस्था भएको छ । त्यस्तै ऐनको दफा ८४ ले प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले प्रमुखको निर्देशनमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने गराउने कानूनी व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले पानगरलिकालाई आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने विकास योजनाको अनुगमन सम्बन्धी कानूनी संस्थागत तथा कार्यविधिगत जिम्मेवारी समेत किटानी व्यवस्था हुनुलाई प्रभावकारी अनुगमन प्रणाली स्थापना गर्ने अवसरको रूपमा लिनुपर्ने हुन्छ ।

योजना सम्बद्ध प्राविधिक जनशक्तिको अभावले नियमित अनुगमन प्रभावित भइरहेको छ । अनुगमन सम्बन्धी संयन्त्रहरू क्रियाशील हुन सकिरहेका छैनन् । अनुगमनका लागि बजेट विनियोजन समेत पर्याप्त हुन सकेको देखिदैन । त्यसैगरी स्थानीय सरकारका रूपमा विभिन्न विषयगत कार्य जिम्मेवारीहरू प्राप्त भए तापनि ती कार्य जिम्मेवारी अनुसारका अनुगमनका सूचकहरू निर्धारण हुन नसक्नु, विषयगत शाखाबाट आ—आफ्नो कार्यक्रम अनुसारका क्रियाकलापगत, परिमाणत्मक, नतिजागत, असर वा प्रतिफलगत तह सम्मका सूचकहरू प्राप्त गरी अनुगमन प्रणालीलाई सुव्यवस्थित गर्नु चुनौतीपूर्ण छ । अनुगमनको महत्वबोध गराउन नसकिदा अनुगमनले उचित प्राथमिकता प्राप्त गर्न सकेको देखिँदैन । कार्यक्रम अनुसारका चरणगत अनुगमन गरी पूर्वनिर्धारित समय, गुणस्तर, लागतमा कार्य भए नभएको यकिन गर्न कार्यान्वयन चरणदेखि नै प्रभावकारी अनुगमन प्रणाली स्थापित गरी नतिजामुखी अनुगमन प्रणालीको स्थापना हुन जरुरी देखिन्छ ।

७.४ उद्देश्य

स्थानीय आर्थिक विकास योजना र यस बमोजिम तर्जुमा हुने वार्षिक योजनाहरूको नतिजामुखी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धति स्थापित गरी संस्थागत गर्नु ।

७.५ रणनीति

अनुगमन प्रणालीलाई संस्थागत, सुदृढ र नतिजामुखी बनाउने ।

७.६ कार्यनीतिहरु

- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन बमोजिमको अनुगमन संयन्त्रलाई संस्थागत गरी क्रियाशील गराइनेछ।
- स्थानीय आर्थिक विकास योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्य, उद्देश्य हासिल भए नभएको उपलब्धि र नतिजा सूचकहरूको विकास गरी मध्यावधि मूल्याङ्कन गरिनेछ ।
- स्थानीय आर्थिक विकास योजनाका आधारमा वार्षिक योजना तर्जुमा गरी स्थानीय आर्थिक विकास योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्यहरू प्राप्त उन्मुख भए नभएको अनुगमन गरिनेछ ।
- विषयगत कार्यक्रमहरूको कार्यक्रमगत सूचकहरूको निर्माण गरी तद्अनुसार अनुगमन गरिनेछ ।
- अनुगमनको कार्यतालिका बनाई अनुगमन गर्ने प्रणालीको विकास गरी, तद्अनुसार क्षमता विकासका साथै बजेटको व्यवस्था गरिनेछ ।
- अनुगमन पश्चात अनुगमनकर्ताबाट लिखित रूपमा अनुगमन प्रतिवेदन लिने, यसलाई नियमित बैठकमा छलफल गरी देखिएका बाधा अड्चन फुकाइनेछ ।
- प्राप्त अनुगमन प्रतिवेदन, अनुगमन समितिमा र चौमासिक र बार्षिक प्रतिवेदनको चौमासिक र बार्षिक समीक्षा नियमित रुपमा नगरपालिकामा सबै सरोकारवालाहरुको संलग्नतामा गरिनेछ र तत्काल समस्याको समाधान गरी योजना समयमा नै सम्पन्न गर्न तदारुकता लिइनेछ ।
- योजनाको आर्थिक तथा भौतिक प्रगतिको प्रतिवेदन सम्बन्धित तह, निकायमा तोकिएको समयमा पठाइनेछ । यसका लागि संघ र प्रदेशसंग समन्वय गरी कम्प्युटरमा आधारित एकिकृत सूचना प्रणालीका फर्मेटहरु विकास गरी आबद्ध गरिनेछ ।

- स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको मध्यावधि मूल्याङ्कन तेश्रो वर्षमा र अन्तिम मूल्याङ्कन आवधिक योजनाको समाप्ति पछि गरिनेछ ।
- अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रतिवेदन पालिकाको वेबसाइटमा राखिनुका साथै सार्वजनिक समेत गरिनेछ ।

७.७ कार्यक्रम

१. संस्थागत संयन्त्रका स्थापना र क्षमता विकास
२.अनुगमन प्रणाली र तहगत सूचकहरूको निर्माण र कार्यान्वयन
३. अनुगमन कार्यान्वयन कार्यक्रम
४. समीक्षा तथा स्थानीय समस्या समाधान समितिको बैठक

७.८ अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि जिम्मेवार निकाय

स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको प्रभाव, असर, प्रतिफलको नतिजा मापन तथा सञ्चालित कार्यक्रमको प्रक्रिया अनुगमन गरिनेछ । प्रक्रिया अनुगमन तथा प्राप्त नतिजाको मापन गर्ने जिम्मेवारी नगरकार्यपालिकाको हुनेछ र यस कार्यमा सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समितिलाई परिचालन गरिनेछ । स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको जिम्मेवारी तथा विधि देहाय अनुसार रहेका छन ।

१. कार्यपालिका तथा विषयगत समिति
२. सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति
३. विषयगत शाखा उपशाखा, परियोजना, संघ संस्था
५. नागरिक समाज संस्था तथा तेश्रो पक्ष

योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका साधन तथा विधि देहायअनुसार रहनेछ ।

१. स्थलगत अनुगमन
२. कार्ययोजना (लक्ष्य) र प्रगति वीच तुलना
३. नागरिक अनुगमन
४. सहभागितामूलक मध्यावधि समीक्षा
५. सहभागितामूलक अन्तिम समीक्षा (तेश्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन)

स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको अनुमान तथा मूल्याङ्कन प्रक्रिया देहाय वमोजिम हुनेछ :

स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको अनुमगन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रिया			
के अनुगमन गर्ने ?	**कसले अनुगमन गर्ने ?**	**कहिले अनुगमन गर्ने ?**	**कसरी अनुगमन गर्ने ?**
कार्यक्रम वा प्रकृया अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति, वडा समिति, सरकारी र गैसस, परियोजना	पटके, मासिक, चौमासिक र बार्षिक	स्थलगत अनुगमन गर्ने, चौमासिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने,
प्रतिफल अनुगमन	कार्यपालिका, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति	चौमासिक, अर्धवार्षिक, बार्षिक र मध्यावधि	स्थलगत अनुगमन गर्ने,बार्षिक कार्य योजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने, नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने,
असर तह अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष	बार्षिक, मध्यावधि र अन्तिम बर्ष	सहभागितामूलक छलफल गर्ने, नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने, नमूना सर्वेक्षण गर्ने,
प्रभाव तह अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष	मध्यावधि र अन्तिम बर्ष	नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने, सहभागितामूलक छलफल गर्ने, अध्ययन तथा सर्वेक्षण गर्ने,

अनुसूचि-१ नगर क्षेत्रमा अवस्थित व्यापार, व्यवसाय, उद्योग सम्बन्धि विवरण

वडा नं. १			
क्र.सं.	व्यापार, व्यवसाय, उधोग	लगानी	व्यवसायको किसिम
१	ग्लोबल इन्जिनियरिङ्ग कन्सलटेन्सी	२५००००	इन्जिनियरिङ्ग परामर्श सेवा
२	सुरज खाधान्न भण्डार	५०००००	किराना पसल
३	रहिम मेडिकल भण्डार	३०००००	मेडिकल पसल
४	शम्सुल मासु पसल	५००००	मासु पसल
५	सुधा आयल मिल	२२५०००	तोरी पेल्ने मेसिन
६	श्री भरोसा बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	११००००	बचत तथा ऋण सहकारी
७	श्रीवास्तव इन्जिनियरिङ्ग कन्सल्टेन्सी	१०००००	निर्माण सेवा
८	पान टंकी पसल	२५००	पान पसल
९	श्री मर्चवारीदेवी ट्रेडिंग सेन्टर	१००००००	व्यापार
१०	लक्ष्मी कवाड सप्लायर्स	३०००००	कवाड पसल
११	राम घुम्ती राइस मिल प्रा.ली.	५०००००	मिल
१२	कृष्णटेन्ट हाउस एण्ड लाइट जि.क्षे.	५०००००	व्यापार
१३	जय विष्णु विल्डर्स	२५०००००	निर्माण सेवा
१४	अमिर अल्मोनियम गिलास पसल	२५०००००	व्यापार
१५	अतिक फैन्सी स्टोर्स	२५००००	फेन्सी स्टोर
१६	खुनगाइ मनि एक्सप्रेस	५०००००	मनि एक्सप्रेस
१७	सोना ट्रेडर्स	३०००००	व्यापार
१८	चैरासिया किराना स्टोर्स	५०००००	किराना पसल
१९	जय श्रीराम किराना पसल	५०००००	किराना पसल
२०	अनिल किराना पसल	३०००००	किराना पसल
२१	विजय बब्लु किराना पसल	३०००००	किराना पसल
२२	जय पवन इन्टरप्राइजेज	३०००००	व्यापार
२३	सुनिल बिक्री पसल	१०००००	किराना पसल
२४	रफिक फैन्सी पसल	२०००००	फैन्सी पसल
२५	बुद्द सन्तोष सुन चाँदी पसल	१००००००	व्यापार
२६	राधेश्याम किराना पसल	५०००००	किराना पसल
२७	अल रियाज हेल्था क्लिनिक	१०००००	किराना पसल
२८	संजय पान पसल	२५०००	पान पसल
२९	राजेश एण्ड राकेश गल्ला भण्डार	३०००००	व्यापार
३०	कशैधन ग्यास सप्लायर्स	३०००००	व्यापार
३१	सिमा एण्ड रेशमा ग्यास सप्लायर्स	५०००००	व्यापार
३२	नागेन्द्र ट्रेडर्स	३०००००	व्यापार
३३	यादव पान भण्डार	२००००	व्यापार
३४	मौर्य इम्पेक्स	१०००००	व्यापार
३५	अमित चिया पसल	४००००	व्यापार
३६	कर्म रेखा पान पसल	३००००	पान पसल
३७	अकवाल क्लोथ स्टोर्स	५०००००	व्यापार

वडा नं. १			
क्र.सं.	**व्यापार, व्यवसाय, उधोग**	**लगानी**	**व्यवसायको किसिम**
३८	न्यू जयसवाल प्याकेजिङ्ग	५०००००	प्याकेजिङ्ग
३९	आदित्य मिष्ठान्न भण्डार	५०००००	मिष्ठान्न भण्डार
४०	ए.के. स्पेयर पाट्स एण्ड ग्यारेज	३०००००	ग्यारेज
४१	न्यु लक्ष्मी हार्डवेयर एण्ड सप्लायर्स	२००००००	हार्डवेयर एण्ड सप्लायर्स
४२	समद सेटरिंग सप्लायर्स	३०००००	सेटरिंग सप्लायर्स
४३	संजय हेयर कटिगं	५००००	हेयर कटिगं
४४	अशि किराना तथा गल्ला भण्डार	५०००००	गल्ला भण्डार
४५	लुम्बिनि फ्रेस सेन्टर	३३३३	फ्रेस सेन्टर
४६	न्यु स्टार कृषि सहकारी संस्था ली.		कृषि सहकारी संस्था ली.
४७	दिपक फोटो स्टुडियो	३३३३	फोटो स्टुडियो सञ्चालन गर्ने
४८	एस.के. इलेक्ट्रोनिक्स एवम् फेन्सी पसल	३३३३	सामान्य इलेक्ट्रोनिक्स एवम् फेन्सी पसल
४९	अराध्या किराना पसल	३३३३	खुद्रा किराना पसल
५०	एस.एस. फैसन कलेक्शन	३३३३	रेडिमेड पोशाक कपडा फैन्सी
५१	नैनिका रेडिमेड सेन्टर	२०००००	खुद्रा रेडिमेड फेन्सि कारोबार गर्ने
५२	लुम्बिनि माछा फार्म	५००००००	माछा पालन व्यवसाय
५३	अदर्श किराना पसल		किराना पसल
५४	न्यु निसार गल्ला भण्डार		गल्ला भण्डार
५५	सोनम जनरल स्ट्रोर		जनरल स्ट्रोर
५६	नेपाल सर्फ उत्पादन केन्द्र		सर्फ उत्पादन केन्द्र
५७	प्रजापति एग्रोभेट		एग्रोभेट
५८	सहवुद्दिन गल्ला पसल		गल्ला पसल
५९	विजय खाधमल भण्डार		खाधमल भण्डार
६०	विजय प्रकाश मल खाध भण्डार		मल खाध भण्डार
६१	विरेन्द्र दिपेन्द्र ज्वेलर्स		दिपेन्द्र ज्वेलर्स
६२	रिया सुनचाँदी पसल		सुनचाँदी पसल
६३	विनोद पान भण्डार	५००००	पान भण्डार
६४	प्रतिक सप्लायर्स		सप्लायर्स
६५	पंकज इलेक्ट्रोनिक्स		इलेक्ट्रोनिक्स
६६	अशोका लेटेस्ट फैसुन		लेटेस्ट फैसुन
६७	निर्मल बाबा फैन्सी पसल		फैन्सी पसल
६८	मित्र बचत तथा ऋण स.स.लि.	९००६	बचत तथा ऋण स.स.लि.
६९	आदित्य रेडीमेड		रेडि मेड
७०	नेशनल अटो ग्यारेज	३३३३	अटो ग्यारेज
७१	स्वास्थ्य फार्मेसी	३३३३	स्वास्थ्य फार्मेसी
७२	विजय अजय क्युरियो पसल तथा चमेना गृह	३३३३	क्युरियो पसल तथा चमेना गृह
७३	रानिमहल कृषि सहकारी संस्था लि.	३३३३	कृषि सहकारी संस्था लि.
७४	श्री मकरध्वज कृषि सहकारी संस्था लि.	३३३३	कृषि सहकारी संस्था लि.
७५	रैयान कुखुरा फार्म	३३३३	कुखुरा फार्म
७६	अनलाइन किराना एण्ड जनरल स्टोर्स	१५०००००	थोक तथा खुद्रा पसल

वडा नं. १			
क.सं.	व्यापार, व्यवसाय, उधोग	लगानी	व्यवसायको किसिम
७७	अल सलाम कस्मेटिक जनरल स्टोर	५०००००	सैन्दर्य सामाग्री खरिद बिक्री
७८	न्यु गंगोत्री किराना पसल	१००००००	खुद्रा थोक बिक्रि
७९	गुडडु बर्मा सुनचाँदी पसल	१५०००००	सुन चाँदि अभुण तथा बिक्री गर्ने शोरूम समेत
८०	लुम्बिनि हार्डवेयर एण्ड इलेक्ट्रोनिक्स सप्लायर्स	२००००००	थोक तथा खुद्रा
८१	नैनी एण्ड खुद्रा पशु पालन फार्म	१९५००००	गाइ भैसिपालन गरि बिक्रि गर्ने
८२	लक्ष्मी सेटरिंग व्यवसाय	५०००००	सेटरिंग गर्ने काम

वडा नं. २		
क.सं.	व्यापार, व्यवसाय, उधोग	लगानी
१	श्री सनराइज ग्लोबल एकेडेमी	३०००००
२	निसाद सप्लायर्स	५०००००
३	यादव फैथोलोजी एण्ड यादव हेल्थक्लिनिक	१०००००
४	उमापति शिव गल्ला भण्डार	३०००००
५	जय अम्बे क्लाथ एण्ड टेन्ट हाउस	१५०००००
६	श्री विश्वाशिलो कृषि सहकारी संस्था प्रा.ली.	५०००००
७	कुवेर बरइ	५०००००
८	एस.आर.एस. इन्जिनियरिङ्ग सर्भिसेस	५००००
९	जय मा बैष्णोदेवी किराना पसल	२०००००
१०	न्यु फेसन गैलरी	२०००००
११	श्री गैरब कृषि सहकारी संस्था लि.	१५५०००
१२	सागर मोबाइल रिपेरिङ्ग सेन्टर	५०००००
१३	लक्ष्मी भाडा पसल	
१४	साक्षी कस्मेटिक एण्ड किराना पसल	२०००००
१५	गुप्ता फेन्सि स्टोर	५०००००
१६	विटु कस्मेटिक र मोबाइल रिपेरिङ्ग	३०००००
१७	जितेन्द्र फैन्सी एण्ड कस्मेटिक पसल	५०००००
१८	गुप्ता कस्मेटिक फैन्सी स्टोर	
१९	नेवास माछा फार्म	
२०	शाह निर्माण सेवा	१९६००००
२१	कन्हैया पोल्ट्रि फार्म	
२२	रोहित किराना पसल एण्ड गल्ला भण्डार	१००००००
२३	सन्ध्या फेन्सी स्टोर	५०००००
२४	बैष्णो फैन्सी पसल	५०००००
२५	श्याम मदिरा पसल	५०००००
२६	भिलेज रेष्टुरेन्ट	२००००००
२७	शाह पोल्टि फार्म	५०००००
२८	माषादेवि फैन्सी स्टोर	५०००००
२९	लक्ष्मी पोल्ट्रि फार्म	५०००००

वडा नं. २		
क्र.सं.	व्यापार, व्यवसाय, उधोग	लगानी
३०	जय बुढिया माता फर्निचर उधोग	५०००००
३१	शिवम् गल्ला भण्डार	५०००००
३२	अस्मिता ज्वेलर्स पसल	५०००००
३३	तनीसक ज्वेलर्स	१५०००००
३४	अंशु ज्वेलर्स	१५०००००
३५	हिमांशु ज्वेलर्स	२००००००
३६	उमेश किराना पसल	४०००००
३७	महादुर्गा किलिङ्क	१०००००
३८	अश्लेखा कृषि सहकारी संस्था लिमिटेड	१२३१५००
३९	गणेश किराना पसल	२०००००
४०	अनिल मदिरा पसल	१०००००
४१	आनन्द खाजा चामिन पसल	१०००००
४२	बैष्णवी जय अम्बे इलेक्ट्रिक	३०००००
४३	सुनिल कपडा जुत्ता पसल	३०००००
४४	उ चौधरी पशुपालन फर्म	२३०००००
४५	आनन्द चमेना पसल	५००००
४६	दुर्गेश चिया पसल	५००००
४७	राममिलन किराना गल्ला पसल	५०००००
४८	अन्सिका चाउमिन बिक्रि पसल	५०००००
४९	अमित किराना तथा गल्ला भण्डार	५०००००
५०	अन्जनि फैन्सी कपडा पसल	३०००००
५१	रोहित क्लाथ हाउस	१५०००००
५२	यादव क्लाथ सेन्टर	५०००००
५३	लक्ष्मी ट्रेडर्स कन्सर्न	५०००००
५४	एम.के सप्लायर्स	५०००००
५५	अजय किराना पसल	५०००००
५६	ओमय बस्त्रालय	१५०००००
५७	महिमा पोल्ट्रि फार्म	१००००००
५८	नव शान्ती किराना पसल	५०००००
५९	श्री बिशाल किराना पसल	५०००००

वडा नं. ३		
क.सं.	**व्यापार, व्यवसाय, उधोग**	**लगानी**
१	एस.एण्ड एस. निर्माण सेवा	२५०००००
२	सुनिल मिष्ठान्न भण्डार	२०००००
३	अनसिका किराना पसल	३०००००
४	सिद्धार्थ डायग्नोस्टिक सेन्टर	१०००००
५	ए टु जेड मोबाइल सेन्टर एण्ड भिजिटिङ	३०००००
६	अजय रेष्टुरेन्ट	१०००००
७	अभय कास्मेटिक्स	१००००००
८	रामु किराना पसल	३०००००
९	डि एन टेक्सटाइल एण्ड फेन्सी स्टोर्स	१८०००००
१०	पडेरिया मदिरा बिक्रि पसल	८००००
११	योगेन्द्र लेखापढि केन्द्र	५००००
१२	सुलभ निर्माण सामाग्री केन्द्र	५०००००
१३	असद निर्माण सेवा	३३१००००
१४	गुल्जार कपडा तथा रेडिमेड स्टोर	१००००००

वडा नं. ४		
क.सं.	व्यापार, व्यवसाय, उधोग	लगानी
१	अंश निर्माण सेवा प्रा.ली.	२००००००
२	समसुल मासु पसल	५००००
३	विश्वकर्मा ट्रेड सेन्टर	३०००००
४	प्रदिप फर्निचर उधोग	४०००००
५	निखिल एण्ड दुर्गेश ज्वेलर्स	३०००००
६	अनिता पसल	१०००००
७	कान्छा गल्ला भण्डार	१००००००
८	अर्पिता एण्ड सृष्टि किराना गल्ला भण्डार	२००००००
९	वर्षा एण्ड रितु सप्लायर्स	६००००००
१०	महुवारी गाइ भैसी फार्म	७०००००
११	हामिदा फेन्सि स्टोर्स	५०००००
१२	जहरूद्दिन पोल्ट्रि फारम	३००००००
१३	अल हविब पशु फारम	२००००००
१४	राजेन्द्र बंगुर फारम	२००००००
१५	राजीत राम गल्ला भण्डार	३०००००
१६	गोरखनाथ कृषि सहकारी संस्था ली.	१०००००
१७	समशितोष्ण कृषि सहकारि	३०००००
१८	अर्जुन गल्ला एण्ड किराना स्टोर	५०००००
१९	भुसाल इन्जिनियरिङ्ग कन्सल्टेन्सी	९५६०००
२०	अनुप कुमार फलफुल तथा तरकारि फार्म	१५०००००
२१	कमरूद्दिन ड्रिल उधोग	५०००००
२२	करीना रेष्टुरेन्ट	४०००००
२३	विशाल जिउदो माछा पसल	२०००००
२४	हिरा रेष्टुरेन्ट	२०००००
२५	सागर इलेक्ट्रोनिक सेन्टर	५०००००
२६	होटेल बुद्ध इन्टरनेशनल	९९००००
२७	रामचन्द्र गल्ला भण्डार तथा किराना पसल	५०००००
२८	रेशम रेष्टुरेन्ट लज एण्ड कोल्ड स्टोर्स	३०००००
२९	रमेश पशुपालन फार्म	४०००००

वडा नं. ५		
क.सं.	व्यापार, व्यवसाय, उधोग	लगानी
१	मुस्ताक इटा उधोग	२१००००००
२	उषा इन्जिनियरिङ्ग सर्भिसेज	५००००
३	ध्रुवा कोल्ड स्टोर	३०००००
४	साहनी मदिरा पसल	२०००००
५	अलाम एण्ड बदर्श सप्लायर्स	५०००००
६	अहमद्दिन तरकारी तथा फलफुल पसल	
७	तैसिक फेन्सी पसल	२५००००

वडा नं. ५		
क.सं.	व्यापार, व्यवसाय, उधोग	लगानी
८	लुम्बिनि पदमा होटल प्रा.ली.	
९	लुम्बिनि फाइबर अर्ट एण्ड जनरल सप्लायर्स	५०००००
१०	टाइम इन्जिनियरिङ्ग कन्सलटेन्सी	३०००००
११	अट के. सप्लायर्स	२०००००
१२	वहिदुल हक पोल्ट्रि फार्म	
१३	वर्मा सुनचाँदि पसल	
१४	रामु मदिरा पसल	
१५	बुद्ध मिनि मार्ट	
१६	शिवम मदिरा पसल	
१७	अतिक किराना पसल	
१८	अलिसा पोल्टि फार्म	५०००००
१९	लुम्बिनि फेन्सि तथा कस्मेटिक्स स्टोर	५०००००
२०	सराजुद्दिन पोल्ट्रि फार्म	५०००००
२१	सुर्य कम्प्युटर सोलुसन	५०००००
२२	सब्बु मिल्क आईसक्रिम र चक्कि पे.पि.उ.	
२३	ए.आर.सप्लायर्स	३०००००००
२४	खान कुखुरा सप्लायर्स	५०००००००

वडा नं. ६		
क.सं.	व्यापार, व्यवसाय, उधोग	लगानी
१	पिस जोन कन्सट्रक्सन	६५००००
२	गंगा निर्माण सेवा	५००००
३	सराफत अली पोल्ट्रि फार्म	५०००००
४	होटेल बुद्ध टाउन	५०००००
५	बलेक स्टत्रन की रेष्टुरेन्ट	१८०००००
६	अजमिर वर्कसप	२०००००
७	महबुब अटो गैरेज	४०००००
८	अब्दुल रहिम सप्लायर्स	५०००००
९	अकाश खाजा पसल	५००००
१०	बवि रेष्टुरेन्ट एण्ड लज	५०००००
११	सबिना रेष्टुरेन्ट	१०००००
१२	कन्हैया कस्मेटक एण्ड गिफ्ट हाउस	३०००००
१३	सुवास चिया नास्ता पसल	१०००००
१४	अल असीफ स्टोर	३०००००
१५	लुम्बिनि फेन्सी पसल	१००००००
१६	लुम्बिनि किराना फलफुल तथा तरकारी पसल	३०००००
१७	कुलदिप चिया नास्ता पसल	३०००००
१८	खान फेन्सी स्टोर	१००००००
१९	नमस्ते रेष्टुरेन्ट	१०००००

वडा नं. ६		
क.सं.	**व्यापार, व्यवसाय, उधोग**	**लगानी**
२०	खान सुक उधोग	३०००००
२१	राजाउल्लाह ग्यास सप्लायर्स	३०००००
२२	सुवास वाकस पसल	१०००००
२३	वर्मा भेट सेन्टर	२०००००
२४	पवन रेष्टुरेन्ट एण्ड लज	५०००००
२५	साहिल गल्ला भण्डार	१००००००
२६	अर्यान वाइन स्टोर	
२७	बुद्ध भुमि मसला उधोग	५०००००
२८	युनियन जनरल अर्डर सप्लायर्स	१९०००००
२९	रियाजुद्दिन पाउरोटी उधोग	१००००००
३०	सुर्य कम्प्युटर ट्रेडर्स	२००००००
३१	होटेल लुम्बिनी थ्रो ब्रदर्श लज एण्ड रेष्टुरेन्ट	२००००००
३२	मनिरक सप्लायर्स	१५०००००
३३	एस.आर. स्टुडियो एण्ड प्रिन्ट	५०००००
३४	रफिक अण्डा सप्लायर्स	२०००००
३५	अब्दुल किराना पसल	५०००००
३६	फैयाज कुखुरापालन	१००००००
३७	शान्ति किराना तथा रेष्टुरेन्ट पसल	१०००००
३८	सि इ कन्स्ट्रक्सन प्रा.ली.	१८०००००
३९	न्यु मनकामना चिकेन स्टोर	२०००००
४०	ग्लोबल एजुकेशन एण्ड मल्टि सर्भिसेज प्रा.ली.	
४१	न्यु खान फैन्सी स्टोर	
४२	एजाज फैन्सी स्टोर	
४३	खाँ एग्रो कन्सर्न	
४४	रिभर साइड होटल एण्ड लज	
४५	ग्याक इनुस्ट्टियुट	
४६	खान फेन्सी स्टोर	
४७	रिलायवल कम्प्युटर एण्ड साइबर सेन्टर	
४८	आलम अटोग्यारेज	
४९	कोशी रेष्टुरेन्ट	
५०	अहमद उड क्राष्ट फर्निचर फर्निसिङ्ग सोरूम	
५१	अहमद उड क्राष्ट फर्निचर उधोग	
५२	अब्दुल हफिज	
५३	अहमद पोल्ट्रि फार्म	
५४	हमदान हार्डवेयर एण्ड सप्लायर्स	
५५	एस.ए. निर्माण सेवा	
५६	खान पोल्ट्रि फार्म	
५७	होटल गण्डकी एण्ड रेष्टुरेन्ट	
५८	शाहिल फैन्सी स्टोर	

वडा नं. ६		
क.सं.	**व्यापार, व्यवसाय, उधोग**	**लगानी**
५९	अर्याल पान पसल	
६०	एस.डि. पोल्ट्रि फार्म	
६१	महुमद अटो पार्टस	
६२	बुद्धभुमि मोबाइल एण्ड फोटो स्टुडियो	
६३	सारा बुक एण्ड जनरल स्टोर	
६४	न्यु रोसनि टायर रिपेरिङ्ग पसल	
६५	होटेल रिपब्लिक रेष्टुरेन्ट एण्ड लज	१५०००००
६६	होटेल रिपब्लिक रेष्टुरेन्ट एण्ड लज	१५०००००
६७	इसरार फैन्सी स्टोर	५०००००
६८	ताबिस ट्रेडिंग खाधान्न होलसेल खुद्रा जनरल किराना बिक्रि तथा सप्लायर्स	१९०००००
६९	एस. ए. किराना पसल	५०००००
७०	न्यु थकाली भान्सा घर	५०००००
७१	सम्स इलेक्ट्रिकल एण्ड हार्डवेयर	१९००५००
७२	खान सुज एण्ड जनरल स्टोर्स	१०००००
७३	आरसद ग्रिल स्टिल र अल्मुनियम पसल	१३५००००
७४	जैसवाल भाँडा एण्ड बाक्सा र दराज पसल	५०००००
७५	कृष्ण फैन्सी तथा वस्त्रालय स्टोर	५०००००
७६	शाहिड इलेक्ट्रोनिक एवं विविध स्टोर	५०००००
७७	जैसवाल नास्ता पसल	२०००००
७८	हकिक फ्रेश हाउस	१०००००
७९	होटेल द आदित्य	१९५००००
८०	शिता हार्डवेयर एण्ड फर्निचर पसल	५०००००
८१	शेषमान गाइ भैसी पालन फर्म	५०००००
८२	लुम्बिनि ड्रिम पैलेस नेपाली रेष्टुरेन्ट एण्ड लज	५००००
८३	शाइन रेसुङ्गा डेभलपमेण्ट बैंक लि.	
८४	भेस्टिज पसल	१०००००

वडा नं. ७		
क.सं.	**व्यापार, व्यवसाय, उधोग**	**लगानी**
१	लुम्बिनि पशुपालन तथा डेरी फार्म	१९०००००
२	दाइ भाइ रेष्टुरेन्ट तथा किराना पसल	
३	दुर्गेस हार्डवेयर एण्ड सप्लायर्स	५००००००
४	विजय पोल्ट्रि फार्म	५०००००
५	आरयन रेष्टुरेन्ट लज	५०००००
६	सुरेश रेष्टुरेन्ट	५०००००
७	माल्ती माछा फार्म	५०००००
८	अराधाना मोबाइल	५०००००
९	शिवम एग्रोभेट	५०००००

वडा नं. ७		
क.सं.	व्यापार, व्यवसाय, उधोग	लगानी
१०	दुर्गेश मदिरा पसल	१५००००
११	प्रमोद प्लाष्टिक पसल	२०००००
१२	अरिफ ग्यास सप्लायर्स	३०००००
१३	चन्दन इलेक्ट्रोनिक्स	३०००००
१४	जयसवाल फैन्सी रेडिमेट गार्मेन्टस स्टोर्स	५०००००
१५	न्यु अन्जनी गुप्ता फैन्सी स्टोर	५०००००
१६	अमृत किराना पसल	५०००००
१७	राम अशिष रेष्टुरेन्ट	५०००००
१८	श्रवण किराना तथा ग्यास सप्लायर्स	५०००००
१९	फैसल किराना तथा ग्यास सप्लायर्स	५०००००
२०	जयाउल्लाह जनरल स्टोर्स	२००००००
२१	फेमस किराना पसल	२००००००
२२	नन्द नगर किराना पसल एण्ड गल्ला भण्डार	२०००००
२३	युनिक सप्लायर्स	३००००००
२४	गुप्ता रेष्टुरेन्ट	५०००००
२५	ओम सेढिङ तथा मिकचर	१५०००००
२६	आर.के. हार्डवेयर एण्ड विविध सप्लायर्स	२००००००
२७	सन्तोष पशुपालन फार्म	२००००००

वडा नं. ८		
क.सं.	व्यापार, व्यवसाय, उधोग	लगानी
१	शहजाद किराना पसल	२५००००
२	ए.एम. निर्माण सेवा	१०००००
३	महर्जन कन्स्ट्रक्सन	३०००००
४	बालाजी माछा पसल	३०००००
५	वि.एण्ड एस. इन्जिनियरिङ्ग कन्सल्टेन्सी	१९००००
६	श्रृष्टि रेष्टुरेन्ट एण्ड लज	५०००००
७	रिमा मदिरा पसल	२०००००
८	सरस्वती मेडिकल हल	३०००००
९	माया माछापालन फार्म	१८०००००
१०	शान्ति माछापालन फार्म	
११	सरिता माछा फार्म	५०००००
१२	होटेल बुद्ध लज एण्ड रेस्टुरेन्ट	१५०००००
१३	अनस जनरल स्टोर	५०००००
१४	सुरेश किराना पसल तथा गल्ला भण्डार	३०००००
१५	सुरेश किराना पसल तथा गल्ला भण्डार	१९०००००
१६	सैनामैना रेष्टुरेन्ट एण्ड लज	५०००००
१७	सम्राट आईसक्रिम उधोग	५०००००
१८	श्री सृष्टि कुखुरा पालन फार्म	५०००००

वडा नं. ८		
क.सं.	**व्यापार, व्यवसाय, उधोग**	**लगानी**
१९	यादव पशुपालन फार्म	५०००००
२०	अलाम एग्रो फार्म एण्ड सप्लायर्स	५०००००
२१	कलाम बुक स्टेशनरी	४०००००
२२	सिद्धबाबा किराना पसल	५००००
२३	मकखन फुटकर किराना पसल	५००००
२४	लुम्बिनि टेन्ट हाउस	५०००००
२५	रामपति गल्ला भण्डार	३०००००
२६	रवि निर्माण सेवा	१०००००
२७	समा किराना पसल	५०००००
२८	राजदिप गल्ला भण्डार	७०००००
२९	ममता गिट्टी बालुवा सप्लायर्स	५०००००
३०	सैम्य रेष्टुरेन्ट एण्ड लज	१५०००००
३१	सिद्धार्थ सेटरिङ	६०००००
३२	अंशु सेटरिङ एण्ड मिक्सर	१००००००
३३	झर्ना रेष्टुरेन्ट	१०००००
३४	सरिता पशु फार्म	२००००००

वडा नं. ९		
क.सं.	**व्यापार, व्यवसाय, उधोग**	**लगानी**
१	कृपा इन्जिनियरिङ्ग कन्सलटेन्सी	२५३४००
२	राकेश मदिरा तथा कोल्ड	२५००००
३	सरफराज किराना स्टोर	१०००००
४	असमा रेडिमेट एण्ड फेन्सी स्टोर	२०००००
५	रूपन्देही युनिक अटो गैरेज	३०००००
६	युवराज फर्निचर उधोग	५०००००
७	एन.के. कुखुरापालन तथा सप्लायर्स फार्म	१९०००००
८	एभरेष्ट फुड मसाला सेन्टर	२००००००
९	गुप्ता फुट सेन्टर	२००००००
१०	अकमर सप्लायर्स	५०००००
११	न्यु जमाल कस्मेटिक पसल	५००००
१२	एस.आर. दुध संकलन केन्द्र	३०००००
१३	चौधरी कुखुरापालन फार्म	५०००००
१४	जलधारा पशुपालन फार्म	५०००००
१५	हिमाञ्चल केवट मदिरा पसल	१०००००
१६	ओमरावती कस्मेटिक एण्ड फेन्सी स्टोर	१००००००
१७	राजेश रेष्टुरेन्ट	२०००००
१८	आलम मोटर सर्भिस सेन्टर	२२००००
१९	हरिदेव माछा फार्म	५०००००
२०	न्यु चौधरी खाधान्न सप्लायर्स	५०००००

वडा नं. ९		
क.सं.	व्यापार, व्यवसाय, उधोग	लगानी
२१	आर.एन. स्वीट उधोग	३०००००
२२	श्री धनराज टेन्ट एण्ड लाइट हाउस	७०००००
२३	शिवम रेष्टुरेन्ट	५०००००
२४	लक्ष्मी तरकारी व्यवसायिक खेति	५०००००
२५	दर्शन एकिकृत पशुपालन फार्म	२५०००००
२६	सन्जय कुखुरापालन फार्म तथा खरिद बिक्रि सप्लायर्स	२५०००००
२७	अहमद फर्निसिङ सोरूम	१००००००
२८	एस.के. किराना पसल	३०००००
२९	इपुट किराना तथा गल्ला पसल	१९५००००
३०	त्रियोगी वनिया किराना तथा गल्ला पसल	५०००००

वडा नं. १०		
क.सं.	व्यापार, व्यवसाय, उधोग	लगानी
१	लुम्बिनि इन्जिनियरिङ्ग सर्भिसेस	५०००००
२	डिजिटल फोटो स्टुडियो	१०००००
३	सोनु निर्माण सेवा	१०००००
४	प्रिन्सु निर्माण सेवा	१०००००
५	लुम्बिनि साँस्कृतिक एशोशियसन प्रा.ली.	२५०००००
६	होटेल आनन्द इन प्रा.ली.	२८०००००
७	बोधी किड्स मोण्टेश्वरी प्रा.स्कुल	६०००००
८	लुम्बिनि पिस इन्टरनेशनल प्रा.लि.	२५०००००
९	बुद्ध प्लेस रेष्टुरेन्ट	१०००००
१०	स्केल इन्जिनियरिङ्ग कन्सल्टेन्सी	१०००००
११	मुस्कान लुम्बिनि स्टोर	५०००००
१२	लुम्बिनि जम्बाला होटेल प्रा.ली.	१८४७२०००
१३	रामदास किराना पसल	३०००००
१४	राजेश हेण्डी क्राष्ट	५०००००
१५	ज्योती रेष्टुरेन्ट एण्ड लज	३०००००
१६	अब्दुलल्हा मासु पसल	१०००००
१७	बुद्धमाया गार्डेन प्रा.ली.	५००००००
१८	होटेल प्रेसिडेन्ट एण्ड थकाली भान्साघर	१५०००००
१९	होटेल लुम्बिनि दर्शन	५०००००
२०	स्वस्तिक इन्जिनियरिङ्ग कन्सल्टेन्सी	३०००००
२१	लाइफ केयर हेल्थ सेन्टर	३६००००
२२	नेवा रेष्टुरेन्ट	३०००००
२३	कुदान इन्जिनियरिङ्ग सर्भिसेज	६०००००
२४	जि.सी. क्याफे फास्टफुट एण्ड सोविनायर सप	३०००००
२५	लीमा रेष्टुरेन्ट	२०००००
२६	गोर्खा रेष्टुरेन्ट	३०००००

वडा नं. १०		
क.सं.	व्यापार, व्यवसाय, उधोग	लगानी
२७	लुम्बिनि इसपाइस कटेज	१०००००
२८	अस्मिता रेष्टुरेन्ट	२०००००
२९	हिमालयन रेष्टुरेन्ट	३०००००
३०	जनता प्रेस हाउस एण्ड सप्लायर्स	१०००००
३१	ओमर निर्माण सेवा	५००००
३२	युनिक ब्युटि पार्लर	२०००००
३३	लीला ट्रेडर्स	१५०००००
३४	आरर्श इन प्रा.ली.	५५०००००
३५	बिना मता सप्लायर्स	२००००००
३६	शिव गल्ला भण्डार	५०००००
३७	प्रिन्स रेष्टुरेन्ट	४५०००
३८	एभरेष्ट मसाला उधोग	२६००००
३९	आर.के. मोटरसाइकल सर्भिस सेन्टर	५००००
४०	न्यु लाइट कपडा पसल	५०००००
४१	सलमा ट्रेडर्स	५०००००
४२	जिया ट्राभल्स एण्ड प्रा.ली.	१५०००००
४३	सन्जना किराना पसल	१०००००
४४	न्यु लाइट टेलरिंग सेन्टर	५००००
४५	रहिम ग्रील उधोग	५०००००
४६	प्रिन्स फोटो स्टुडियो	४०००००
४७	असीउल्लाह गल्ला स्टोर	५०००००
४८	इरसाद किराना पसल	३०००००
४९	एल बि फेन्सी	५०००००
५०	न्यु प्रतिक्षा एग्रो सेन्टर	२०००००
५१	राज कुमार चिया तथा फलफुल बिक्रि पसल	२५००
५२	रोशनी इलेक्ट्रिकल एण्ड रेफ्रिजेशन	१०००००
५३	अमेरिका नास्ता पसल	२०००००
५४	मुवारक पान पसल	५००००
५५	अब्दुल फेन्सी स्टोर्स	२०००००
५६	बम्बो हेयर कटिंग सैलुन	१००००
५७	गुलाव चन्द्र फलफुल बिक्रि पसल	१०००००
५८	त्रिवेणी पान पसल	५००००
५९	पाल्पाली लज एण्ड गेष्ट हाउस	१००००००
६०	मिराज कलेक्सन	२००००००
६१	इंटास फार्मेसी	५०००००
६२	एस.के.गल्ला भण्डार तथा किराना पसल	२००००००
६३	रोज गेष्ट हाउस एण्ड रेष्टुरेन्ट	६०००००
६४	होटेल त्रिमुर्ती तन्दुरी फेमिलि रेष्टुरेन्ट एण्ड गेष्ट हाउस	५०००००
६५	नमस्ते लुम्बिनि तन्दुरी फेमिलि रेस्टुरेन्ट एण्ड गेष्ट हाउस	५०००००

वडा नं. १०		
क.सं.	व्यापार, व्यवसाय, उधोग	लगानी
६६	सृष्टि टेन्ट हाउस	५०००००
६७	होटेल कन्थक	१९०००००
६८	के.टि.एम. मिनि मार्ट एण्ड वाइन सप	१९०५०००
६९	नुर आई केयर	५०००००
७०	लुम्बिनि बुद्ध क्याटरिङ सर्भिस एण्ड टेन्ट हाउस	२००००००
७१	न्यु लुम्बिनि ग्रिल उधोग	३०००००
७२	लुम्बिनि बुद्ध भुमी गेष्ट हाउस	५०००००
७३	श्री बालाजी स्वीट्स मिष्ठान्न भण्डार	
७४	सेभेन स्टेप्स गेष्ट हाउस	८४४७०००
७५	अजय किराना पसल	५०००
७६	सारस स्टुडियो	५०००००
७७	न्यु जय दुर्गा मोटरसाइकल सर्भिस सेन्टर	
७८	प्रिया इन्जिनियरिगं ग्रिल उधोग	२००००००
७९	त्रिभुवन किराना तथा पान पसल	१००००
८०	मधुवनी बाखा पालन	१८०००००
८१	श्री महिलवार पोल्ट्री फार्म	३०००००
८२	होटल अलोका इन	
८३	विनोद मोबाइल केयर महलवार	
८४	सेवक किराना तथा गल्ला भण्डार	२५०००००
८५	लिस्नो रेष्टुरेन्ट एण्ड लज	२०००००
८६	करूणा भान्सा घर	२०००००
८७	सुर्यवंशी रेष्टुरेन्ट	५०००००
८८	कृष्ण पशु अहारा	५०००००
८९	एन. आई.सि एशिया बैंक लिमिटेड	
९०	सोयब अख्तर फ्रेस हाउस	१०००००
९१	कृष्ण गल्ला भण्डार	२००००००
९२	चौधरी हैण्डी क्राफ्ट	५०००००
९३	लुम्बिनि ढकिया मैनी पसल	५०००००
९४	घाटगद्दी गिट्टि बालुवा व्यवसाय	३५००००
९५	कार हस्पिटल	५०००००
९६	फुट वेयर स्टोर	५०००००
९७	सारस भिडियो मिक्सिङ्ग एण्ड फोटो सेन्टर	५०००००
९८	अंशिका किराना तथा जनरल स्टोर	५०००००
९९	अब्दुल रहमान किराना तथा जनरल स्टोर	५०००००
१००	नन्दकिशोर किराना स्टोर	३०००००
१०१	लुम्बिनि मिष्ठान्न भण्डार	३०००००
१०२	रामु इलेक्ट्रोनिक इलेक्ट्रोनिक	१०००००
१०३	मायादेवि इलेक्ट्रिक एण्ड इलेक्ट्रोनिक	१०००००
१०४	बुद्ध डिजिटल फोटो	१५००००

वडा नं. १०		
क.सं.	व्यापार, व्यवसाय, उधोग	लगानी
१०५	चौधरी फेन्सी	३०००००
१०६	एभरेष्ट इलेक्ट्रिक सप एण्ड ट्रेडस	१०००००
१०७	सुरज मिष्ठान्न भण्डार	२५००००
१०८	मनकामना कोल्डड्रिन्क्स तथा मदिरा पसल	
१०९	सुदिप मिष्ठान्न भण्डार	२५००००
११०	बाला जनरल किराना पसल	३०००००
१११	अहमद मेडिकल स्टोर्स	२०००००
११२	दिनेश किराना पसल	५००००
११३	बब्लु इलेक्ट्रिकल	५००००
११४	दुर्गेश पान पसल	५००००
११५	सिमला टेलर्स	५००००
११६	राज टेलर्स	५००००
११७	मामा खाजा घर	३०००००
११८	सारस मेशिनरी एण्ड हार्डवेयर	२००००००
११९	लोटस कोल्ड स्टोर्स	५०००००
१२०	छोटेलालजी ज्वेलर्स	१००००००
१२१	पाहुना रेष्टुरेन्ट	३०००००
१२२	हुसेन इलेक्ट्रिकल	२०००००
१२३	विजय मसला उधोग	१०००००
१२४	पियाशु सुनचाँदी पसल	२००००
१२५	मनिषा कोल्ड एण्ड भान्सा घर	३०००००
१२६	दर्पण स्वीट्स	५०००००
१२७	बुद्ध रेजन्सी	५०००००
१२८	प्रशान्त कोल्ड स्टोर्स	३०००००
१२९	बुद्ध घरयासी कपडा पसल	१०००००
१३०	ताहिर ट्रेडर्स	४०००००
१३१	अल हायत टुर्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.ली.	५०००००
१३२	ज्योती रेष्टुरेन्ट	१०००००
१३३	अनमोल रेष्टुरेन्ट	१०००००
१३४	लुम्बिनि सोव नियर शप	३०००००
१३५	ग्रिन लुम्बिनि भ्यु होटल	२५०००००
१३६	सिद्धार्थ रेष्टुरेन्ट	३०००००
१३७	माउण्ट एभरेष्ट लज	
१३८	होटल बेसिल	५०००००
१३९	लुम्बिनि फेमली रेष्टुरेन्ट एण्ड तन्दुरी	३०००००
१४०	अमित रेष्टुरेन्ट	१०००००
१४१	एस.एस रेष्टुरेन्ट एण्ड लज	५०००००
१४२	एभरेष्ट मम रेष्टुरेन्ट	५०००००
१४३	लुम्बिनि पिस होटल लज एण्ड रेष्टुरेन्ट	७०००००

वडा नं. १०		
क्र.सं.	व्यापार, व्यवसाय, उधोग	लगानी
१४४	टासी दिलेख रेष्टुरेन्ट	२०००००
१४५	जातक गेष्ट हाउस	१००००००
१४६	हेवा रेष्टुरेन्ट	३०००००
१४७	समिर कुखुरा फर्म	३०००००
१४८	होटल जयबुद्ध	४००००००
१४९	श्याम फोटो स्टुडियो तथा मोबाइल सेन्टर	३०००००
१५०	होटल द सुलो	५०००००
१५१	लुम्बिनि घुमुवा सुनचाँदी पसल	२००००००
१५२	ए आर के निर्माण	१९६००००
१५३	वि एण्ड वि फ्रुट एण्ड जुस कर्नर	२०००००
१५४	वि एम चौधरी निर्माण सेवा	१८४००००
१५५	लुम्बिनि प्लाष्टिक कलेक्शन	५०००००
१५६	होटेल वेवि बुद्ध एण्ड रेष्टुरेन्ट	२००००००
१५७	बुद्धमाया ज्योलरि एण्ड हैण्ड कफ्ट	१००००००
१५८	लालमन साइकल रिपेरिङ्ग	२००००
१५९	कुदाम रेष्टुरेन्ट	५०००००
१६०	प्रेम जनरल स्टोर्स	५०००००
१६१	सनराइज ब्युटि केयर एण्ड कस्मेटिक	१०००००
१६२	ह्यातुल्लाह मासु पसल	१०००००
१६३	लुम्बिनि फ्रेस हाउस	३०००००
१६४	भुषाल मिनि मार्ट	१५०००००
१६५	आलम प्रिन्टिगं	३०००००
१६६	थकाली भान्सा घर एण्ड रेष्टुरेन्ट	१९०००००
१६७	अनिलकुमार कस्मेटिक फैन्सी पसल	६०००००
१६८	सक्षम रेष्टुरेन्ट	५०००००
१६९	शहनाज शाह कुखुरा फार्म	१५०००००
१७०	न्यु लुम्बिनि फैमली रेष्टुरेन्ट	१९५००००
१७१	खान मसला उधोग	५०००००
१७२	विनय एग्रो भेट सेन्टर	१००००००
१७३	अकाश मेसिनरी स्टोर्स	२००००००
१७४	श्री दुर्गा कुखुरा पालन फर्म	१००००००
१७५	सलिना कस्मेटिक फैन्सी पसल	५०००००
१७६	नवदुर्गा किराना पसल	१९०००००
१७७	सरसती माछा पालन फर्म	१२०००००
१७८	सरसती केरा तथा तरकारी फर्म	१२००००१
१७९	अनमोल रेष्टुरेन्ट	५०००००
१८०	गुडलक जेन्स पार्लर	५०००००
१८१	आदित्य पलाइ किराना एण्ड जनरल स्टोर्स	५०००००
१८२	दियान्स कस्मेटिक एण्ड फेन्सी स्टोर	५०००००

वडा नं. १०		
क.सं.	**व्यापार, व्यवसाय, उधोग**	**लगानी**
१८३	पुष्पान्जली फेसन कलेक्शन	१८०००००
१८४	पन्जाबी ढावा लज एण्ड रेष्टुरेन्ट	१५०००००
१८५	सुजीत ग्यास सप्लायर्स	१०००००
१८६	ओमन हार्डवेयर, प्लाइउड पसल	५०००००
१८७	गुरूङ लज	१००००००
१८८	न्यु बिशाल गल्ला भण्डार	५०००००
१८९	प्रशान्त रेष्टुरेन्ट	१०००००
१९०	पुनम किराना पसल	३०००००
१९१	सन्तराम जैशवाल किराना एण्ड ग्यास पसल	५०००००
१९२	स्याङ्जाली रेष्टुरेन्ट	१५००००
१९३	कृष्ण गाइ भैसी पालन फर्म	२००००००
१९४	सन्ध्या साइकल मर्मत सेन्टर	२०००००
१९५	निसा किराना तथा पान पसल	१०००००
१९६	निखिल एण्ड दुर्गेश ज्वेलर्स	५०००००
१९७	कलाप अर्किटेक प्रा.ली.	५०००००
१९८	हिमाल कृषि सेवा केन्द्र	५०००००
१९९	लुम्बिनि प्लाष्टिक एण्ड स्टिल दराज स्टोर	१५०००००
२००	श्री दुर्गाकाली गल्ला भण्डार	५०००००
२०१	संस्कार किराना पसल	२०००००

वडा नं. ११		
क.सं.	**व्यापार, व्यवसाय, उधोग**	**लगानी**
१	रामसेवक होटेल भण्डार	१०००००
२	राम प्रकाश होटेल मिष्ठान्न भण्डार	५००००
३	रामवृक्ष मिष्ठान्न भण्डार	५००००
४	राम केशव मिष्ठान्न भण्डार	५००००
५	खाँन किराना पसल	३०००००
६	शिव शंकर बयल सप्लायर्स	१००००००
७	राजाराम मदिरा पसल	१०००००
८	सोनु हेयर कटिगं शैलुन	२००००
९	लक्ष्मी प्लाइउड सप्लायर्स	५०००००
१०	विनोद मदिरा पसल	३०००००
११	नगमा किराना पसल	१५०००००
१२	सृष्टि फैन्सी स्टोर	५०००००
१३	हाजी फैन्सी स्टोर तथा फलफुल पसल	५०००००
१४	एस.के. फेन्सी एण्ड टेक्साटायल	१००००००
१५	रामानन्द खाजा तथा ग्यास रिपेरिङ्ग सेन्टर	
१६	जयसवाल चिया नास्ता पसल	१०००००

वडा नं. ११		
क.सं.	व्यापार, व्यवसाय, उधोग	लगानी
१७	मोहम्मद इस्लाम किराना पसल	५०००००
१८	नेहा किराना पसल	५०००००
१९	सि.इ. सर्भिसेज प्रा.ली.	४०००००
२०	फरहान अहमद फैन्सी स्टोर	५०००००
२१	फरहान अहमद किराना पसल	५०००००
२२	जनता ग्यारेज पसल	५०००००
२३	सागर डि.जे. एलेक्ट्रोनिक्स सर्विस सेन्टर	५०००००
२४	अफसाना मोटरसाइकल इस्पेयर पार्टस एण्ड सर्विस सेन्टर	५०००००
२५	आयशा कलास फेन्सी स्टोर	५०००००
२६	अन्तरा आईसक्रिम उधोग	५०००००
२७	फुलमति माछा पालन फर्म	५०००००
२८	राज किराना पसल	५०००००
२९	यादव मिष्टान्न भण्डार	५०००००
३०	चौधरी नर्सरी फर्म	५०००००
३१	दिपक जैसवाल चिया पसल	८००००
३२	पिंकु एण्ड रिंकु किराना पसल	५०००००
३३	महिमा सुनचाँदी पसल	५०००००
३४	राज सुनचाँदि गहना मर्मत पसल	२००००००
३५	शिव कुमार ग्रील उधोग	३०००००
३६	त्रिभुवन मदिरा पसल	१०००००
३७	अल इब्राहिम स्टोर नामक फैन्सी पसल	३०००००
३८	एफ एण्ड एफ फेन्सी कलेक्सन पसल	१००००००
३९	सोनु किराना पसल	१५०००००
४०	राज किराना विविध पसल	५०००००
४१	अर्य रेष्टुरेन्ट	५०००००
४२	अकबर रेडिमेड फेन्सी स्टोर	५०००००
४३	सलफी ट्रेडिंग सेन्टर	१००००००
४४	विजय इलेक्ट्रिकल एण्ड वि.के. टेन्ट हाउस	१९५००००
४५	उपहार मोबाइल उप एण्ड रिपयरिगं सेन्टर	५०००००
४६	विश्वकर्मा टायर सप्लायर्स एण्ड मोटर साइकल मर्मत	५०००००
४७	विसमिल्ला कलेक्शन एण्ड फैन्सी पसल	५०००००
४८	धुपही पशुपालन फार्म	१००००००
४९	दिललगी हेयर कटिगं	५०००००
५०	चाँद मोबाइल सेन्टर	५०००००
५१	सुजित किराना पसल	१०००००
५२	बुद्ध इन्नोभेटिभ रिसर्च टे.इ.लु.	४००००००
५३	दिपेन्द्र फेन्सी स्टोर्स	३०००००
५४	एस.के. कस्मेटिक एण्ड कपडा पसल	५०००००
५५	खान ट्रेडर्स	५०००००

वडा नं. ११		
क.सं.	**व्यापार, व्यवसाय, उधोग**	**लगानी**
५६	गाइ भैसी पालन गर्ने	१२०००००
५७	मौर्य फलफुल एवं तरकारी सेन्टर	३०००००
५८	जय विष्णु मां जय मां बैष्णो राइस मिल	३८०००००
५९	जियाउ रहमान हार्डवेयर	

वडा नं. १२		
क.सं.	**व्यापार, व्यवसाय, उधोग**	**लगानी**
१	महिमा फेन्सी स्टोर	१०००००
२	दिनेश मदिरा पसल	१०००००
३	धनेश गल्ला भण्डार	५०००००
४	जैसवाल गल्ला तथा किराना पसल	३०००००
५	दुर्गेश कोल्ड स्टोर्स	३०००००
६	रमेश फैन्सी स्टोर्स	५०००००
७	मौर्य टेन्ट हाउस	२०००००
८	रासिद फैन्सी स्टोर	५०००००
९	कृष्णा किराना स्टोर	५०००००
१०	श्री सचितानन्द गल्ला भण्डार	५०००००
११	मिन्टु रेष्टुरेन्ट	५०००००
१२	सिर्जना चिया नास्ता पसल	५०००००
१३	सहानी पोल्ट्रि फार्म	३५००००
१४	एस.के. फ्रेस हाउस	१०००००
१५	अर्चना गल्ला एण्ड किराना पसल	१००००००
१६	श्री सरस्वती शिक्षा निकेतन	
१७	राधेश्याम गैकरण पशुपालन फार्म	
१८	गंगासागर पशुपालन फर्म	
१९	अलिमुस्लिम फ्रेस हाउस	
२०	अंकुर किराना पसल	
२१	महालक्ष्मी टेन्ट हाउस	
२२	हेलमेल कृषि सहकारी संस्था लि.	
२३	कमलेश किराना तथा फुटकर ग्यास पसल	
२४	साक्षि जनरल स्टोर्स	
२५	राधेश्याम गल्ला भण्डार तथा किराना पसल	५०००००
२६	फेसबुक रेष्टुरेण्ट	५०००००
२७	सन्दिप रेष्टुरेण्ट	५०००००
२८	अरिफ फेन्सी स्टोर्स एण्ड किराना पसल	१०००००

वडा नं. १३		
क.सं.	**व्यापार, व्यवसाय, उधोग**	**लगानी**
१	ओम मदिरा पसल	३०००००

वडा नं. १३		
क.सं.	व्यापार, व्यवसाय, उधोग	लगानी
२	न्यु ज्योती कोल्ड स्टोर्स	२०००००
३	मिश्रा कोल्ड स्टोर्स	३०००००
४	एस एस किराना पसल	१५०००००
५	गोविन्द निसा मदिरा पसल	३०००००
६	आशा मदिरा पसल	३०००००
७	दिपु चिया पसल	५०००००
८	अंश फेन्सी स्टोर्स	३०००००
९	दिनेश चिया पसल	४०००००
१०	साझा रेष्टुरेन्ट	३०००००
११	रामु पान पसल	३०००००
१२	युवराज गल्ला भण्डार	१०००००
१३	माँ अम्बे भैसी फार्म	
१४	टुमारो लैण्ड रेष्टुरेन्ट	५०००००
१५	पेयारी पोल्ट्रि फार्म	३०००००
१६	काजल फैन्सी एण्ड विविध स्टोर	१००००००
१७	काया किराना तथा गल्ला भण्डार	५०००००
१८	शिव पार्वति गल्ला भण्डार	५०००००
१९	भिखु गल्ला भण्डार	३०००००
२०	लुम्बिनि गार्डेन लज	५००००
२१	जानकी लक्ष्मी किराना पसल	
२२	अशिष मदिरा पसल	
२३	तैलन मदिरा पसल	३०००००
२४	बुद्ध ट्रेड सेन्टर	५०००००
२५	दुवेजी निर्माण सेवा	१९६००००
२६	मौर्य खाजा पसल	५००००
२७	शिवशक्ति शिव गल्ला भण्डार	३०००००
२८	राम बिहारी गल्ला किराना पसल	३०००००
२९	राज कुमार याखव किराना तथा गल्ला भण्डार	१००००००
३०	मौर्य पान भण्डार	५००००
३१	श्री शिवम् कृषि सहकारी संस्था लि.	१००००००
३२	विश्वकर्मा मोबाइल रेपेयरिगं एण्ड डि.जे. टेन्ट हाउस	५०००००
३३	एम.के. कृषि सहकारी संस्था लि.	१५०००
३४	बुद्ध चस्मा पसल	३५००००
३५	लुम्बिनि चस्मा केन्द्र प्रा.लि.	२५०००००
३६	सौगात पोल्ट्रि फर्म	५०००००
३७	फैसन ग्लिज	
३८	निरज पोल्ट्रि फर्म	
३९	सत्या माटो भाडा तथा	
४०	अर्विन्द किराना एण्ड	

वडा नं. १३		
क.सं.	**व्यापार, व्यवसाय, उधोग**	**लगानी**
४१	श्री मायादेवी पशु	१५०००००
४२	सनोज जयसवाल	५०००००
४३	धनराज पशुपालन केन्द्र	२००००००
४४	प्रकाश सटरिङ्ग फार्म	१९०००००
४५	सिद्दार्थ बैंक लि.	
४६	श्री भरवलिया कुखुरा	१००००००
४७	नम्रता किराना पसल	
४८	प्रिन्स रेष्टुरेन्ट	
४९	अभिराज मदिरा स्टोर	५०००००
५०	अफताब किराना पसल	५०००००
५१	नुरेनसेवा सप्लायर्स	५०००००
५२	सप्लायर्स	४५००००
५३	त्रिवेनी यादव भैसी	
५४	अरिफ किराना पसल	
५५	फैसल किराना पसल	
५६	आर.एस. पेन्टस एण्ड	२०००००
५७	लुम्बिनि फेन्सि कलेक	
५८	अभिराज मदिरा स्टोर	५०००००
५९	ल स्टोर्स एण्ड सप्लायर्स	५०००००
६०	श्री मानव दुर्गा भैसी र	
६१	तेजकुमारी पशुपालन	१००००००

निर्माण फर्म/कम्पनिको नाम

क्र.सं.	निर्माण फर्म कम्पनिको नाम	संचालकको नाम	ठेगाना
१	ओमर निर्माण सेवा	विश्वराज पैडेल	लु.साँ.न.पा.१०
२	पिशजोन कन्स्ट्रक्सन	अख्तर हुसेन	लु.साँ.न.पा. ०६
३	एस ए निर्माण सेवा	सहजाद आलम खान	लु.साँ.न.पा.०६
४	ए एम निर्माण सेवा	अब्दुल मोइद मुसलवान	लु.साँ.न.पा.०८
५	सोनु निर्माण सेवा	नन्हु प्रसाद गुप्ता	लु.साँ.न.पा.१०
६	गंगा निर्माण सेवा	गंगाराम कलवार	लु.साँ.न.पा.०६
७	प्रिन्स निर्माण सेवा	सत्रुधन प्रसाद त्रिपाठि	लु.साँ.न.पा.१०
८	रवि निर्माण सेवा	राजेन्द्र जैसवाल	लु.साँ.न.पा.०८
९	महर्जन कन्स्ट्रक्सन	बदरे अलाम	लु.साँ.न.पा.०८
१०	लुम्बिनि साँस्कृतिक एशोसिएट	अब्बुसमा मुसलवान	लु.साँ.न.पा.१०
११	अंश निर्माण सेवा प्रा.ली.	शैलेन्द्र कुमार श्रीवास्तव	लु.साँ.न.पा.०४
१२	असद निर्माण सेवा	ग्यासुद्धिन नाउ मुसलवान	लु.साँ.न.पा.१२
१३	आर के. निर्माण सेवा	कमलेश प्रसाद वर्मा कोहार	लु.साँ.न.पा.१०
१४	वि एम चौधरी निर्माण सेवा	विष्णुमणी चौधरी	लु.साँ.न.पा.१०
१५	ग्रीन कन्स्ट्रक्सन	अर्जुन कुर्मी	लु.साँ.न.पा.०१
१६	साह निर्माण सेवा	इनामुल्लाह फकिर	लु.साँ.न.पा.०२
१७	दुवे निर्माण सेवा	अशोक कुमार दुबे	लु.साँ.न.पा.१३
१८	अजस कन्स्ट्रक्सन	सतिश मिश्रा	लु.साँ.न.पा.१०
१९	अवधेश निर्माण सेवा	सदानन्द पाण्डेय	लु.साँ.न.पा.०१
२०	युनिक कन्स्ट्रक्सन	मकसुद आलम खान	लु.साँ.न.पा.०६
२१	ओम कन्स्ट्रक्सन	राजेश कुमार पाठक	लु.साँ.न.पा.०४
२२	राइजिङ्ग निर्माण सेवा	धनबहादुर पैडेल क्षेत्री	लु.साँ.न.पा.०६
२३	मर्चवारी देवी निर्माण सेवा	कुलदिप त्रिपाठी	लु.साँ.न.पा.०२
२४	सि.डि.आर कन्स्ट्रक्सन	विनोद कुमार विश्वकर्मा	लु.साँ.न.पा.०३
२५	एस एस के निर्माण सेवा	सफिउररहमान अन्सारी	लु.साँ.न.पा.०५
२६	शुभलक्ष्मी निर्माण सेवा	महेश शलुवाइ	लु.साँ.न.पा.०६
२७	आर ए निर्माण सेवा	राजु धोबि मोहम्मद वहिद फकिर	लु.साँ.न.पा.०३
२८	एस एस के निर्माण सेवा	सराज अहमद खान	लु.साँ.न.पा.०३
२९	सन्देश निर्माण सेवा	अयोध्या कोहर	लु.साँ.न.पा.१०
३०	जय श्री कृष्ण निर्माण सेवा	राम बृक्ष यादव	लु.साँ.न.पा.०९
३१	रेहान निर्माण सेवा	अब्दुल वहिद मुसलवान	लु.साँ.न.पा.०६
३२	आरमान निर्माण सेवा	रफिक अहमद खान	लु.साँ.न.पा.०३
३३	ग्रिन नेपाल निर्माण सेवा	प्रकाश कुमार कलवार	लु.साँ.न.पा.०१
३४	युनिफाइड कन्स्ट्रक्सन	भास्केन्द्रनाथ शुक्ला	लु.साँ.न.पा.१२
३५	जियान निर्माण सेवा	अहमारूद्दिन मुसलवान	लु.साँ.न.पा.०६
३६	गोल्डेन कन्स्ट्रक्सन	नजरूद्दिन	लु.साँ.न.पा.०६
३७	अनस निर्माण सेवा	अख्तर हुसेन मुसलवान	लु.साँ.न.पा.०३
३८	फेमस भ्यु कन्स्ट्रक्सन	मतिउल्लाह शाह फकिर	लु.साँ.न.पा.०३
३९	जय दुर्गा निर्माण सेवा	कुम्ह नारायण यादव	लु.साँ.न.पा.१०

क्र.सं.	निर्माण फर्म कम्पनिको नाम	संचालकको नाम	ठेगाना
४०	सिफा निर्माण सेवा	अहमद हुसेन मुसलवान	लु.साँ.न.पा.०३
४१	नुर विल्डर्स	अब्दुल रहिम मुसलवान	लु.साँ.न.पा.०५
४२	चित्राशं निर्माण सेवा	सुरज श्रीवास्तव	लु.साँ.न.पा.०४
४३	अदिति निर्माण सेवा	विरेन्द्र प्रसाद कुर्मी	लु.साँ.न.पा.०१
४४	अल्फा निर्माण सेवा	अल्ताफ खान	लु.साँ.न.पा.१०
४५	मेसर्स कन्स्ट्रक्सन	नितेश मोहान चौधरी	लु.साँ.न.पा.०१
४६	लुम्बिनि निर्माण सेवा	इस्तियाक अहमद खान	लु.साँ.न.पा.१०
४७	अलिजा निर्माण सेवा	नासिम खान धुनिया	लु.साँ.न.पा.०२
४८	सानवी सुभी निर्माण सेवा	शिवभल्भव श्रीवास्तव	लु.साँ.न.पा.१२
४९	लुम्बिनि कन्स्ट्रक्सन	मुबारख अलि मुसलवान	लु.साँ.न.पा.१०
५०	हरीओम निर्माण सेवा	योगेन्द्र यादव	लु.साँ.न.पा.१०
५१	के एण्ड वी विल्डर्स	गौतम प्रसाद पाण्डेय	लु.साँ.न.पा.०१
५२	अर्जुन निर्माण सेवा	अब्दुल सलाम मुसलवान	लु.साँ.न.पा.०६
५३	यादव निर्माण सेवा	राम नेवास अहिर	लु.साँ.न.पा.१०
५४	वेलकम कन्स्ट्रक्सन	महफुज आलम	लु.साँ.न.पा.०५
५५	आलम कन्स्ट्रक्सन	शद्दाम हुसेन खान	लु.साँ.न.पा.०५
५६	इमरान निर्माण सेवा	अब्दुल रहिम खान	लु.साँ.न.पा.०९
५७	अफताफ निर्माण सेवा	अब्दुल सलाम मुसलवान	लु.साँ.न.पा.१०
५८	साहिल शाह निर्माण सेवा	रमजान अलि मिया	लु.साँ.न.पा.१०
५९	दिनेश जैसवाल निर्माण सेवा	हरिश्चन्द्र कलवार	लु.साँ.न.पा.१०
६०	विराट कन्स्ट्रक्सन	विन्ध्याचल यादव	लु.साँ.न.पा.०७
६१	न्यु लक्ष्मी निर्माण सेवा	रिंकु यादव	लु.साँ.न.पा.०८
६२	सहयमा कन्स्ट्रक्सन	मुहम्मद इसमाइल मुसलवान	लु.साँ.न.पा.०३
६३	टि एण्ड टि कन्स्ट्रक्सन प्रा.लि.	तैहिद आलम मुसलवान	लु.साँ.न.पा.१०
६४	रोयल लुम्बिनि कन्स्ट्रक्सन प्रा.ली	बदरूल कमर रतनेश कुमार श्रीवास्तव	लु.साँ.न.पा.१०
६५	भु शंकर कन्स्ट्रक्सन प्रा.लि.	सुरेन्द्र कुर्मि सृजना नैघरी	लु.साँ.न.पा.०७
६६	अथर्व कन्स्ट्रक्सन	कमलेश कुमार पाण्डेय	लु.साँ.न.पा.०७
६७	जय महाकाल निर्माण सेवा	पिन्टु शुक्ला	लु.साँ.न.पा.०२
६८	गैरव निर्माण सेवा	नगेन्द्र प्रसाद शुक्ला	लु.साँ.न.पा.०२
६९	एन जे कन्स्ट्रक्सन	निरज कुमार कलवार	लु.साँ.न.पा.०१
७०	न्यु एस आर कन्स्ट्रक्सन	नफिस अहमद	लु.साँ.न.पा.०६
७१	न्यु गौतम निर्माण सेवा	रामलखन निसाद	लु.साँ.न.पा. ०२
७२	ए एस के निर्माण सेवा	असफाक अहमद खान	लु.साँ.न.पा.०२
७३	मायादेवी विल्डर्स	राम नरेश मौर्य	लु.साँ.न.पा.०१
७४	युनिक विल्डर्स	बाल कृष्ण प्रसाद पाण्डेय	लु.साँ.न.पा.०१
७५	एस डि एम कन्स्ट्रक्सन	सुरेन्द्र गुप्ता	लु.साँ.न.पा.०२
७६	ए आर एम निर्माण सेवा	अब्दुल रसिद मुसलवान	लु.साँ.न.पा.०५
७७	गौतम निर्माण सेवा	विनोद यादव	लु.साँ.न.पा.०१
७८	इन्द्रजित कन्स्ट्रक्सन	इन्द्रजित यादव	लु.साँ.न.पा.०२
७९	आर वि कन्स्ट्रक्सन	आरविन्द यादव	लु.साँ.न.पा.०२

क्र.सं.	निर्माण फर्म कम्पनिको नाम	संचालकको नाम	ठेगाना
८०	रवि कन्स्ट्रक्सन	धर्मेन्द्र यादव	लु.साँ.न.पा.०२
८१	गोपाल निर्माण सेवा	योगेन्द्र शर्मा दसैदी	लु.साँ.न.पा.०३
८२	विश्वरञ्जन निर्माण सेवा	चन्द्र शेखर यादव	लु.साँ.न.पा.११
८३	अनिल निर्माण सेवा	जितेन्द्र यादव	लु.साँ.न.पा.०७
८४	रमा एण्ड शन्स कन्स्ट्रक्सन	जितेन्द्र जयसवाल	लु.साँ.न.पा.०१
८५	श्रीकृष्ण निर्माण सेवा	राधेश्याम यादव	लु.साँ.न.पा.१०
८६	रामा एण्ड शन्स कन्स्ट्रक्सन	दिनेश यादव	लु.साँ.न.पा.०८
८७	ए के कन्स्ट्रक्सन एण्ड विल्डर्स	रूविया खातुन	लु.साँ.न.पा.०८
८८	साधना निर्माण सेवा	विनोद कुमार लोध	लु.साँ.न.पा.०३
८९	रामजीत कन्स्ट्रक्सन	दिनेश मणि कोहार	लु.साँ.न.पा.१०
९०	सालाइट कन्स्ट्रक्सन		लु.साँ.न.पा.०५
९१	श्री ओम निर्माण सेवा	सुनिल पासी	लु.साँ.न.पा.०५
९१	अनुराग निर्माण सेवा	अनुराग श्रीवास्तव	लु.साँ.न.पा.०३
९२	ब्लुलेडर कन्स्ट्रक्सन	बदरे आलम मुसलवान	लु.साँ.न.पा.०६
९३	के के एस एशोसिएटस प्रा.ली.	सुनिल कुमार मिश्रा	लु.साँ.न.पा.०६
९४	न्यु प्रकाश निर्माण सेवा	सोनमति अहिरिन	लु.साँ.न.पा.११
९५	ग्लोबल कन्स्ट्रक्सन	मोहम्मद कसिम	लु.साँ.न.पा.१०
९६	हरि ओम कन्स्ट्रक्सन	पबित्रा कुमारी दुबे पाण्डेय	लु.साँ.न.पा.११
९७	बाबा कन्स्ट्रक्सन	शोभानन्द उपाध्याय	लु.साँ.न.पा.०७
९८	टु ब्रदर्श कन्स्ट्रक्सन	सुब्बा प्रसाद यादव	लु.साँ.न.पा.०६
९९	डाइनामिक कन्स्ट्रक्सन अफ लुम्बिनी	मजहर कमाल	लु.साँ.न.पा.०१
१००	साहिल निर्माण सेवा	इमतियाज अहमद खान	लु.साँ.न.पा.०३
१०१	इक्र लुम्बिनि कन्स्ट्रक्सन एण्ड सप्लायर्स	अकरामुद्दिन नाउ मुसलवान	लु.साँ.न.पा.०३
१०२	आर्क निर्माण सेवा	सुदर्शन यादव	लु.साँ.न.पा.१०
१०३	शिवांशी इन्जिनियरिङ्ग कन्स्लटेन्सी	कल्पना दुवेदी	लु.साँ.न.पा.०५

अनुसूची-२ कार्यक्रमका तस्वीरहरु

स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको अभिमुखीकरण कार्यक्रमको तस्वीरहरु

अभिमुखीकरण कार्यशाला
2023/12/7 16:05

एकीकृत शहरी विकास योजना र स्थानीय आर्थिक विकास योजना सम्बन्धी
अभिमुखीकरण कार्यशाला
मिति: २०८० मंसिर २१ गते
स्थान: लुम्बिनी सांस्कृतिक नगर कार्यपालिकाको सभाहल
प्राविधिक सहयोग:
भिजन सेन्चुरी इन्स्टिच्युट प्रा. लि. भक्तपुर
आयोजक:
लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका
2023/12/7 16:03

स्थानीय आर्थिक विकास किन ?
अभिमुखीकरण कार्यशाला
2023/12/7 14:53

स्थानीय आर्थिक विकास किन ?
अभिमुखीकरण कार्यशाला
2023/12/7 14:52

स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमा कार्यक्रमको तस्वीरहरु

2024/1/10 13:16

2024/1/9 11:33

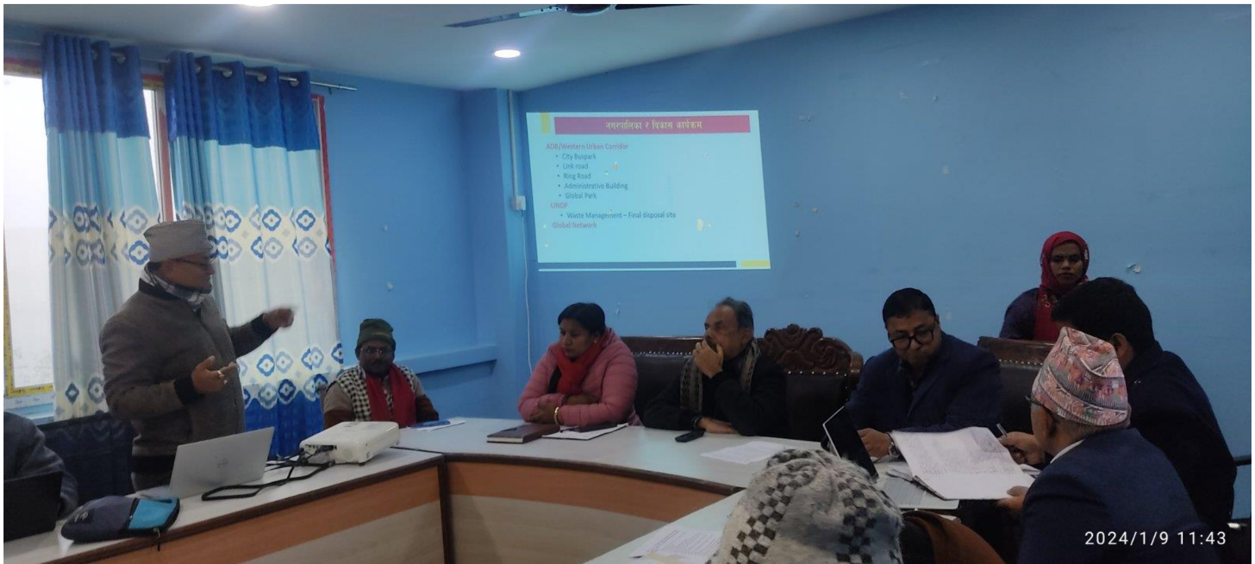
नगरपालिका र विकास कार्यक्रम
ADB/Western Urban Corridor
• City Buspark
• Link road
• Ring Road
• Administrative Building
• Global Park
UNDP
• Waste Management – Final disposal site
Global Network
2024/1/9 11:43

2024/1/10 13:14

2024/1/10 13:19

स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन माथि छलफल कार्यक्रमको तस्वीरहरु

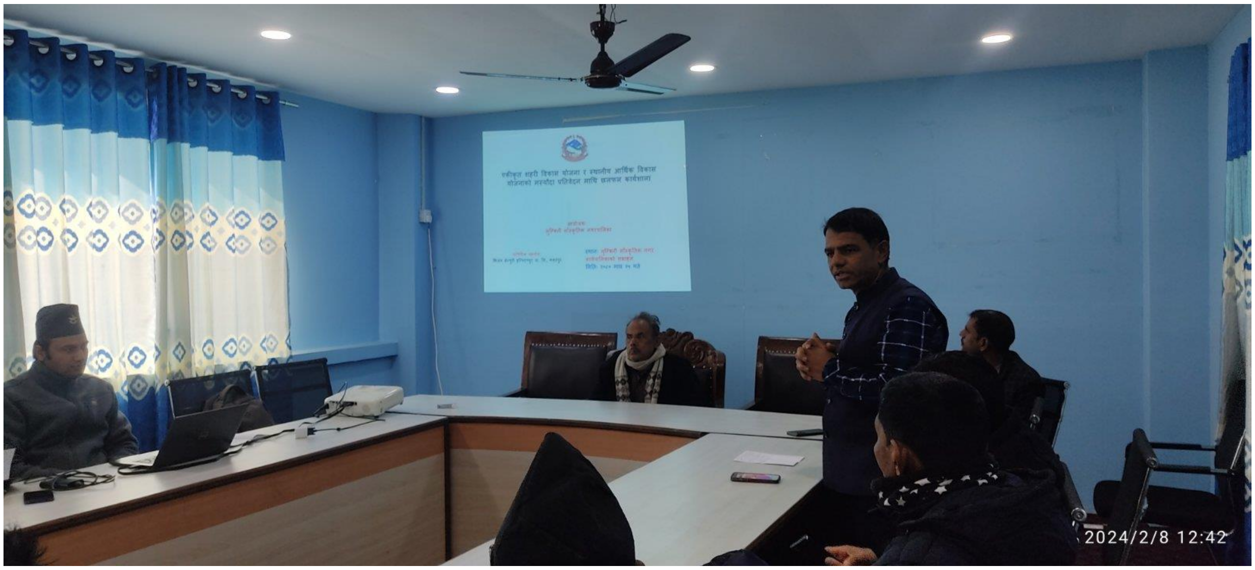

अनुसूची -३ कार्यक्रमको उपस्थिति विवरण

स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमा अभिमुखीकरण कार्यक्रमको उपस्थिति

आज मिति २०८०।०८।२१ गते लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकाको "एकीकृत वार्षिक विकास योजना र स्थानीय आर्थिक विकास योजना सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यशाला नगरपालिकाका नगर प्रमुख श्री सजरुद्दीन मुसलमानको अध्यक्षतामा तथा तपसिलका कार्यपालिका सदस्यज्यूहरू एवम् शाखा प्रमुख ज्यूहरूको उपस्थितिमा सम्पन्न गरियो ।

उपस्थिति

१. नगर प्रमुख श्री सजरुद्दीन मुसलमान
२. उप-प्रमुख श्री कल्पना हरिजन
३. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री राम प्रसाद ज्ञवाली
४. वडा अध्यक्ष वडा ८ श्री राजेन्द्र जयसवाल — राजेन्द्र
५. कार्यपालिका सदस्य श्री रुबिना मुसलमान
६. कार्यपालिका सदस्य श्री चन्द्रकली सापकोटा — चन्द्रकली सापकोटा
७. कार्यपालिका सदस्य श्री हरि चन्द्र रैदास
८. कार्यपालिका सदस्य श्री सुधाकर हरिजन — सुधाकर
९. कार्यपालिका सदस्य श्री शान्ति देवि हरिजन — शान्ती
१०. पूर्वाधार विकास शाखा प्रमुख श्री कैलाश प्रसाद यादव
११. शिक्षा संस्कृति प्रवर्धन अ. श्री विपिन चितरल
१२. बिजा स्वास्थ्य मा.म. श्री .डि.के. मह्तर्जन
१३ शिक्षा शाखा प्रमुख श्री लक्ष्मी पवाजुली
१४ योजना शाखा प्रमुख श्री मिराजुद्दीन खान
१५ रोजगार सहायक श्री सराज अहमद मुसलमान
१६ मानि राम पौडेल कृषि शाखा
१७. सन्तोषी पाण्डे (वन विकास शाखा)
१८ - राजेन्द्र प्रसाद चौधरी स्वास्थ्य शाखा
१९ - पुस्पा पोख्रेल जिन्सी शाखा
२० - शोभाराम यादव - वडा शाखा/विकास शाखा
२१ डल्लु हरिजन - राजस्व शाखा प्रमुख
२२. प्रदिप पोखरेल - पुस्तकालय सहायक
२३. लक्ष्मी भट्टराई - सामाजिक सुरक्षा शाखा
२४. दिपा कुमारि ओलि - उद्यम विकास शाखा
२५. मोहम्मद शाहिल - स्वीकृत प्राविधिक नगर प्रमुख प्र.मा.न.पा.
२६. फणीन्द्र कुमार पाठ - सामाजिक विकास शाखा प्रमुख

Scanned with CamScanner

Page No.:
Date:

२८ श्रीकान्त पौडेल प्रशासन शाखा प्रमुख

२९ मधुसुदन कोइराला सूचना अधिकारी कार्यालय

Scanned with CamScanner

स्थानीय आर्थिक विकास योजना तर्जुमा कार्यशालाको उपस्थिति

Page No.:
Date:

आज मिति २०८०।०५।२४ गते लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकाको एकीकृत शहरी विकास योजना र स्थानीय आर्थिक विकास योजना सम्बन्धी योजना तर्जुमा कार्यशाला नगरपालिकाका नगर प्रमुख श्री सजरुद्दीन मुसलमानको ~~एकल महिला प्रमुख ज्यूहरुको~~ अध्यक्षतामा तथा तपसीलका कार्यपालिका सदस्यज्यूहरु एवम् शाखा प्रमुख ज्यूहरुको उपस्थितिमा सम्पन्न गरियो।

उपस्थिति :-

(१) नगर प्रमुख श्री सजरुद्दीन मुसलमान
(२) उप प्रमुख श्री ~~कल्पना हरिजन~~ कल्पना हरिजन
(३) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री रामप्रसाद चवाली

(४) वडा अध्यक्ष १ श्री सुरत कलवार
(५) वडा ,, २ ,, इनायतुल्लाह लोहार
(६) ,, ,, ३ अकरामुद्दीन मुसलमान
(७) ,, ,, ४ ,, विनोद कु. श्रीवास्तव
(८) ,, ,, ५ ,, रघुनन्द आनन्द पु.
(९) ,, ,, ६ ,, नरपत हरि पु.
(१०) ,, ,, ७ ,, रूप यादव
(११) ,, ,, ८ ,, राजेन्द्र प्रसाद जैसवाल
(१२) ,, ,, ९ ,, कमल आलम खाँ
(१३) ,, ,, १० ,, विनोद कहार
(१४) ,, ,, ११ ,, अकरामुद्दीन मु.
(१५) ,, ,, १२ ,, हरिकेश लोध
(१६) ,, ,, १३ ,, साहिद अहमद खाँ

Scanned with CamScanner

Page No.:
Date :

१६ रामचन्द्र अर्याल ले.अ. [illegible]

१७ ध्रुवराज घिमिरे ज.प्रा.अ. [illegible]

१८ (तुलसी) रञ्जालमिदेन समन्वय अधिकारी [illegible]

१९ सुधाकर चापागाई ———— सुधाकर

२० नइमुल इकरबान वडा अध्यक्ष [illegible]

२१ लक्ष्मी पराजुली शिक्षा अधिकृत [illegible]

२२ शान्ती हरिजन कार्यपालिका सदस्य [illegible]

२३ चन्ना थापा शान्ती

२४ चन्ना थापा चन्ना

२५ रुबीना मुसलमान [illegible]

२६ जयन्त श्रेष्ठ परामर्शदाता इन्जिनियर [illegible]

२७ विपिन घिमाल " सामाजिक विज्ञ [illegible]

२८ कि.रुपेश मर्जा सहयोगात्मक कि. हिमाल हैल्दुरी [illegible]

Scanned with CamScanner

Page No.:
Date:

आज मिति २०८० साल पौष २५ गते लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकाको 'एकीकृत शहरी विकास योजना र स्थानीय आर्थिक विकास योजना' सम्बन्धी योजना तर्जुमा कार्यशाला नगरपालिकाको नगर प्रमुख श्री सजरुद्दीन मुसलमानको अध्यक्षता -मा तथा तपसीलका कार्यपालिका सदस्यहरु एवम् शाखा प्रमुख ज्यूहरुको उपस्थितिमा सम्पन्न गरियो।

उपस्थिति | हस्ताक्षर

१ नगर प्रमुख श्री सजरुद्दीन मुसलमान
२ उपप्रमुख श्री कल्पना हरिजन
३. प्र. प्रशासकीय अधिकृत श्री राम प्रसाद ज्ञवाली
४. वडा अध्यक्ष १. श्री सुरज कलवार आर्थिक विकास समिति संयोजक
५. वडा अध्यक्ष २ श्री इनामुल्लाह फकिर पूर्वाधार विकास समिति संयोजक
६. वडा अध्यक्ष ३. श्री अकरामुद्दिन मुसलमान
७ वडा अध्यक्ष ४ श्री विनोद कु. श्रीवास्तव
८ वडा अध्यक्ष ५. श्री खुर्सेद आलम मुसलमान सुशासन समिति संयोजक
९. वडा अध्यक्ष ६. श्री नइमुल हक मुसलमान
१० वडा अध्यक्ष ७ श्री धुप यादव
११. वडा अध्यक्ष ८ श्री राजेन्द्र प्रसाद जैसवाल
१२. वडा अध्यक्ष ९. श्री कमल अख्तर खान
१३. वडा अध्यक्ष १० श्री विनोद कहार
१४. वडा अध्यक्ष ११. श्री अकरामुद्दिन मुसलमान
१५. वडा अध्यक्ष १२. श्री हरिकेश लोध वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति संयोजक
१६. वडा अध्यक्ष १३ श्री सइद मुहम्मद खाँ सामाजिक विकास समिति संयोजक
~~१७ प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री रामप्रसाद ज्ञवाली~~ (माथि आइसकेको नाम)
१८. लेखा अधिकृत श्री रामचन्द्र अर्याल
१९. तुलसीपुर वाणिज्य संघ शाखा प्रमुख
२०. जाकिर हुसेन पाल के.अ.
२१. कार्यपालिका सदस्य श्री हुसेनी लोध
२२. कार्यपालिका सदस्य श्री सविता मुसलमान
२३. कार्यपालिका सदस्य श्री आशु लोध
२४. कार्यपालिका सदस्य श्री शान्तिदेवी हरिजन शान्ती देवी
२५. कार्यपालिका सदस्य श्री चन्दा धोबि चन्दा

Scanned with CamScanner

Page No.:
Date :

२६.	सन्तोषी पाण्डे	वन प्राविधिक
२७	ध्रुवराज घिमिरे	जनस्वास्थ्य अधिकृत
२८	लक्ष्मी फागुली	शिक्षा अधिकृत
२९	विनीता शाह	स.म.वि.नी. (पाटी)
३०	आशिष कुमार यादव	दुर्गाधार शाखा प्रमुख
३१	डल्लु हरिजन	राजस्व शाखा प्रमुख
३२	मद्बुल जब्बार खाँ	सूचना प्रविधि अधिकृत
३३	निरमा कुमारी थापा	उद्यम विकास सहजकर्ता
३४	ममता गुरुङ	का.स.
३५.	श्रीप्रसाद पौडेल	प्रशासन शाखा प्रमुख
३६.	समाजुद्दीन खाँन	योजना शाखा
३७.	जयन्त श्रेष्ठ	परामर्शदाता इन्जिनियर
३८.	विपिन थिताल	॥ पामा जिबु सिंह
३९.	विनोद महर्जन	॥ शाहरो विकासविद्

स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन प्रमाणिकरणको उपस्थिति

Page No.:
Date :

आज मिति २०८० साल माघ २५ गते लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकाको एकीकृत शहरी विकास योजना र स्थानीय आर्थिक विकास योजनाको नगर प्रमुख श्री [illegible] मुसलमानको अध्यक्षतामा छलफल गरी सम्पन्न गरियो

उपस्थिति

१ नगर प्रमुख श्री [illegible] मुसलमान
२ उप-प्रमुख श्री कल्पना शर्मा
३ प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री राम प्रसाद ज्ञवाली
४ लेखा अधिकृत श्री रामचन्द्र अर्याल
५ वडा नं १२ वडा अध्यक्ष श्री [illegible] लोध
६ वडा नं ५ वडा अध्यक्ष श्री विनोद कु. श्रीवास्तव
७ इन्जि. अधिकृत श्री युवराज घिमिरे
८ पशु विकास शाखा प्रमुख श्री कृष्ण प्रसाद यादव
९ कृषि शाखा प्रमुख श्री मनोज पौडेल
१० शिक्षा शाखा प्रमुख श्री लक्ष्मी [illegible]
११ समन्वय शाखा प्रमुख श्री [illegible] लामिछाने
१२ सामाजिक विकास शाखा प्रमुख श्री [illegible] कु. पाठक
१३ उद्यम विकास सहजकर्ता श्री [illegible] कुमारी थापा
१४ वन विकास शाखा प्रमुख सन्तोषी पाण्डे
१५ भुमि तथा व्यवस्थापन शाखा प्रमुख रजनीश [illegible]
१६ रोजगार सेवा प्रतिनिधि [illegible] त्रिपाठी
१७ सामाजिक सुरक्षा शाखा प्रमुख अखिलेश कुमार पाण्डेय
१८ रोजगार संयोजक - सराज अहमद मुसलमान
१९ योजना शाखा सराजुद्दीन खाँन
२० जिन्सी शाखा पुष्पा पोखरेल
२१ श्रीराम यादव - वाश/विपद्‌ तथा वातावरण शाखा प्रमुख
२२ सूचना प्रविधि अधिकृत [illegible] खाँ
२३ वडा नं २ वडा अध्यक्ष/नगर प्रवक्ता श्री इनायतुल्लाह खाँ
२४ नगर [illegible] श्री मो. सईद [illegible] खाँ
२५ राजस्व शाखा प्रमुख इकबाल [illegible]
२६ ममता गुप्ता का. स
२७ विपिन घिमिरे परामर्श विज्ञ
२८ अजय भण्डारी परामर्श विज्ञ

CS Scanned with CamScanner